

पी. एण्ड एस. बैंक

राजभाषा अंकुर

मार्च 2023

गणतंत्र दिवस समारोह 2023

स्टाफ प्रशिक्षण कॉलेज, योहिणी, नई दिल्ली

बैंक ने हर्षोल्लास के साथ 74वाँ गणतंत्र दिवस समारोह, स्टाफ प्रशिक्षण महाविद्यालय नई दिल्ली में मनाया। बैंक के प्रबंध निदेशक एवं मुख्य कार्यकारी अधिकारी श्री ख्वरुप कुमार साहा ने कार्यकारी निदेशक श्री कोल्लेगाल वी राघवेन्द्र तथा समस्त महाप्रबंधकों की उपस्थिति में ध्वजारोहण किया। ध्वजारोहण पश्चात् क्रमशः प्रबंध निदेशक एवं मुख्य कार्यकारी अधिकारी तथा कार्यकारी निदेशक महोदय ने उपस्थित कार्मिकों को संबोधित किया। समारोह में स्टाफ सदस्यों के बच्चों के लिए विभिन्न प्रतियोगिताएं भी आयोजित की गईं।

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲੀ ਰਾਜਮਾਂਸਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ

ਰਾਜਮਾਂਸਾ ਅੰਕੁਰ

(ਕੇਵਲ ਆਂਤਰਿਕ ਵਿਤਰਣ ਹੈਤੁ)

ਬੈਂਕ ਹਾਊਸ, ਪ੍ਰਥਮ ਤਲ, 21, ਰਾਜੇਕਡ ਪਲੇਸ, ਨੈਵੀ ਦਿੱਲੀ - 110008

ਮਾਰਚ 2023

ਮੁਖਾਂ ਸੰਚਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਵਲਪ ਕੁਮਾਰ ਸਾਹਾ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਏਵਾਂ ਮੁਖਾਂ ਕਾਰਗਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਸੰਚਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਕੋਲੱਗਲ ਕੀ ਰਾਖੇਕਡ

ਕਾਰਗਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ

ਡਾਕਾਰਾਜ ਯਾਦਵ

ਕਾਰਗਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ

ਮੁਖਾਂ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਗਜ਼ਾਜ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਰਾਕੁਰ

ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਹ ਮੁਖਾਂ ਰਾਜਮਾਂਸਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਸੰਪਾਦਕ ਏਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਖਿਲ ਸ਼ਰਮਾ

ਮੁਖਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਮਾਂਸਾ)

ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵੇਕਡ ਕੁਮਾਰ, ਵਰਿ਷ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਮਾਂਸਾ)

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੌਨਿਕਾ ਗੁਪਤਾ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਮਾਂਸਾ)

ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ, ਰਾਜਮਾਂਸਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਈ-ਮੈਲ : ho.rajbhasha@psb.co.in

ਪੰਜਿਕਰਣ ਸੰਖੇ : ਏਫ.2(25) ਪ੍ਰੈਸ. 91

(ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤਿਥਿ : 15 / 04 / 2023)

'ਰਾਜਮਾਂਸਾ ਅੰਕੁਰ' ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਮੈਂ ਦਿੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਪਨੀਆਂ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੀ ਮੈਲਿਕਤਾ ਏਵਾਂ ਕੱਪੀ ਰਾਫ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਭੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਸਦਾਹੀ ਹੈ।

ਮੁਦ्रਕ : ਜੈਨਾ ਑ਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਸ

ਏ 33 / 2, ਸਾਇਟ-4, ਸਾਹਿਬਾਬਾਦ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਯਲ ਏਰਿਆ,
ਗ਼ਜ਼ਿਆਬਾਦ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਫੋਨ ਨੰ. : 98112 69844

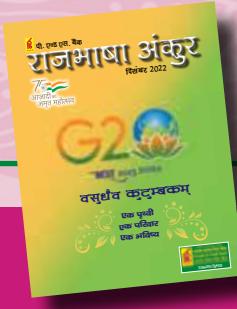
ਈ-ਮੈਲ: jainaoffsetprinters@gmail.com

ਵਿ਷ਯ ਸੂਚੀ

ਕ੍ਰ. ਸੰ.	ਵਿਵਰਣ	ਪ੃ਛ ਸੰ.
1.	ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ/ਵਿ਷ਯ-ਸੂਚੀ	1
2.	ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਦੇ	2
3.	ਸੰਪਾਦਕੀਯ	3
4.	ਆਰਤੀਯ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਮਹਾਨ ਆਚਾਰ੍ਯ - ਨਟਨਾਗਰ ਸ਼੍ਰੀਕ੃਷ਣ	4-6
5.	ਨੈਵੀ ਸ਼ਾਖਾਏਂ	7
6.	ਛਾਈ ਆਖੁਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ	8-9
7.	ਵਰਤਮਾਨ ਵੈਖਿਕ ਵਿਵਰਣ ਐਂਡ ਭਾਰਤ	10-13
8.	ਅਪਨੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾਂ ਦੇ ਬੇਗਨੀ	14-15
9.	ਮਹਿਲਾ ਸਹਾਇਤਾ ਮੈਂ ਸ਼ਵਚ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਦੀ ਮੂਲਿਕਤਾ/ਕਾਟੂਨ-ਕੋਨਾ	16-19
10.	ਕਾਰਗਲੀ ਪਦ ਅਤੇ ਸੰਤੋ਷ ਵਿਖੇ ਨਿਰਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ	20-21
11.	ਸੰਸਾਦੀਅਤ ਰਾਜਮਾਂਸਾ ਸਮਿਤਿ ਦੀ ਤੀਜੀ ਉਪਸਮਿਤਿ ਦੀ ਭੋਪਾਲ ਦੌਰਾ	22-23
12.	ਕੌਨ ਥਾਂ ਵਹੁ?	24-25
13.	ਬੈਂਕ ਵਿਖੇ ਹਿੰਦੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਰਗਲਾਓਂ ਦੀ ਆਧੋਜਨ	26-27
14.	ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਐਂਡ ਸੰਗੀਤ	28-29
15.	ਕਾਵਿ-ਮੰਜੂਸ਼ਾ	30-31
16.	ਨਿਆਕਾਸ਼ ਉਪਲਿਖਿਆਂ	32-33
17.	ਜਮਾ ਪਚੰਚ - ਕਹਾਨੀ	34-35
18.	ਨਵੀਨੀਅਤੀ ਕਾਰਗ/ਉਪਲਿਖਿਆਂ	36
19.	ਗਾਹਕ ਦੀ ਮੁਖ ਦੇ	37
20.	ਮੂਲ ਤਮਿਲ ਲੇਖ ਐਂਡ ਉਸਕਾ ਹਿੰਦੀ ਲੜਪਾਂਤਰਣ	38-40
21.	ਨਿਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ	41
22.	ਵਿਤੀਅਤ ਆਤਕਵਾਦ ਦੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਲਿਏ ਕੋਵਾਈਸੀ ਕਿਤਨਾ ਮਹਤਵਪੂਰਨ?	42-44

ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਦੇ

ਹਮੇਂ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪੀ.ਏਣਡ ਏਸ. ਬੈਂਕ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੌਰਾਵਾਂ ਵਿੱਖੋਂ ਕੀ ਰਚਨਾਓਂ ਕੀ ਸਮਿਲਿਤ ਕਰਨਾ ਏਕ ਸ਼ਾਹੀ ਕਦਮ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਆਉਂਦੀ ਮੁੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਬੇਹਦ ਹੀ ਰੁਚਿਕਰ ਏਂਵੇਂ ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਇੱਕ ਤਰਫ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਗਈ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਜੀ-20 ਸਮੇਲਨ, ਰੂਸ-ਯੂਕੈਨ ਯੁਦਧ ਦੀ ਸਾਥ ਸਾਇਬਰ ਜੋਖਿਮ ਜੈਂਸੇ ਵਿ਷ਾਂ ਕੀ ਭੀ ਸਮੇਟਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਖੋਂ ਕਿ ਯਹ ਆਪਕੀ ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਮਧੁਰ ਮੰਜੂਸ਼ਾ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਜਹਾਂ ਇੱਕ ਆਂਦਰ ਆਪਕੀ ਖੁਜ਼ਾਹੀ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਗ੍ਰੀਨ ਫਾਇਨੈਂਸ ਜੈਂਸੇ ਨਵੀਨ ਵਿ਷ਾਂ ਤੱਕ ਭੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਅੰਦਰ ਇਤਨਾ ਕੁਛ ਸਮੇਟਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ਪਰ ਏਕ ਸ਼ਾਹੀ ਕਦਮ ਹੈ।

- ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ
ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਪਟਿਆਲਾ

ਬੈਂਕ ਦੀ ਗ੍ਰੂਪ-ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਪਤੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਦ ਹੈ। ਹਮ ਸਾਰੀ ਬੈਂਕ ਕਾਰੀਮਿਆਂ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਕੀ ਨਾਲ ਅੰਕ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਾਰੇ ਆਕਾਰਣ ਏਂਵੇਂ ਲਗਾਵ ਦੀਨਾਂ ਕੀ ਯਹ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਹਰ ਬਾਰ ਦੀ ਤਰਫ ਇਸ ਬਾਰ ਭੀ ਬੇਹਦ ਸ਼ਤਰੀਅ ਅਤੇ ਪਠਨੀਅ ਲਗੀ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਕ ਜਾਨ, ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਰੋਚਕਤਾ ਕੀ ਅਦਭੂਤ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਬਨ ਪਢੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਵੀਰੇਨਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖ-“ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੀ ਸਮੇਲਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੀ ਦਿਵਸ”, ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਆਵਥਕਤਾ ਦੀਨਾਂ ਪਰ ਸਾਰਗਮਿਤ ਵਿਵੇਚਨਾ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ। ਡਾਕਤ ਕੌਸ਼ਲੇਨਦ੍ਰ ਦੀ ਲੇਖ “ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਪ੍ਰਥਮ ਜੀ-20 ਸਮੇਲਨ” ਵੈਖਿਕ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਛਾਵਾਂ, ਇਸ ਸਮੇਲਨ ਦੀ ਮਹਤਵ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਵਾਹਾਂ ਅਤੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਵਧੇਸ਼ ਨਰਾਯਣ ਸਿੰਘ, ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਭੋਪਾਲ ਦੀ ‘ਰੂਸ-ਯੂਕੈਨ ਯੁਦਧ ਦੀ ਬੱਦਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ’ ਲੇਖ ਨੇ ਇਸ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਬੰਧ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਜੋਡਾਂ ਕੀ ਜੋ ਕਿ ਏਕ ਸ਼ਾਹੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਕਾਵਾਂ-ਮੰਜੂਸ਼ਾ ਕੀ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਮਾਨਵ ਸੰਵੇਦਨਾ ਕੀ ਗਹਰੇ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਝਕਝੀਲੀ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਸਾਜ-ਸਜ਼ਾ ਏਂਵੇਂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਆਕਾਰਕ ਹੈ।

ਅਤ: ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਏਂਸੇ ਪਠਨੀਅ, ਰੋਚਕ ਅਤੇ ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀ ਲਿਏ ਬਧਾਈ ਕੀ ਪਾਤਰ ਹੈ।

ਧੰਨਵਾਦ!

- ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ

ਸਹਾਯਕ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਅੱਚਲ ਕਾਰਾਲਿਅ ਦਿੱਲੀ—।

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕਾ ਧੰਨਵਾਦ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਾਤਿ ਲਿਖਾ ਵਸੁਧੈਵ ਕੁਟੁੰਬਕਮ੍ਭ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਧੋਧੇ ਸ਼ਵਤ: ਬਿਧਾਨ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਪ੍ਰਥਮ ਜੀ 20 ਸਮੇਲਨ ਪਠਨੀਅ ਏਂਵੇਂ ਰੋਚਕ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੂਸ-ਯੂਕੈਨ ਯੁਦਧ ਦੀ ਬੱਦਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਬੈਂਕਿੰਗ ਕ੍ਸੈਤਰ ਮੈਂ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਬੱਦਲੀ ਜੋਖਿਮ ਏਂਵੇਂ ਤਿਤੀਕਸ਼ ਦੀ ਤਥਾ ਅਨੇਕ ਲੇਖ ਮੈਂ ਅਤ੍ਯੰਤ ਰੁਚਿਕਰ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਮਾਧਿਮ ਦੀ ਹਮੇਂ ਬੈਂਕ ਮੈਂ ਹੋ ਰਹੀ ਗਤਿਵਿਧੀਆਂ ਏਂਵੇਂ ਤਪਲਥਿਆਂ ਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮੈਂ ਮਿਲਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦੀ ਇਸ ਉਤਕ੃਷ਟ ਅੰਕ ਦੀ ਲਿਏ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਮੈਂ ਸੇਰੀ ਆਂਦਰ ਬਧਾਈ। ਆਸਾਂ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਭਵਿਧ ਮੈਂ ਭੀ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਉਤਕ੃਷ਟ ਅੰਕਾਂ ਕੀ ਰਸਾਸ਼ਵਾਦਨ ਕਰਾਂਦੇ ਰਹੋਂਗੇ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਅਨੱਤ ਪ੍ਰਗਤਿ ਕੀ ਲਿਏ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏਂ।

ਆਗਾਮੀ ਅੰਕ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਸ਼ਾ ਮੈਂ.....

- ਅਣਾਨੀ ਕੁਮਾਰ
ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

‘ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ’ ਦੀ ਨਵੀਨ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਕਲਾਤਮਕ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸੁਨਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੇ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਚਾਰ ਚੌਂਡ ਲਗਾ ਦਿਏ ਹੈਂ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਉਪਰੂਪ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਵਿ਷ਾਂ ਦੀ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ ਆਲੋਚਨਾ, ਕਵਿਤਾਏਂ ਏਂਵੇਂ ਰੋਚਕ ਵਿਸ਼ਵ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੀ ਤਰਫ ਰੋਚਕ, ਆਕਾਰਕ ਏਂਵੇਂ ਪਠਨੀਅ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਇੱਕ ਆਂਦਰ ਆਕਾਰਕ ਏਂਵੇਂ ਪਠਨੀਅ ਬਣਾਈ ਹੈ। “ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਪ੍ਰਥਮ ਜੀ-20 ਸਮੇਲਨ” ਸ਼ੀਰ਷ਕ ਆਲੋਚਨਾ ਹਮੇਂ ਵੈਖਿਕ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਅਗ੍ਰਣੀ ਹੋਨੇ ਕੀ ਬੋਧ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ ਤੋਂ ਵਹੀਂ ਦੂਸਰੀ ਆਂਦਰ ਰੂਸ-ਯੂਕੈਨ ਯੁਦਧ ਦੀ ਬੱਦਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਯੁਦਧ ਦੀ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਦੁਖਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਾਈ ਹੈ। ‘ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ’ ਦੀ ਨਵੀਨ ਅੰਕ ਦੀ ਸੁਨਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੈ। ਅਸੋਝ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏਂ!

- ਲਲਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਾਮਾ

ਅੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕੋਲਕਾਤਾ

ੴ ਅੰਪਾਦਕੀਯ

ਪ੍ਰਿਯ ਸਾਥਿਧੋ,

ਬੈਂਕ ਕੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਕਾ ਮਾਰਚ—2023 ਅੰਕ ਆਪਕੇ ਸਮਝ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਕੀ ਇਸ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਸੇ ਮੇਰਾ ਜੁਡਾਵ ਕਾਫੀ ਪਹਲੇ ਸੇ ਰਹਾ ਹੈ ਲੋਕਿਨ ਇਸਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਆਪ ਸਭੀ ਸੇ ਸਾਂਗਾਦ ਕਰਨੇ ਕਾ ਯਹ ਮੇਰਾ ਪਹਲਾ ਅਵਸਰ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਸਾਥਿਧੋਂ ਯਾ ਸਾਂਗਠਨ ਸੇ ਪ੍ਰਤ੍ਯਕਿਸ਼ ਅਥਵਾ ਅਗ੍ਰਤਾਕਾਰ ਰੂਪ ਸੇ ਜੁੜੇ ਵਕਤਿਧਿਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਾ ਪਹਿਚਾਕ ਹੋਨੇ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਸੁਦੂਰ ਕ੍ਸੋਤ੍ਰੋਂ ਮੌਜੂਦ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਤਕ ਬੈਂਕ ਕੀ ਵਿਭਿੰਨ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੋ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕਾ ਕਾਰ੍ਯ ਬਖੂਬੀ ਕਰਤੀ ਹੈ।

ਜਬ ਤਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਆਪਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗੀ ਤਬ ਤਕ ਵਿਤੀਧੀ ਵਰ्ष 2022—23 ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਗਾ। ਸਾਥਿਧੋ, ਵਿਤੀਧੀ ਵਰ्ष 2022—23 ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਲਿਏ ਸੱਮਰਣੀਅ ਰਹਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬੈਂਕ ਨੇ ਉਲੱਖਨੀਅ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਨਿਰਾਂਤਰ ਅਪਨੀ ਲਾਭਪ੍ਰਦਤਾ ਮੌਜੂਦ ਕੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਕਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਬੈਂਕ, ਅਨੇਕ ਵਿਤੀਧੀ ਸੰਸਥਾਓਂ ਵ ਬੀਮਾ ਕਾਂਪਨੀਆਂ ਕੇ ਸਾਥ ਗਠਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਏਕ ਹੀ ਛਤ ਕੇ ਨੀਚੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾਏ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਅਪਨੇ ਲਕਧੀ ਕੀ ਓਅਰ ਅਗ੍ਰਸਰ ਹੁਆ ਹੈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਇਸ ਅੰਕ ਮੌਜੂਦ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾਂ, ਕਹਾਨੀ ਤਥਾ ਸਚਿਤ੍ਰ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ—ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਮਹਿਤਵ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਸੰਵਰਧਨ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਨਿਰਾਂਤਰ ਪ੍ਰਯਾਸਰਤ ਹੈ ਔਰ ਇਸੀ ਕ੍ਰਮ ਮੌਜੂਦ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਲੇਖ ਕੋ ਉਸਕੇ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਸਹਿਤ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਇਸ ਅੰਕ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਹਮਾਰਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੋ ਨਿਰਾਂਤਰ ਰੁਚਿਕਰ, ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ, ਪ੍ਰੇਰਣਾਤਮਕ ਔਰ ਆਕਾਰਕ ਬਨਾਯਾ ਜਾਏ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਸਭੀ ਕਾ ਸਹਯੋਗ ਅਪੇਕ਼ਿਤ ਹੈ। ਜਾਹੋਂ ਲੇਖਨ, ਏਕ ਓਅਰ ਹਮਾਰੇ ਵਕਤਿਤਵ ਕੋ ਨਿਖਾਰਨੇ ਕਾ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰਤਾ ਹੈ ਵਹੀਂ ਦੂਸਰੀ ਓਅਰ ਇਸੇ ਮਨ ਕੈ ਭਾਵ ਅਨੰਤ ਸੇ ਨਿਕਲਕਰ ਭੌਤਿਕ ਜਗਤ ਸੇ ਸਾਕਾਤਕਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਅਪੇਕ਼ਾ ਕੇ ਸਾਥ ਕਿ ਆਪ ਹਮੋਂ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ ਵ ਲੇਖ ਪ੍ਰੇ਷ਿਤ ਕਰੋਗੇ, ਕਵਿ ਰਾਕੇਸ਼ ਜਾਖੇਟਿਆ ਕੀ ਕੁਛ ਪੰਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੀ ਬਾਤ ਸਮਾਪਤ ਕਰਤਾ ਹੋਣਾ।

ਬੋਲਨਾ ਐਏ ਸਮਝਨਾ
ਹਮਾਏ ਮਨ ਕੋ ਸੁਕੂਨ ਪਹੁੰਚਾਤਾ ਹੈ
ਇਸਲਿਏ ਲਿਖੋ.....
ਕੁਛ ਭੀ ਲਿਖੋ।

ਏਕ ਖਤ ਲਿਖੋ
ਡਾਈ ਲਿਖੋ
ਕਾਗਜ ਪਰ ਲਿਖੋ

ਦਿਲੋਂ ਕੇ ਭਾਵਾਂ ਕੋ ਲਿਖੋ
ਕਵਿਤਾ—ਕਹਾਨੀ ਲਿਖੋ
ਧਾ ਏਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੋ
ਬਸ ਚੁਪ ਮਤ ਰਹੋ।

(ਗਜਰਾਜ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਰਾਕੂਰ)
ਮੁਖਾਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਵੀਰੇਨਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ

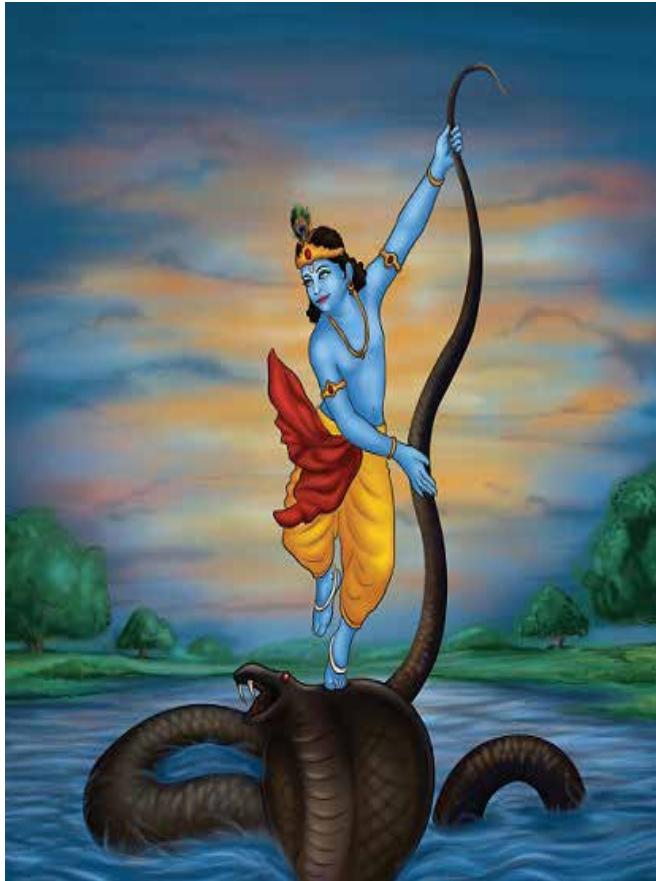
ਭਾਰਤੀਯ ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਮਹਾਨ ਆਚਾਰ্য - ਨਟਨਾਗਰ ਸ਼੍ਰੀਕ੃਷ਣ

ਸ਼੍ਰੀ

ਕ੃਷ਣ ਕੋ ਭਾਰਤੀਯ ਮਨੀਖਿਆਂ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਪੂਰਣਾਵਤਾਰ ਮਾਨਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਸਤ ਸੋਲਹ ਕਲਾਓਂ ਸੇ ਸੱਪਨਨ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਉਨਕੇ ਵਕਤਿਤਵ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਈਸ਼ਵਰਤਵ ਕੇ ਆਵਰਣ ਮੌਕੇ ਵਿਖੇ ਆਵੁੱਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪੂਜਾ ਔਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਾ ਵਿ਷ਯ ਬਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਉਨਕੀ ਲੀਲਾਓਂ ਕੀ ਵਾਖਾਂ, ਕਥਾ ਤਥਾ ਉਨਕੇ ਵਕਤਿਤਵ ਵਿਖੇ ਗੁਣਾਂ ਕਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਟਿਕੋਣ ਸੇ ਵਿਵੇਚਨ ਪ੍ਰਾਧਿਕ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਹਮ ਉਨਕੇ ਉਸ ਰੂਪ ਕੀ ਚੱਚਾ ਨ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਉਨਕੇ ਵਕਤਿਤਵ ਕੇ ਉਸ ਕਥਾਤਮਕ ਸ਼ਵਰੂਪ ਕੀ ਚੱਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹਨ ਜਿਸਕਾ ਸੰਬੰਧ ਭਾਰਤੀਯ ਨ੃ਤ ਔਰ ਸੰਗੀਤ ਸੇ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃਷ਣ ਕੇ ਨ੃ਤ ਔਰ ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਕ੍ਸੇਤਰ ਮੌਕੇ ਜਿਥੇ ਜੋ ਅਦਿੰਤੀਧ ਧੋਗਦਾਨ ਹਨ ਵਹ ਉਨਕੇ ਮਹਾਨ ਵਕਤਿਤਵ ਕਾ ਏਕ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਅੰਗ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਹਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਵਹ ਉਨਕੇ ਈਸ਼ਵਰਤਵ ਮੌਕੇ ਢਕ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਗਵਾਨ ਸ਼ੰਕਰ ਕੋ ਭਾਰਤੀਧ ਋ਥਿਆਂ ਨੇ ਨਟਨਾਗਰ ਔਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੃਷ਣ ਕੋ ਨਟਨਾਗਰ ਕਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨ੃ਤ ਅਮਿਨਿਅ ਕੇ ਆਦਿ ਜਨਮ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ੰਕਰ ਮਾਨੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰਤੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਗਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਚਚ ਕਲਾਤਮਕ ਸ਼ਵਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਮੌਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੃਷ਣ ਕਾ ਅਪੂਰਵ ਧੋਗਦਾਨ ਰਹਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸੀ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਟਨਾਗਰ ਕੀ ਉਪਾਧਿ ਸੇ ਵਿਭੂ਷ਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਰ੍ਥ ਸੰਸਕ੍ਰਤਿ ਔਰ ਆਭੀਰ ਸੰਸਕ੍ਰਤਿ ਕੇ ਸਮਨਵਕਰਤਾ ਭਗਵਾਨ ਕ੃਷ਣ ਨੇ ਉਸ ਸਮਧ ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਰ्ग-ਮੈਦ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਜੋ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕੀ ਥੀ, ਉਸੀ ਕੀ ਏਕ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿਕ ਦੇਨ ਰਾਸ ਨ੃ਤ ਥਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃਷ਣ ਅਪਨੇ ਯੁਗ ਕੇ ਅਦਿੰਤੀਧ ਨਰਤਕ ਥੇ, ਇਸਕੀ ਚੱਚਾ ਹਰਿਵਂਸ ਪੁਰਾਣ ਮੌਕੇ ਕਿਈ ਸਥਲਾਂ ਪਰ ਹੁੰਈ ਹੈ। ਕਾਲੀਧ ਨਾਮ ਕੇ ਯੁਦਧ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਅਪਨੀ ਨ੃ਤਕਲਾ ਕਾ ਅਨੁਪਮ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਾਗਰਾਜ ਪਰ ਵਿਜਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀ ਥੀ। ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਪਰਾਜਿਤ ਕਰਕੇ ਵੇਂ ਏਕ ਆਭੀਰ ਨੇਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਤਿਛਿਤ ਹੁੰਏ ਥੇ ਔਰ ਉਸ ਸਮਧ ਆਭੀਰ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪਰਿਪਰਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨਕੇ ਸਾਥ ਨ੃ਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜੁਡ ਆਈ ਥੀ। ਉਸ ਸਮਧ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃਷ਣ ਨੇ ਉਨ ਗੋਪ ਬਾਲਾਓਂ ਕੇ ਸਾਥ ਆਭੀਰਾਂ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਲਲੀਸਕ ਧਾ ਹਲਲੀਸ ਨ੃ਤ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਆਭੀਰਾਂ ਮੌਕੇ ਯਹ ਪਰਿਪਰਾ ਥੀ ਕਿ ਉਨਕੇ ਸਮਾਜ ਕਾ ਜੋ ਵੀਰ ਪੁਰੁ਷ ਅਦਮ੍ਯ ਸਾਹਸ

ਔਰ ਸ਼ੌਰ ਕੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ, ਉਸਕੇ ਸਾਥ ਰਾਤ੍ਰਿ ਮੌਕੇ ਆਭੀਰ ਲਲਨਾਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਨ੃ਤ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਸ਼ਵਤੰਤ੍ਰ ਥੀ। ਇੰਦ੍ਰ ਵਿਜਿਤ ਕੇ ਉਪਰਾਂ ਕ੃਷ਣ ਨੇ ਗੋਪ ਬਾਲਾਓਂ ਕੇ ਸਾਥ ਨ੃ਤ ਕਾ ਜੋ ਆਨਾਂਦ ਲਿਆ ਉਸਕਾ ਵਰਣਨ ਹਰਿਵਂਸਕਾਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਸੇ ਕਿਯਾ ਹੈ।

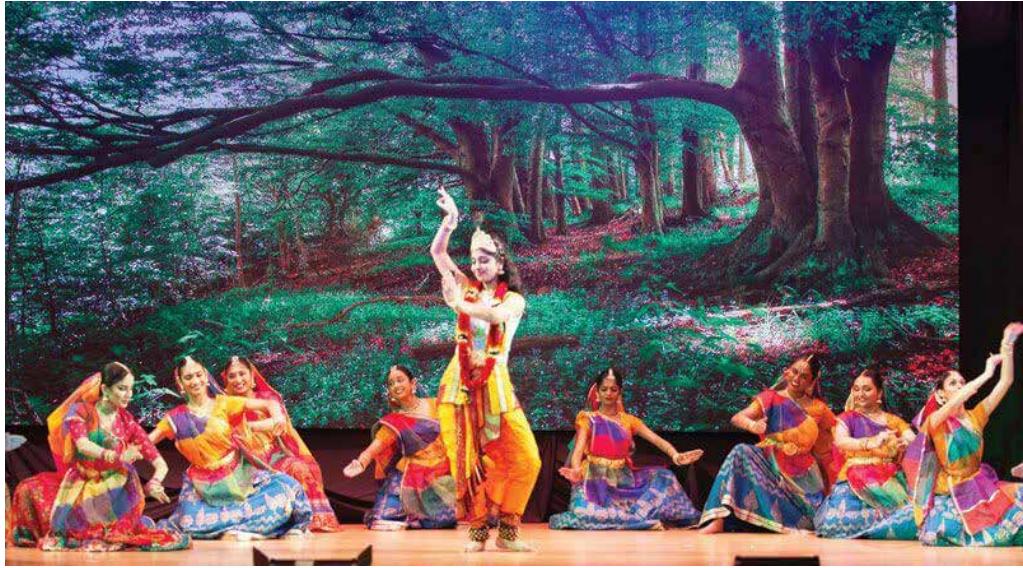
ਸੁਨਦਰ ਅੰਗਰਾਲੀ ਯੇ ਕਨਾ ਕ੃਷ਣ ਕੇ ਸਾਥ ਉਨਕੇ ਵੀਰ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਕਾ ਗਾਧਨ ਕਰਤੇ ਹੁੰਏ ਉਨਕੀ ਅਨੁਗਾਮਿਨੀ ਹੋਕਰ ਨ੃ਤ ਮੌਕੇ ਸੱਲਗਨ ਥੀ। ਹਲਲੀਸਕ ਨ੃ਤ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇ਷ਤਾ ਯਹ ਥੀ ਕਿ ਇਸਦੇ ਪੁਰੁ਷ ਅਰਥਾਤ ਨਾਥਕ ਏਕ ਹੋਤਾ ਥਾ ਔਰ ਨਾਥਿਕਾਂ ਅਨੇਕ ਹੋਤੀਆਂ ਥੀਆਂ। ਬ੍ਰਾਜ ਕੇ ਇਸੀ ਲੋਕ ਨ੃ਤ ਕੋ

ਬਾਦ ਮੇਂ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਕੇ ਉਚਚਤਮ ਕਲਾਤਮਕ ਆਧਾਰ ਦੇਕਰ ਤਭਾਰਾ ਔਰ ਜਥੇ ਕ੃ਣ ਮਥੁਰਾਧੀਸ਼ ਔਰ ਉਸਕੇ ਉਪਰਾਂ ਦ੍ਰਾਰਕਾਧੀਸ਼ ਬਨਨੇ ਤਕ ਹਲ੍ਲੀਸਕ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤੀਧ ਸਮਾਜ ਕਾ ਸਾਮਾਜਿਕ ਨ੃ਤ ਬਨ ਗਿਆ। ਦ੍ਰਾਰਕਾ ਮੌਂ ਅਨਿਰੁਦਧ (ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਕਾ ਪੌਤ੍ਰ) ਕੀ ਪਲੀ ਤਥਾ ਨੇ ਜਿਸਨੇ ਸਵਧਾ ਪਾਰਵਤੀ ਜੀ ਸੇ ਲਾਵ ਨ੃ਤ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀ ਥੀ, ਇਸ ਨ੃ਤ ਮੌਂ ਕੋਮਲ ਭਾਵਨਾਓਂ ਕੋ ਬਹੁਤ ਤਭਾਰਾ। ਸ਼ਾਰਦੇਵ ਨੇ ਅਪਨੇ 'ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਕਰ' ਗ੍ਰਥ ਮੈਂ ਇਸ ਤਥਾ ਕੋ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਿਯਾ ਹੈ।

ਤਥਾ ਨੇ ਦ੍ਰਾਰਕਾ ਮੌਂ ਬਸੀ ਗੋਪਿਤ੍ਰਿਆਂ ਔਰ ਸੌਰਾ਷ਟ੍ਰ ਕੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਰਾਸਨ੃ਤਿਆਂ ਮੌਂ ਪਾਰਂਗਤ ਬਨਾਯਾ ਔਰ ਵਹਾਂ ਸੇ ਯਹ ਪਰਧਨ ਸਭੀ ਜਨਪਦਾਂ ਮੌਂ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੃ਣ ਔਰ ਉਨਕੇ ਵਂਸਾਂ ਨੇ ਰਾਸ ਨ੃ਤਿਆਂ ਕੋ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਮੌਂ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਬਨਾਕਰ ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਕੋ ਕਲਾ ਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਿਤਰਿਤ ਕਿਯਾ। ਗੁਜਰਾਤ ਕਾ ਵਰਤਮਾਨ ਗਰਬਾ ਨ੃ਤ ਤਥਾ ਦੇਸ਼ ਮੌਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਭੀ ਮੰਡਲਕਾਰ ਨ੃ਤ ਤਥਾ ਬ੍ਰਜ ਕ੍ਸੇਤਰ ਮੌਂ ਭਕਿ ਯੁਗ ਮੈਂ ਗਠਿਤ ਵਰਤਮਾਨ ਰਾਸ ਰੰਗਮੰਚ, ਸਭੀ ਤਥਾ ਸੂਲ ਪਰਧਨ ਕੇ ਹੀ ਵਿਵਿਧ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਰਾਸ ਨ੃ਤਿਆਂ ਕੇ ਵਾਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾ ਵਰਣਨ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਵਿਵਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਕਨ੍ਹੈਧਾ ਲਾਲ ਮੁਣੀ ਨੇ ਲਿਖਾ ਹੈ "ਰਾਸ ਨ੃ਤ ਕੋ ਆਧਾਰ ਮਾਨਕਰ ਭਾਰੋਪੀਧ ਸੂਲ ਕਾ ਜਨ—ਸਾਹਿਤ ਨਿਰਿੰਤ ਹੁਆ ਥਾ, ਨਰ—ਨਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀਂਗਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਨ ਕਾਵਾਂਗਾਂ ਕਾ ਮਾਪਨ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਉਪਯੁਕਤ ਤਾਲ, ਲਾਲ ਏਂਵੇਂ ਗਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਮੰਡਲਕਾਰ ਨ੃ਤ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਕਈ ਕੇਵਲ ਪੁਰਲਾਲ, ਕਈ ਸਿੱਤ੍ਰਿਆਂ ਇਸ ਨ੃ਤ ਮੌਂ ਭਾਗ ਲੇਤੀ ਥੀ। ਇਸ ਨ੃ਤ ਕੇ ਸੂਲ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਮਥੁਰਾ ਰਾਜਿ ਕੇ ਨਿਵਾਸੀ ਥੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੇ ਈਸਾ ਸੇ ਸ਼ਤਾਬਿਦੀਆਂ ਪੂਰ੍ਵ ਇਸ ਨ੃ਤ ਕੋ ਗੋਪ ਸਮਾਜ ਮੌਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਿਯਾ ਥਾ।"

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਨੇ ਜਿਸ ਰਾਸ ਨ੃ਤ ਕੋ ਜਨਮ ਦਿਯਾ, ਆਜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਹਿ: ਸਭੀ ਨ੃ਤ ਤਥਾ ਸੂਲ ਨ੃ਤ ਸੇ ਅਪਨਾ ਸਮੱਝ ਜੋੜਤੇ ਹੈ। ਕਥਕ ਤੋਂ ਅਪਨੇ ਨ੃ਤ ਕੋ 'ਨਟਵਰੀ' ਮਾਨਨੇ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਸੂਲ ਪੁਰਲਾਲ ਕ੃ਣ ਥੇ। ਭਾਰਤ ਨਾਟਿਂਕ ਕੇ ਸੂਲ ਪੁਰਲਾਲ ਕ੃ਣ ਸਖਾ ਅੰਨ੍ਤ ਥੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਹਿ: ਦ੍ਰਾਰਕਾ ਮੌਂ ਰਹਕਰ ਕ੃ਣ ਸੰਗਤਿਆਂ ਮੌਂ ਹੀ ਨ੃ਤਕਲਾ ਕੇ ਆਚਾਰਧ ਬਨੇ ਥੇ। ਮਣਿਪੁਰੀ ਆਦਿ ਨ੃ਤ ਭੀ ਰਾਸ ਸੇ ਹੀ ਅਪਨਾ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਤੇ ਹੈ।

ਨਰਕ ਕੇ ਸਾਥ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਬੱਡੇ ਕੁਸ਼ਲ ਗਾਧਕ ਔਰ ਵਾਦਕ ਭੀ ਥੇ। ਤਨਕੀ ਸੁਰਲੀ ਕੀ ਤਾਨ ਭਾਰਤੀਧ ਵਾਂਡਮਿਅ ਔਰ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਮੈਂ

ਵਿਖਾਤ ਹੈ। ਤਨਕੀ ਸੁਰਲੀ ਕੈਸੀ ਗਾਧਕ, ਮਨਮੋਹਕ ਔਰ ਆਕਰਖ ਥੀ ਇਸਕਾ ਵਿਵਰਣ ਅਗਰ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗ੍ਰਥਾਂ ਸੇ ਸਂਕਲਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਏ ਤੋ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰਥ ਰਚੇ ਜਾ ਸਕਤੇ ਹੈ। ਬ੍ਰਜ ਸਾਹਿਤ ਔਰ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਸੁਰਲੀ ਕੀ ਮਾਦਕਤਾ ਕੇ ਵਰਣਨ ਸੇ ਭਰੇ ਪਢੇ ਹੈ। ਸੂਰਦਾਸ ਕੀ ਗੋਪਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸਲਿਏ ਸੁਰਲੀ ਕੀ ਅਪਨੀ ਸਪਲੀ ਤਕ ਮਾਨਕਰ ਤਥਾ ਚੁਰਾਨੇ ਕੀ ਯੋਜਨਾ ਬਨਾਨੇ ਲਗਤੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਗਾਧਕਾਂ ਨੇ ਸੁਰਲੀ ਕੀ ਮਾਦਕਤਾ ਕਾ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਿਯਾ ਹੈ:

**"ਨਂਦਲਾਲ ਹਮਾਰੀ ਗਲੀ ਮੌਂ ਅਲੀ, ਕਹ ਦੋ ਆਧਾ ਨ ਕਾਏ।
ਧਹਿ ਆਵੇ ਤੋ ਚੁਪਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ ਚਲੇ ਯਹ ਬਾਸੁਰਿਆਂ ਬਾਧਾ ਨ ਕਾਏ।"**

ਵਾਦਨ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਕ੃ਣ ਅਪਨੇ ਯੁਗ ਕੇ ਅਦਿਤੀਧ ਗਾਧਕ ਭੀ ਥੇ। ਹਾਰਿਵਿੰਸ਼ਕਾਰ ਨੇ ਉਨਕੇ ਗਾਧਨ ਕੇ ਵਾਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾ ਵਰਣਨ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਾਰਕਾ ਕ੍ਸੇਤਰ ਕੇ ਏਕ ਉਤਸਵ ਕਾ ਵਰਣਨ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਧਾਦਵਾਂ ਕੇ ਨ੃ਤ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਜ਼ਾਤਾ ਕੀ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਚੰਚਾ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਸਵ ਮੌਂ ਅੱਸਰਾਓਂ ਦ੍ਰਾਰਾ ਰਾਸ ਨ੃ਤ ਕਿਯੇ ਗਏ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਕੋ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਕੀ ਅਨੇਕ ਲੀਲਾਵਿੰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਦਿਖਲਾਈ। ਇਸ ਉਤਸਵ ਮੌਂ ਦੇਵਰਿਂ ਨਾਰਦ ਉਪਸਥਿਤ ਥੇ। ਵੇ ਆਨਾਂਦ ਮੌਂ ਵਿਮੋਰ ਹੋਕਰ ਇਤਨਾ ਨਾਚੇ ਕਿ ਤਨਕੀ ਜਟਾਏ ਖੁਲਕਰ ਪ੃ਥੀ ਪਰ ਲਟਕ ਕਰ ਧੂਲ—ਧੂਸਰਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਤਸਵ ਮੌਂ ਸੂਦਾਂਗਵਾਦਨ ਅੰਜੁਨ ਨੇ ਕਿਯਾ ਥਾ।

ਇਸ ਉਤਸਵ ਕੇ ਬਾਦ ਰਾਤ੍ਰਿ ਮੌਂ ਏਕ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਹੋਨੇ ਕਾ ਉਲਲੇਖ ਹੈ। ਇਸ ਸਭਾ ਮੌਂ ਨਾਰਦ ਜੀ ਕੀ ਵੀਣਾ ਪਰ ਸ਼ਵਰਗ ਮੌਂ ਆਈ ਅੱਸਰਾਓਂ ਨੇ ਪ੃ਥੀ ਪਰ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਰ ਛਾਲਿਸ਼ ਸੰਗੀਤ ਗਾਧਾ। ਯਹ ਛਾਲਿਸ਼ ਸੰਗੀਤ ਇਸਦੇ ਪੂਰ੍ਵ ਦੇਵਲੋਕ ਮੌਂ ਹੀ ਗਾਧਾ ਜਾਤਾ ਥਾ, ਭੂਤਲ ਪਰ ਇਸੇ ਸੰਵਾਦਪ੍ਰਥਮ ਧਾਦਵਾਂ ਕੀ ਸਭਾ ਮੌਂ ਹੀ ਗਾਧਾ ਗਾਧਾ ਥਾ। ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਵਾਦ ਵਾਦਕਾਂ ਮੌਂ ਸ਼ਵਰਗ ਲੋਕ ਕੀ ਅੱਸਰਾਵਾਂ ਔਰ ਸੂਦਾਂਗਵਾਦਕ ਅੰਜੁਨ ਥੇ। ਬੰਸੀ ਸਵਧਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੃ਣ ਬਜਾ ਰਹੇ ਥੇ। ਇਸ ਸਭਾ ਮੌਂ ਰੰਭਾ ਨੇ ਅੱਸਰਾਵਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਨ੃ਤ ਦ੍ਰਾਰਾ ਸ਼੍ਰੀ

कृष्ण को रिझाया और सभी
कलाकारों को श्री कृष्ण ने
ताम्बुल देकर सम्मानित
किया। बाद में श्री कृष्ण के
पुत्र प्रद्युम्न ने भी छालिम्य
संगीत प्रस्तुत किया और
उन्हें भी श्रीकृष्ण द्वारा
ताम्बुल से सम्मानित किया
गया। छालिम्य संगीत के
आदि गायक केवल चार
यदुवंशी हुये जिनमें से
स्वयं श्री कृष्ण, उनके भ्राता
बलराम, अनिरुद्ध व साम्ब
के नामों का उल्लेख हुआ
है।

इस प्रकार प्राचीन भारत के पुराणों के माध्यम से ज्ञात इतिहास में संगीत कला के भारतीय आचार्यों में श्रीकृष्ण अग्रगण्य थे। वे नृत्य, गायन और वादन तीनों ही विधाओं में पारंगत थे। द्वारका के उनके राजदरबार में संगीतज्ञों का जमघट रहता था और उस युग के सभी कलाकारों को उनका संरक्षण प्राप्त था।

नारद, अर्जुन, बलराम आदि उस युग के महान् गायक थे और वे

सभी श्री कृष्ण की संगीत सभा के सदस्य थे। श्रीकृष्ण ही रास नृत्यों के जनक थे जो आज भी विविध रूपों में विविध जनपदों में विभिन्न नामों से लोकप्रिय हैं। ब्रज के भक्त आचार्यों में यहां श्री कृष्ण लीलाओं के दिव्य लीलाओं के रसास्वादन की भावना 15वीं से 16वीं शताब्दी में रास को पुनर्गठित किया था। ब्रज की यह रास मंडली आज भी पूरे देश में श्री कृष्ण चरित के प्रचार का मुख्य मंचीय माध्यम है। जन्माष्टमी के पावन पर्व पर पूरे देश में सर्वत्र ही विशेष रूप से रास का आयोजन करते थे। माधव जी सिंधिया के राजदरबार में एक जन्माष्टमी पर टामस हुए ब्रोटन ने सन् 1809 में रास की जो दिव्य झांकी देखी थी उसका बड़ा संजोयाग वर्णन करते हुए उसने लिखा "रास बेले के संपन्न हुआ उसमें प्रेम भावना और चांचल्य का प्राधान्य था। गोपियों के साथ गोकुल की बालाओं के साथ ब्रजभाषा में बोली जाती है, गायन हुआ।

इस प्रकार श्री कृष्ण की संगीत के क्षेत्र में भारतीय कला जगत को जो महान देन हैं वह भी उनके ईश्वरत्व जैसा ही महान है। वे हमारे देश के आदि शंकराचार्यों में अग्रगण्य हैं। कृष्ण जैसा अद्भूत चरित्र संपूर्ण विश्व में और कोई दूसरा नहीं मिलता। कंस के कारागार में जन्म से लेकर बहेलिये के तीर से देहांत तक इतनी विविधता से भरा कि दुनिया में ऐसा कछु नहीं बचता जो उसमें न मिले।

—सदस्य, हिंदी सलाहकार समिति

राजभाषा कार्यालयन समिति की तिमाही बैठक (जनवरी-मार्च 2023)

प्रधान कार्यालय स्तरीय राजभाषा कार्यान्वयन समिति की तिमाही बैठक 13 मार्च, 2023 को माननीय प्रबंध निदेशक एवं मुख्य कार्यकारी अधिकारी महोदय की अध्यक्षता में आयोजित की गई। बैठक में कार्यकारी निदेशक (राजभाषा) श्री कोल्लेगाल वी. राघवेन्द्र तथा कार्यकारी निदेशक डॉ. रामजस यादव सहित प्रधान कार्यालय के समस्त विभागों के प्रमुखों ने सहभागिता की।

ਮਾਰਚ 2023 ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਤਿਮਾਹੀ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਬੈਂਕ ਕੀ

ਨਵੀਂ ਸ਼ਾਖਾਏਂ

ਸ਼ਾਖਾ ਪਰਸਾਖੇਡਾ, ਬਰੇਲੀ, ਉਤਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਸ਼ਾਖਾ ਹਾਂਸੀ, ਜਿਲਾ – ਹਿਸਾਰ, ਹਰਿਯਾਣਾ

ਸ਼ਾਖਾ ਮੇਹਮ, ਜਿਲਾ – ਰੋਹਤਕ, ਹਰਿਯਾਣਾ

ਸ਼ਾਖਾ ਯੇਲਹੰਕਾ, ਬੈਂਗਲੂਰੂ, ਕਰਨਾਟਕ

ਸ਼ਾਖਾ ਕੋਡਿਕੋਡ, ਕੇਰਲਾ

ਸ਼ਾਖਾ ਤਿਰੁਨੇਲਵੇਲੀ, ਤਮਿਲਨਾਡੂ

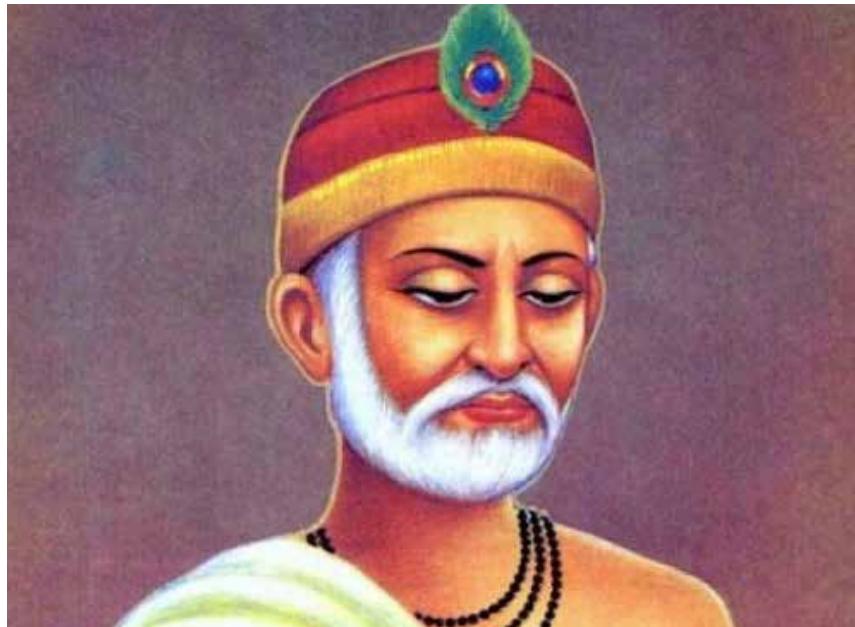
ਡਾਕਤੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਛਾਈ ਆਖਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ

ਮਾਨੀਖਿਆਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਮੌਕੇ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਕੋ ਵਿਸ਼ਦ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪਰਿਆਖਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਵਸਤੁਤ: ਪ੍ਰੇਮ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਆ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਔਰ ਪਾਰਿਸਥਿਤਿ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਬਦਲਤੀ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੌਕੇ ਤਾਂ ਵਾਗ, ਮਮਤਾ, ਸ਼ੇਹ, ਬਲਿਦਾਨ ਔਰ ਏਕਨਿ਷ਚਾ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮੂਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਗਤਿਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਚੇਤਨ ਤਤ੍ਵ ਹੈ ਕਿਧੋਂਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬਣੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤਿ ਦੁਨਿਆ ਮੌਕੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਏਸਾ ਅਵਿਆਜ਼ ਤਤ੍ਵ ਹੈ ਜਿਸ ਮੌਕੇ ਸੂਕ਼ਮਤਾ ਔਰ ਵਾਧਕਤਾ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਏਸਾ ਅਤਿਨੱਤ ਅਰਥਗਰਮਿਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਸਥੂਲ ਭੀ ਹੈ, ਸੂਕ਼ਮ ਭੀ, ਇਨ੍ਦ੍ਰਿਯਜਨਯ ਭੀ ਹੈ ਔਰ ਉਦਾਤ ਭੀ। ਨਿ:ਸਾਂਦੇਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਤ੍ਵ ਦੇ ਸਮਗਰੀ ਔਰ ਉਦਾਤ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਜਾਨਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਧਿਕ ਉਪਯੁਕਤ ਮਾਧਿਅਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਤਾ।

'ਪ੍ਰੇਮ' ਏਸਾ ਮਾਨਸਿਕ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਰਿਵਾਰਿਕ, ਸਾਮਾਜਿਕ, ਨੈਤਿਕ ਮੂਲ੍ਯਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਦੇ ਸੂਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੰਧਕਰ ਵੈਧਤਿਕ ਔਰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧ ਢੂਢ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਾਧਕਤਾ ਮੌਕੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਟਾਰ ਦੇ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਭਲ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਵਹ ਧੁਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਸਭੀ ਜੀਵਧਾਰੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਿਰਾਟ ਸ਼ਵਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ, ਮਾਨਵ ਔਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਭੀ ਸਮਾਹਿਤ ਹਨ।

ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਨੋ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਅਣੁ ਹੈ। ਧੜਪਿ ਧਰਮ, ਸਾਭਿਤਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਵ ਅਧ੍ਯਾਤਮ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਉਚਚ ਸਥਾਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰਤੁ ਜੀਵਨ ਮੌਕੇ ਯਦਿ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਦੇ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਤੋ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭਵਿਤਾ ਔਰ ਵਿਰਾਟਤਾ ਦੇ ਚੂਕ ਜਾਨਾ ਹੈ ਕਿਧੋਂਕਿ ਜ਼ਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰਕੇ ਵਿਛਾਨ ਦਾ ਪਰਮ ਜ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਹੁਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਪਰਤੁ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਮੌਕੇ ਗੋਤੇ ਲਗਾ ਕਰ, ਉਸੀ ਮੌਕੇ ਵਿਲੀਨ ਹੁਏ ਬਿਨਾ ਪਰਮ ਆਨਂਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ।

ਤਥੀ ਤੋ ਭਗਤ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਕਬੀਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ—

“ਪੋਥੀ ਪਢ़-ਪਢ਼ ਜਗ ਮੁਆ
ਪਂਡਿਤ ਭਧਾ ਨ ਕੋਧ
ਛਾਈ ਆਖਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ
ਪਢੋ ਸੋ ਪੰਡਤ ਹੋਧ ॥”

ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਦੋਹੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਉਪਯੋਗਿਤਾ ਦੇ ਦਿਆ, ਕਰੁਣਾ, ਆਨਂਦ ਔਰ ਸਮਭਾਵ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਮੌਕੇ ਸਮਝਨਾ ਨਿਤਾਂਤ ਆਵਸ਼ਿਕ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਦੇ ਚੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੀ ਕੋ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਬਤਾਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ। ਜੈਂਸੇ ਮਾਟੀ ਦੇ ਢੇਲਾ ਪਾਨੀ ਦੀ ਥਾਹ ਯਾ ਗਹਰਾਈ ਨਾਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਤਾ, ਵੇਂਤੇ ਪਾਨੀ ਦੀ ਲਹਰਾਂ ਦੇ ਬੀਚ ਹੀ ਘੁਲ ਕਰ ਉਸ ਮੌਕੇ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿ:ਸਾਂਦੇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਏਸਾ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਸਤਿ ਹੈ ਜੋ ਮਾਨਵ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਭਿਨਵ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਕੇ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਯਦਿਪਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਵਿਵਿਧ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਨਮੋਂ ਤਮਾਮ ਮਾਨਵੀਧ ਸੰਬੰਧ ਆਤੇ ਹਨ ਜੋ ਜੀਵਨ ਕੋ ਗਤਿਸ਼ੀਲ ਬਨਾਨੇ ਮੌਜੂਦ ਸਹਾਯਕ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਯਦਿਪਿ ਆਦਿਮ ਯੁਗ ਦੇ ਆਜ ਤਕ ਨਰ—ਨਾਰੀ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰਤੁ ਸਮਝ ਯੁਗ ਮੌਜੂਦੇ ਨਰ—ਨਾਰੀ ਕਾ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸੈਂਕਡੋਂ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਦੇ ਗੁਜਰ ਕਰ ਪਰਿ਷ਕ੍ਰਤ ਬੋਧ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ। ਸਮਝ ਕੇ ਬਦਲਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਮੂਲ੍ਯ ਵਿਸ਼੍ਰੁਤਿਲਿਤ ਹੁਏ ਹਨ, ਸਾਥ ਹੀ ਸਾਥ ਸਥਾਪਿਤ ਮੂਲ੍ਯਾਂ ਕੀ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਾ ਭੀ ਬਦਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ—ਸ਼ੈਲੀ ਤਥਾ ਜੀਵਨ—ਦਰਸ਼ਨ ਦੋਨੋਂ ਮੌਜੂਦੇ ਜਹਾਂ ਪੂਰ੍ਵ ਸਥਾਪਿਤ ਮੂਲ੍ਯਾਂ ਮੈਂ ਨਿਰਨਤਰ ਛਾਸ ਹੁਆ ਹੈ, ਵਹੀਂ ਨਵੀਨ ਵ ਆਧੁਨਿਕ ਮੂਲ੍ਯ ਭੀ ਜ਼ਾਤ—ਅਜ਼ਾਤ ਰੂਪ ਦੇ ਸ਼ਵਤ: ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਤੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਾਧਿਕ, ਸਾਹਿਤਿਕ ਇਵੇਂ ਸਾਂਕੁਤਿਕ ਮੂਲ੍ਯਾਂ ਨੇ ਮਾਨਵ—ਜੀਵਨ ਫਰੋ ਕੋ ਪੁਨਰਪੰਖਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ ਪਰਤੁ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਕੀ ਸਮਸਤ ਵਿਸ਼ੱਗਤਿਆਂ, ਵਿਧਾਨਾਂ ਵ ਤਨਾਵਾਂ ਨੇ ਮਾਨਵ—ਜੀਵਨ ਕੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਜੀਵਨ—ਦ੃ਸ਼ਟਿ ਕੋ ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ।

ਮਾਨਵੀਧ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮੀਕਰਣਾਂ ਮੈਂ ਤੀਗ੍ਰਾਮੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਉਪਰਿਥਿਤ ਹੁਏ ਹਨ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਮੈਂ ਤੇਜੀ ਦੇ ਬਦਲਾਵ ਆਇਆ ਹੈ। ਯੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੇਵਲ ਬਾਹਿ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਬਲਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ ਤਥਾ ਔਦ੍ਯੋਗਿਕੀ, ਪ੍ਰੌਦ੍ਯੋਗਿਕੀ, ਤਕਨੀਕੀ ਇਵੇਂ ਵੈਜਾਨਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਭੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਮੈਂ ਭਾਰੀ ਬਦਲਾਵ ਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮਾਨਵੀਧ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਸ਼ੇ਷ਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਸਦਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਵਿ਷ਯ ਰਹਾ ਹੈ। ਯਹ ਇਕ ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਮਨੋਭਾਵ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਮਾਨਵ—ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਸਤ ਕ੍ਰਿਯਾ—ਕਲਾਪ ਸੁਨਿਯੋਜਿਤ ਇਵੇਂ ਨਿਧਿਅਤ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰ ਪਾਨੇ ਦੀ ਅਪਨਾ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮਨੁ਷ ਦੀ ਮਨੁ਷ ਕਹਿਲਾਨੇ ਯੋਗ ਬਨਾਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦੇ ਜਿਤਨਾ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਤਾ ਹੈ ਵਹ ਉਤਨਾ ਹੀ ਅਧਿਕ ਮਾਨਵੀਧ ਹੋਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਸਰਲਤਾ, ਸਹਜਤਾ ਵ ਮਧੁਰਤਾ, ਉਸਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਅਂਗ ਬਣ ਜਾਤੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਘਟਕ ਹੈ ਜਿਸਕੀ ਅਨੰਤ ਧਾਰਾ ਮੌਜੂਦੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਨਤਰ ਬਹਤਾ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਕਹੀਂ ਠਹਰਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਏਕਨਿ਷ਟਾ ਦੀ ਅਭਾਵ ਤਥਾ ਏਕ—ਦੂਜੇ ਦੀ ਅਵਸਾਨਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿ਷ਮਤਾ ਉਤਪਨਨ ਕਰ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਪੂਰ੍ਣਤः ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮਾਨਵ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਏਕ ਐਸੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜਹਾਂ ਇਚਾਇ, ਲਲਕ, ਕਾਮਨਾਏਂ ਵ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾਏਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਰਸ਼ਾਤਮਕ ਪ੍ਰੇਮ ਧੀਰੇ—ਧੀਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਹਜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਔਰ ਲਕਧ ਦੀ ਤਰਫ ਅਗੁਸ਼ਰ ਕਰਤਾ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਰੀਕਰਿਤਾ ਦੀ ਆਕਰਣ ਦੇ ਦੂਰ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਪੂਰ੍ਣ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਵਾਸਤਵ ਮੌਜੂਦੇ ਸਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵੈਖਿਕ ਆਕਰਣ ਦੀ ਕਾਈ ਅਰਥ ਸ਼ੇ਷ ਨਹੀਂ ਰਹਤਾ।

ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤਾਤਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇ਷ਣ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਸੌਂਦਰਧ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅਰਥ ਹੀ ਸੌਂਦਰਧ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਮਾਨਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਤੋ ਸੌਂਦਰਧ ਹੈ। ਯਦਿਪਿ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੌਂਦਰਧ ਦੀ ਭਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਪਰਤੁ ਜਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਵਹੀਂ ਸੌਂਦਰਧ ਹੈ ਤਥਾ ਜਹਾਂ ਸੌਂਦਰਧ ਹੈ ਵਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਮੌਜੂਦੇ ਮਾਨਵੀਧ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਅਭਿਵਿਕਤਾ ਮੈਂ ਹੀ ਸੌਂਦਰਧ ਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਇਵੇਂ ਸੌਂਦਰਧ ਅਨ੍ਯੋਨ੍ਯਾਤਮਿਤ ਹੈ। ਸੌਂਦਰਧ ਹਮਾਰੀ ਵਾਸਤਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੁਦ੍ਰਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਸੌਂਦਰਧ ਅਤੇ ਕਰਨਾ ਸੁਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦੇ 'ਸਤਿਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁਨਦਰਮ' ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਵਾਹਮਿਤ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਨਿਹਿਤ ਅਰਥ ਦੀ ਭਾਵ ਦੇ ਠੀਕ ਦੇ ਸਮਝਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

'ਪ੍ਰੇਮ' ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਦ੍ਰਾਵਾ ਦੀ ਰਾਸਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਸਤੇ ਦੇ ਚਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਦ੍ਰਾਵਾ ਦੀ ਭੀਤਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਭਾਵ ਦੇ ਕਿਧੂ ਗਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਮਨ—ਮਸ਼ਿਤਿਕ ਦੀ ਸਵਚਾਲ ਇਵੇਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਰਖ ਸਕਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਯਹੀਂ ਪ੍ਰਥਮ ਸੋਧਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਸਤੇ ਦੇ ਚਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਨਿਰਨਤਰ ਆਗੇ ਬਢਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੁ—ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦੀ ਲਿਏ ਜੋ ਮਾਰ੍ਗ ਚੁਨਨੇ ਦੀ ਵਿਕਲਪ ਬਤਾਇਆ ਹੈ ਤਥਾ ਉਸਦੀ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਹੀ ਏਕਮਾਤਰ ਰਾਸਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਰਾਸਤੇ ਦੇ ਚਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਆਦਿ—ਅਨਾਦਿ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਚਨ ਹੈ:

**'ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਧੀ
ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਧੀ ॥'**

—ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਮੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

वर्तमान वैशिष्ट्यक व्यवस्था और भारत

अलीमुद्दीन सिद्दीकी

वर्तमान समय में हम दावे के साथ कह सकते हैं कि भारत विश्व की एक महत्वपूर्ण शक्ति बन चुका है। भारतवर्ष के लिए आर्थिक रूप से विकसित देशों से आगे निकलना इतना आसान नहीं था क्योंकि यह देश सैकड़ों वर्षों तक गुलामी की बेड़ियों में ज़कड़ा रहा था। किसी भी अन्य देश की तरह भारत की विदेश नीति भी अपने प्रभाव क्षेत्र के विस्तार, विभिन्न राष्ट्रों के बीच अपनी भूमिका की वृद्धि और एक उभरती हुई शक्ति के रूप में अपनी उपस्थिति दर्ज कराने की परिकल्पना करती है। वर्ष 2023 विदेश नीति उद्देश्यों की पूर्ति के दृष्टिकोण से कई चुनौतियाँ और अवसर लेकर आया है। नए परिदृश्यों में नई सोच की आवश्यकता होती है। वर्तमान वैशिक व्यवस्था की बदलती हुई गतिशीलता के मद्देनजर भारत को सुचिंतित कार्रवाई करने की आवश्यकता है। वर्तमान में विश्व एक असंजुलित कानूनी विश्वास का शिकार है। हम न तो द्विधुर्वीय शीत युद्ध न ही बहुधुर्वीय व्यवस्था की ओर आगे बढ़ दिश्व धीरे-धीरे कई शक्ति केंद्रों में विभाजित होने के बीच और उनके अंदर असमानता की राष्ट्रवाद और क्षेत्रवाद को जन्म दिया है। हम में प्रवेश कर रहे हैं।

लिया है और वर्ष 2021 में अपने तीसरे विमानवाहक पोत के प्रक्षेपण की घोषणा के साथ हिंद-प्रशांत महासागर क्षेत्र पर अपना दबदबा बढ़ाने का प्रयास कर रहा है। इस परिप्रेक्ष्य में, चीन-भारत संबंधों में किसी बड़े सुधार की संभावना नहीं है और भारतीय एवं चीनी सशस्त्र बलों के बीच टकराव जारी रहने का अनुमान है।

रूस-चीन धुरी का विकास: रूस, क्षेत्रीय मामलों में अधिकाधिक रुचि प्रदर्शित करने लगा है। इसके अलावा वर्ष 2014 में क्रीमिया के कब्जे के बाद रूस पर लगाए गए प्रतिबंधों ने रूस को चीन के निकट ला दिया है। इससे भारत जैसे देशों में उसकी रुचि कम होने का संकेत भी मिलता है। इसके साथ ही, अमेरिका के साथ भारत की निकटता ने भी रूस और ईरान जैसे पारंपरिक मित्रों के साथ भारत के संबंधों को कमजोर कर दिया है। अनिश्चितता और लगातार बदलता भू-राजनीतिक माहौल स्पष्ट रूप से भारतीय नीति

ਕੇ ਲਿਏ ਉਲ਼ੇਖਨੀਯ ਚੁਨੌਤਿਆਂ ਉਤਪਨਨ ਕਰਤੇ ਹਨ, ਯਹਿੰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਲਿਧੇ ਕੁਛ ਅਵਸਰ ਭੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤ ਕੇ ਰਣਨੀਤਿਕ ਵਿਕਲਪਾਂ ਏਂ ਕੂਟਨੀਤਿਕ ਅਵਸਰਾਂ ਕੇ ਦਾਯਰੇ ਕਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਯਦਿ ਹਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੇ ਭਾਰੀਂ ਉਪ—ਮਹਾਦ੍ਰਿਪ ਮੌਂ ਆਂਤਰਿਕ ਔਰ ਬਾਹਰੂੰ ਰੂਪ ਦੇ ਅਪਨੀ ਨੀਤਿਆਂ ਕੋ ਸਮਾਯੋਜਿਤ ਕਰ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ ਕੀ ਬਢ਼ਤੀ ਵੈਖਿਕ ਖਾਤਿ: ਭਾਰਤ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਕਤਿ ਬਨਨੇ ਕਾ ਸੁਖ ਕਾਰਣ ਉਦਾਰੀਕਰਣ ਏਂ ਨਿਜੀਕਰਣ ਕੀ ਨੀਤਿ ਕੀ ਮਾਨਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਸ ਨੀਤਿ ਕੀ ਸਮਗਰੀ ਰੂਪ ਦੇ ਅਪਨਾਨੇ ਮੌਂ ਕੁਛ ਅਧਿਕ ਸਮਯ ਲਿਆ ਲੇਕਿਨ ਆਜ ਵਹ ਦੂਸਰੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਏਂ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕ ਆਗੇ ਇਸਲਿਏ ਭੀ ਨਿਕਲ ਸਕਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੌਂ ਅਪਨੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਕੀ ਏਕ ਕਾਰਗਰ ਹਥਿਧਾਰ ਕੀ ਤਰਫ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਿਯਾ।

ਆਜ ਅਧਿਕ ਆਵਾਦੀ ਦੇ ਤਾਤਪਰ੍ਯ, ਅਧਿਕ—ਸੈ—ਅਧਿਕ ਉਪਮੋਤਾ ਵਸਤੂਆਂ ਕੀ ਬਾਜਾਰ ਤਥਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਕਿਯਾ ਮੌਂ ਕਮ ਮਜਦੂਰੀ ਲਾਗਤ ਦੇ ਹੈ ਜਿਸੇ ਆਰਥਿਕ ਸਫਲਤਾ ਕੀ ਏਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਨੀਤਿ ਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਥਾ ਕੀ ਭਾਰਤ ਕੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਜੋ ਅਮੀਂ ਤਕ ਬੋਝ ਲਗ ਰਹੀ ਥੀ, ਅਥਵਾ ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਬਨ ਗਈ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਭਾਰਤ ਕੀ ਏਕ ਆਰਥਿਕ ਮਹਾਸ਼ਕਤਿ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਂ ਦੇਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਥਾਕਥਿਤ ਭਾਵੀ ਵਿਖਵ ਸ਼ਕਤਿ, ਚੀਨ ਕੀ ਸਬਸੇ ਤਾਕਤਵਰ ਪ੍ਰਤਿਵਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਆਜ ਸਵਾ ਅਰਥਾਂ ਆਵਾਦੀ ਦੇ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਦੁਨਿਆ ਕੀ ਸਬਸੇ ਬੜਾ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਮਾਨੁਕੂਲ ਅਪਨੀ ਨੀਤਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਕੇ ਨਿਰਤਰ ਉਚਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਕੀ ਬਣਾਏ ਰਖਾ ਔਰ ਅਧਿਕਾਂਸ਼ ਸਹਸਤ੍ਰਾਬਦੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਲਕਸ਼ਿਆਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀ। ਵਾਸਤਵ ਮੌਂ, ਇਸ ਸਮਯ ਭਾਰਤ ਏਕ ਏਤਿਹਾਸਿਕ ਬਦਲਾਵ ਕੀ ਦੌਰ ਦੇ ਗੁਜਰ ਰਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਵਿਖਵ ਕੀ ਸਭੀ ਦੇਸ਼ ਕਿਸੀ—ਨ—ਕਿਸੀ ਰੂਪ ਮੌਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ।

ਵਰਾ 1974 ਮੌਂ ਪੋਖਰਣ ਮੌਂ ਭਾਰਤ ਦ੍ਰਾਗ ਪਹਲਾ ਪਰਮਾਣੁ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਕਿਏ ਜਾਨੇ ਕੀ ਵਿਖਵ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਵਿਰੋਧ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਫਲਸਵਰੂਪ

ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਕਾਫੀ ਮੁਖਿਕਲਾਂ ਕੀ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੱਧਾ ਕਿਨ੍ਤੁ ਵਰਾ 2008 ਮੌਂ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਔਰ ਅਮੇਰਿਕਾ, ਰੂਸ, ਫਾਂਸ, ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਅਰਥਾਂ ਚੀਨ ਕੀ ਛੋਡਕਰ ਪੀ—5 ਕੀ ਸਮੀਂ ਸਦਸਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਮਥ ਹੁਏ ਅਸੈਚ ਪਰਮਾਣੁ ਸਮਯੋਤਾਂ ਦੇ ਯਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਅਥਵਾ ਵੈਖਿਕ ਪਟਲ ਪਰ ਹਮਾਰੀ ਅਨਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਕੀ ਜਾ ਸਕਤੀ। ਅਮੇਰਿਕੀ ਰਾ਷ਟਰਪਤਿ ਬਨਨੇ ਕੀ ਬਾਦ ਸ਼੍ਰੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕਾਰਧਕਾਲ ਕੀ ਪਹਲੇ ਰਾਜਕੀਯ ਅਤਿਥਿ ਕੀ ਰੂਪ ਮੌਂ 24 ਨਵੰਬਰ, 2009 ਕੀ ਭਾਰਤ ਕੀ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਡ੉. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ਵਾਗਤ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਕਹਾ ਥਾ ਕੀ ਭਾਰਤ ਏਕ ਪਰਮਾਣੁ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਮੌਂ ਯਹ ਭਾਰਤ ਕੀ ਛਠੇ ਪਰਮਾਣੁ ਸੰਪਨਨ ਰਾ਷ਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਮਿਲੀ ਅਨੌਪਚਾਰਿਕ ਮਾਨਤਾ ਹੀ ਥੀ। ਇਸਮੌਂ ਸਬਸੇ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਤਥਾ ਯਹ ਹੈ ਕੀ ਭਾਰਤ ਅਥਵਾ ਵਿਖਵ ਕੀ ਮਹਾਸ਼ਕਤਿ ਕੀ ਸਾਮਨੇ ਯਾਚਕ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮੌਂ ਨਹੀਂ ਬਲਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਤਰ ਪਰ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਹ ਭੀ ਕਮ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੀ ਅਮੇਰਿਕੀ ਰਾ਷ਟਰਪਤਿ ਨੇ ਭਾਰਤ—ਅਮੇਰਿਕਾ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੀ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਭਵਿ਷ਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਡਤੇ ਹੁਏ ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕਹਾ ਕੀ ਏਸ਼ਿਆ ਕੀ ਨੈਤੁਤ ਮੌਂ ਭਾਰਤ ਕੀ ਅਤਿਧਿਕ ਵਿਖਿਅਤ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ।

ਵਰਾ 2010 ਮੌਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਰਾ਷ਟਰ ਸੁਰਕਾ ਪਰਿ਷ਦ ਦੇ ਪੱਚਾਂ ਸ਼ਾਥੀ ਸਦਸਥਾਂ—ਅਮੇਰਿਕਾ, ਚੀਨ, ਫਾਂਸ, ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਏਂ ਰੂਸ ਕੀ ਰਾ਷ਟਰਾਧਿਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਦੌਰਾ ਕਿਯਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਿਈ ਤਰਫ ਦੇ ਦ੍ਰਿਪਕਾਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਏਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਮਯੋਤਾਂ ਕਿਏ ਗਏ। ਯੇ ਸਮਯੋਤਾਂ ਇਸ ਬਾਤ ਦੇ ਘੋਤਕ ਹੈਂ ਕੀ ਅਨਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਗਤ ਮੌਂ ਭਾਰਤ ਕੀ ਛਹਿ ਏਂ ਮਹਤਵ ਦੋਨੋਂ ਮੌਂ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਫਾਂਸ ਦੇ ਸਾਥ 13 ਅਰਥਾਂ ਡੱਲਰ, ਅਮੇਰਿਕਾ ਦੇ ਸਾਥ 10 ਅਰਥਾਂ ਡੱਲਰ, ਚੀਨ ਦੇ ਸਾਥ 16 ਅਰਥਾਂ ਡੱਲਰ ਔਰ ਰੂਸ ਏਂ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੇ ਸਾਥ ਭੀ ਅਰਥਾਂ ਡੱਲਰ ਦੇ ਸਮਯੋਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਇਸੀ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਹੈ। ਇਨ ਸਮਯੋਤਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਮਹਤਵ ਹੋਣੇ ਦੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਕੂਟਨੀਤਿਕ ਮਹਤਵ ਭੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸ਼ਹੀਦੀ ਰਾ਷ਟਰ ਸੁਰਕਾ ਪਰਿ਷ਦ ਮੌਂ ਸ਼ਾਥੀ ਸਦਸਥਤਾ ਦੇ ਲਿਏ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤਿ ਮੌਂ ਤੇ ਚੀਨ ਕੀ ਛੋਡਕਰ ਵਿਖਵ ਕੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸ਼ਕਤਿਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਭੀ ਮਿਲ ਰਹਾ ਹੈ। ਵਰਾ 2014 ਮੌਂ ਭਾਰਤ ਏਂ ਅੱਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਮਧਿ ਅਸੈਚ ਪਰਮਾਣੁ ਸਮਯੋਤਾਂ ਦੇ ਹੁਏ। ਚੀਨੀ ਰਾ਷ਟਰਪਤਿ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਕੀ ਭਾਰਤ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੀਚ ਆਰਥਿਕ, ਵਿਧਾਨਿਕ, ਸਾਂਕੁਤਿਕ, ਸ਼ਵਾਖਾਤ, ਮੀਡਿਆ, ਰੇਲਵੇ, ਕਸਟਮ, ਅਨਤਰਿਕਸ਼, ਪਰਮਾਣੁ ਊਰਾ, ਕ੍਷ੇਤ੍ਰੀ ਵਿਕਾਸ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ 16 ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਸਮਯੋਤਾਂ ਦੇ ਹੁਏ।

ਆਜ ਭਾਰਤ ਕੀ ਕਮਧੂਟਰ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਔਰ ਬੀਪੀਆਂ ਦੇ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੌਂ ਅਤਿਧਿਕ ਖਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸਸੇ ਅਮੇਰਿਕਾ ਕਾਮਗਾਰਾਂ ਔਰ ਵਿਸ਼ਲੇ਷ਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੌਂ ਮੰ ਭਯ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰੀਂ ਔਦ੍ਯੋਗਿਕ ਘਰਾਨੇ ਅਨਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਕਾਂਪਨੀਆਂ ਦੇ ਖੀਚਿਕਰ ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਬੱਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਮੂਹ ਬਨ ਗਏ ਹੈਂ। ਲਕਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸ ਮਿਤੀ ਵਿਖਵ ਦੇ ਸਬਸੇ ਬੱਦੇ ਸਟੀਲ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ ਤੋ ਸੁਕੇਸ਼ ਅੰਬਾਨੀ ਕੀ ਨਾਮ ਵਿਖਵ ਦੇ ਸਵੱਚਚ ਪੱਚ ਧਨੀ ਵਿਕਿਤਿਆਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਰਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਟਾਟਾ ਸਟੀਲ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਕਾਰ

ਸੇ ਲਗਭਗ ਛਹ ਗੁਨਾ ਬਡੀ ਕੱਪਨੀ ਕੋਰਸ ਕੋ ਖਰੀਦ ਲਿਆ, ਤੋ ਟਾਟਾ ਮੋਟਰਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੰਘ ਬ੍ਰਾਣਡ ਜਗ੍ਹਾਅਰ ਲੈਣਡ ਰੋਵਰ ਕੋ ਖਰੀਦਕਰ ਇਸੇ ਫੋਰਡ ਏਂਵ ਬੀਏਮਡਲ੍ਯੂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਲਾਕਰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਜਾਹਿੰਦਰ ਬਿੱਡਲਾ ਕੀ ਕੱਪਨੀ, 'ਨੋਵਿਲਿਸ' ਕੋ ਖਰੀਦਕਰ ਵੈਖਿਕ ਐਲਿਊਮੀਨਿਯਮ ਕੱਪਨੀ ਬਨ ਗਈ, ਵਹਿੰਦੇ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਕੱਪਨੀ ਭਾਰਤੀ ਏਧਰਟੇਲ 16 ਅਫੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਫੀਕਾ ਕੀ ਸਬਸੇ ਬਡੀ ਖਾਨ, ਜਾਸ਼ਿਬਿਆ ਕੀ ਕੋਨਕੋਲਾ ਖਾਨ (ਜਿਸੇ ਕਿ ਭੀ ਬਹੁਰਾਸ਼੍ਟੀਅ ਏਂਗਲੋ-ਅਮੇਰਿਕੀ ਕੱਪਨੀ ਨੇ ਖਰੀਦਾ ਥਾ) ਕੋ ਸਟਰਲਾਇਟ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਟਾਟਾ ਕੀ ਨੈਨੋ ਕਾਰ ਨੇ ਵਾਹਨ ਉਦਯੋਗ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤ ਕੋ ਦੁਨੀਧਾਰੀ ਮੌਜੂਦਾ ਲੋਕਪਿਛੀ ਏਂਵ ਚਰਿਤ ਬਨਾ ਦਿਯਾ। ਤਥਰ, ਭਾਰਤੀਅ ਮੂਲ ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਉਦਯੋਗਪਤਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰਹਕਰ ਭੀ ਭਾਰਤ ਕੀ ਪ੍ਰਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦਾ ਵ੃ਦਿ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਇਨ ਉਦਯੋਗਪਤਿਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਮਰ ਬੋਸ, ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਨੂੰ, ਅਰੂਣ ਸਰੀਨ, ਸਬੀਰ ਭਾਟਿਆ, ਵਿਨੋਦ ਖੋਸਲਾ, ਗੁਰੂਰਾਜ ਦੇਸ਼ਪਾਣਡੇ ਆਦਿ ਕੀ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਸੇ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਸਲਮਾਨ ਰੁਸ਼ੀ (ਲੇਖਕ), ਅਮਰਤ ਸੇਨ (ਅਰਥਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ), ਬੁਲਾ ਲਹਾਰੀ (ਲੇਖਿਕਾ), ਵੇਂਕਟਰਮਨ ਰਾਮਕ੃਷ਣ (ਨੋਬੇਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ, 2009) ਆਦਿ ਭਾਰਤੀਅ ਮੂਲ ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਭਿੰਨ ਕੋਨੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਤਿਆਵਾਕ ਕਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾਓਂ ਨੇ ਪਿਛੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਕੀ ਪ੍ਰੌਦਿਗੀਕੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੋ ਤਲਟਕਰ ਰਖ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਅਮੇਰਿਕਾ ਕੀ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀ ਫੌਰਨੀਂ 500 ਕੱਪਨੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪਨੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਜ ਕੀ ਪਰਿਸਥਿਤਿਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੱਪਨੀਆਂ ਭਾਰਤ ਜੈਸੇ ਬਡੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਨੇ ਕਾ ਜਾਖਿਮ ਨਹੀਂ ਲੇ ਸਕਤੀ।

ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਗਈ ਉਦਾਰੀਕਰਣ ਕੀ ਨੀਤੀ ਸੇ ਲਗਭਗ ਏਕ ਦੇਸ਼ਕ ਪਹਲੇ ਹੀ 80 ਕੀ ਦੇਸ਼ਕ ਮੌਜੂਦਾ ਚੀਨ ਨੇ 'ਓਪਨ ਡੋਰ ਪੱਲਿਸ਼ੀ' ਅਪਨਾਈ, ਜਿਸਕਾ ਲਾਭ ਚੀਨ ਕੀ ਭਾਰਤ ਸੇ ਪਹਲੇ ਮਿਲਾ। ਤਥਰ ਸੇ ਆਜ ਤਕ ਚੀਨ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀ ਕੋਂਡੇ ਬਨਾ ਹੂਅ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤਕਨੀਕੀ ਕੋਨੋਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੋ ਆਗੇ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਪਾਨ ਕੀ ਮਾਨਨਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਚੀਨ ਕੀ ਅਪੇਕ਼ਾ ਅਧਿਕ ਆਗੇ ਬਢੇ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨ ਕੀ ਸ਼੍ਰਮ-ਲਾਗਤ ਮੌਜੂਦਾ

ਅਥ ਅਪੇਕ਼ਾਕ੃ਤ ਅਧਿਕ ਵ੃ਦਿ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤਿਧਾਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਕਾਸ ਮੌਜੂਦਾ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਆਈ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦੀ ਕੀ ਭੀ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤਿ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਨੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾ। ਅਰਥਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੀ ਮਾਨਨਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਕਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਕੀ ਅਨੁਪਾਤ ਕੀ ਵ੃ਦਿ ਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਕੀ ਮਾਮਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਕੀਰਿੰਮਾਨ ਕਾਇਮ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪਹਲੇ ਕਮ ਆਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਥਾ।

ਭਾਰਤ ਕੀ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ

ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਕੀ ਅਨਤਰਗਤ ਵੈਖਿਕ ਸ਼ਕਤਿਆਂ ਕੀ ਸਾਥ ਆਗੇ ਬਢਨੇ ਔਰ ਅਪਨੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਅ ਹਿਤਾਂ ਕੀ ਸੁਰਕਿਤ ਕਰਨੇ ਹੁਏ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਾਮਰਿਕ ਸ਼ਾਯਤਤਾ ਕੀ ਬਨਾਏ ਰਖਨਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਅ ਹਿਤਾਂ ਕੀ ਬੁਡਾਵਾ ਦੇਣੇ ਕੀ ਲਿਏ ਸਾਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਸੰਵਾਦ ਕੀ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਕੀ ਪੁਨਰਪ੍ਰਿਭਾਵਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਵਲ ਰਕਾਵਾਂ ਕੀ ਖਰੀਦ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਨ ਕੀ ਕੋਨੋਂ ਸੰਭਾਵ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਸਾਥ ਪ੍ਰਯਾਵਰੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪਨੇ ਸਾਮਰਿਕ ਹਿਤਾਂ ਕੀ ਪੂਰੀ ਕੀ ਲਿਏ ਅਮੇਰਿਕਾ ਔਰ ਰੂਸ ਕੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਚਲ ਰਹਾ ਹੈ। ਸਾਮਰਿਕ ਕੀ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਵਾਣਿਜਿਕ ਹਿਤਾਂ ਕੀ ਪੂਰੀ ਕੀ ਲਿਏ ਭਾਰਤ ਅਪਨੇ ਪਡੋਸੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ।

ਧੁ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਰਨੇ ਹੁਏ ਕਿ ਕਿਸੀ ਭੀ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਕੀ ਕੇਵਲ ਨਿਰੰਤਰ ਸਰਕਾਰ ਆ ਜਾਨੇ ਸੇ ਅਪਨੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੀ ਤੋਡ੍ਹ ਨਹੀਂ ਦੇਤੀ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕੀ 'ਪਡੋਸ ਪਹਲੇ' ਨੀਤੀ ਕੀ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਕੀ ਨੇਤ੍ਰੂਤ ਵਾਲੀ ਸੰਧੁਕਤ ਪ੍ਰਗਤਿਸ਼ੀਲ ਗਠਬੰਧਨ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਦੇਸ਼ਕਾਂ ਪੁਰਾਨੀ ਨੀਤੀ ਕੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਪਡੋਸਿਆਂ ਕੀ ਸਾਥ ਦੋਸਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਕਰ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੀ ਲਿਏ ਬਾਂਗਲਾਦੇਸ਼ ਕੀ ਸਾਥ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਆਈ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਫਗਾਨਿਸ਼ਤਾਨ ਕੀ ਸਾਥ ਸੰਬੰਧ ਦੋਸਤਾਨਾ ਹੈ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਜਾਹਿੰਦਰ ਆਸ ਜਨਤਾ ਕੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭਾਵ ਸੇ ਰਿਹਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੋਨੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਤਨ੍ਹੇ ਆਗੇ ਬਢਨੇ ਕੀ ਆਵਥਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਕਰ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਆਏ ਬਦਲਾਵ ਸੇ ਭਾਰਤ ਔਰ ਜਾਪਾਨ ਕੀ ਬੀਚ ਸੰਬੰਧ ਗਹਰੇ ਹੁਏ ਹੈਂ ਔਰ ਯੇ ਸੰਬੰਧ 2015 ਮੌਜੂਦਾ ਬਢਕਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਮਰਿਕ ਏਂਵ ਵੈਖਿਕ ਸਾਜ਼ੇਦਾਰੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੈਂ। ਭਾਰਤ ਔਰ ਜਾਪਾਨ ਕੀ ਬੀਚ ਨਿਰਾਵਾਂ ਸਮਨਵਾਂ, ਅਵਸਾਨਚਨਾ ਸਹਯੋਗ, ਪਰਮਾਣੂ ਊਰਾ ਔਰ ਤਕਨੀਕੀ ਕੋਨੋਂ ਸੰਭਾਵ ਮੌਜੂਦਾ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਪ੍ਰਗਤਿ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਉਪਲਥਿਤਾਂ ਕੀ ਰੇਖਾਕਿਤ ਕਰਨੇ ਹੈਂ। ਚੀਨ-ਪਾਕਿਸ਼ਤਾਨ ਆਰਥਿਕ ਗਲਿਧਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੰਤਾਓਂ ਕੀ ਕਾਰਣ ਭਾਰਤ ਨੇ ਬੇਲਟ ਔਰ ਰੋਡ ਫੋਰਮ ਕੀ ਛੋਡ ਦਿਯਾ ਔਰ ਚੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਨਜ਼ਰ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੀ ਸਾਥ, ਅਮੇਰਿਕਾ, ਜਾਪਾਨ ਔਰ ਑ਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਕੀ ਸਾਥ ਚਤੁਰੁੰਜ ਸਹਯੋਗ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਲਿਏ ਵਾਰਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤਿ ਕੇ ਮਾਮਲੇ ਮੋਂ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਬਸੇ ਬਡੀ ਚੁਨੌਤੀ ਕੇਵਲ ਯਹ ਨਹੀਂ ਹੋਗੀ ਕਿ ਅਪਨੇ ਪਡੋਸਿਧਿਆਂ ਤੇ ਏਸਿਯਾਨ ਏਂ ਪਿਛਿਮ ਏਸਿਯਾ ਸਮੇਤ ਦੂਰਵਰਤੀ ਪਡੋਸਿਧਿਆਂ ਕੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲਾ ਜਾਏ ਬਲਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਕੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸ਼ਕਤਿਆਂ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੋ ਦੁਰਲਭ ਕਰਨਾ ਭੀ ਇਕ ਬਡੀ ਚੁਨੌਤੀ ਹੋਗੀ। ਦੇਖਾ ਜਾਏ ਤੋ ਚੀਨ ਕੀ ਵੈਖਿਕ ਮਹਤਵਾਕਾਂਕਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਕਾਰਣ ਉਸਕੇ ਸਾਥ ਸੰਬੰਧ ਬਨਾਏ ਰਖਨਾ ਭਾਰਤ ਕੇ ਲਿਏ ਚੁਨੌਤੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਚੀਨ ਨੇ ਅਪਨੀ ਵਿਤੀਧਿ ਏਂ ਸੈਨ੍ਧ ਤਾਕਤ ਕੇ ਜ਼ਰਿਏ ਤੇ ਏਸਿਯਾਦਿਲੀ ਸੇ ਖੈਰਾਤ ਬਾਂਟਕਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਪਡੋਸੀਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੋਂ ਅਪਨਾ ਮਜਬੂਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਮਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਮਾਰੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤਿ ਕੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਰਾਹ ਮੋਂ ਬਾਧਕ ਬਨ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਕੀ 'ਸਿੰਘਾਂਗ ਅੱਫ ਪਲਰ' ਰਣਨੀਤਿ ਉਸਕੀ ਚੀਨ—ਪਾਕਿਸ਼ਟਾਨ ਆਰਥਿਕ ਗਲਿਆਰਾ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਔਰ ਬੇਲਟ ਏਂਡ ਰੋਡ ਪਰਿਯੋਜਨਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸਟੀਕ ਬੈਠਤੀ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਮੋਂ ਇਸਦੇ ਚੀਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਔਰ ਭੀ ਆਗੇ ਤਕ ਚਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਰਣਨੀਤਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਹਮਾਰੇ ਲਿਏ ਅਸਹਜ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਨੇ ਨੇਪਾਲ ਔਰ ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੇ ਰਖਾ ਸੰਬੰਧ ਔਰ ਭੀ ਮਜਬੂਤ ਕਿਏ ਹੈਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਕੇ ਲਿਏ ਚਿੰਤਾ ਕੀ ਵਿ਷ਯ ਹੈ।

ਚੀਨ, ਰੂਸ ਔਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਪਾਰਿਪਰਿਕ ਏਂ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਮੋਂ ਖਟਾਸ ਲਾਨੇ ਕੀ ਭੀ ਕੋਣਿਕਾ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਰਣਨੀਤਿਕ ਵੈਖਿਕ ਮਨੁੱਖ ਪਾਨੇ ਕੇ ਭਾਰਤ ਕੇ ਦਾਵੇ ਕੀ ਚੀਨ ਦ੍ਰਾਵਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ, ਜੈਂਸੇ— ਪਰਮਾਣੁ ਆਪੂਰਿਕਤਾ ਸਮੂਹ ਮੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਨੇ ਤੇ ਏਸਿਯਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਰਾਫ਼ ਸੁਰਕਿਤ ਪਾਨੇ ਮੋਂ ਸਥਾਨੀ ਸਦਸ਼ਤਾ ਪਾਨੇ ਕੇ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਾਤਿਆਂ ਕੋ ਵਿਫਲ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਚੀਨ—ਪਾਕਿਸ਼ਟਾਨ—ਰੂਸ ਕੇ ਬੀਚ ਕੁਛ ਸਮਝ ਪਹਲੇ ਹੁੰਡੀ ਬੈਠਕਾਂ ਤੇ ਏਸਿਯਾ ਸੈਨ੍ਧ ਪ੍ਰਤਿ਷ਠਾਨਾਂ ਪਰ ਆਤਿਕੀ ਹਮਲੇ

ਹੋਨੇ ਕੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰੂਸ—ਪਾਕਿਸ਼ਟਾਨ ਸੈਨ੍ਧ ਅਭਿਆਸ ਇਸਕਾ ਏਕ ਅਨ੍ਯ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

ਰੂਸ ਕੇ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਕੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੇ ਔਰ ਵਿਵਿਧਤਾ ਭਰੇ ਹੈਂ ਲੋਕਿਨ ਅਮੇਰਿਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕੇ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਕੀ ਬਢਤੀ ਨਿਕਟਤਾ ਸੇ 'ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਔਰ ਪੁਰਾਨੇ ਦੋਸਤ' ਯਾ 'ਰੂਸੀ—ਹਿੰਦੀ ਭਾਈ—ਭਾਈ' ਜੈਂਸੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਪਹਲੇ ਥੀ ਅਬ ਵਹ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲੋਂਕਿ ਭਾਰਤ ਕੇ ਸਾਥ ਆਰਥਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਰੂਸ ਕੋ ਬੇਹਤਰ ਸੰਬੰਧ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਖਨਿਯਾਂ ਤੇ ਥਾਂ ਹੀਰਾਂ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਸੈਨ੍ਧ ਉਪਕਰਣਾਂ ਤੇ ਥਾਂ ਅਸੈਨ੍ਧ ਪਰਮਾਣੁ ਪ੍ਰਤਿ਷ਠਾਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਭਾਰਤ ਅਬ ਭੀ ਉਸਕੇ ਸਬਸੇ ਬਡੇ ਬਾਜਾਰੋਂ ਮੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਤਕ ਅਮੇਰਿਕਾ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ ਤੋ ਵਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਮੁਦਾਯ ਕੀ ਮਜਬੂਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਸੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਓਰ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਰਖਨੇ ਮੋਂ ਸਹਾਯਕ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ।

ਨਿ਷ਕਾਰਤ: ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੀ ਬਡੀ ਸ਼ਕਤਿਆਂ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਕਟ ਮੈਨ੍ਟ੍ਰਿਕਪੂਰਨ ਸੰਬੰਧ ਬਨਾਏ ਹੈਂ ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਅਬ ਉਸੇ ਵਹਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਔਰ ਰਖਾ ਕੇ ਕ੍ਰੇਤੇ ਮੋਂ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਕੇ ਵਾਧਾਰਾ ਮੋਂ ਭੀ ਪਰਿਆਪਤ ਵ੃ਦਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵੈਖਿਕ ਮਨੁੱਖ ਪਾਨੇ ਕੇ ਸਵਾਧਿਕ ਸੀਕੁਰਿਟੀ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਵਹ ਇਕ ਐਸਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਤਾਂਤਰਿਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਔਰ ਸੱਤਾਧਾਰਿਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਇਕ ਅਮਿਨਵ ਉਦਾਹਰਣ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਯੁਵਾ ਔਰ ਉਨਕਾ ਜ਼ਾਨ ਸੰਭਰ ਸੀਕੁਰਿਟੀ ਹੈ ਔਰ ਯਹੀ ਵੇਂ ਕਾਰਕ ਹੈਂ ਜੋ ਵੈਖਿਕ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਆਗੇ ਬਢਨੇ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਮਾਮਲਾਵਾਂ ਮੋਂ ਇਕ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਮੂਲਭੂਤ ਨਿਭਾਵ ਹੈ। ਅਬ ਸਮਝ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਉਭਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਵੈਖਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਮੋਂ ਔਰ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਾਤਿਆਂ ਮੂਲਭੂਤ ਅਦਾ ਕਰੇ। ਸ਼ਕਤੀ ਮੋਂ, ਭਾਰਤ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੇ ਮੂਲਭੂਤ ਸ਼ਾਂਤੀਆਂ ਕੀ ਰਖਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਆਤਮਨਿਰੰਭਰਤਾ ਏਕ ਅਤ੍ਯਾਂਤ ਆਵਾਸ਼ਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੀ ਇਕ ਮਜਬੂਤ, ਸੁਰਕਿਤ ਔਰ ਸਮੁੱਦਾਵ ਦੇਸ਼ ਮੋਂ ਬਦਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮ ਜਿਸ ਬਾਹਾਂ ਪਥ ਪਰ ਆਗੇ ਬਢਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ, ਹਮਾਰਾ ਆਂਤਰਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਪਥ ਉਸਦੇ ਅਲਗ ਨਹੀਂ ਰਖਾ ਜਾ ਸਕਤਾ।

—ਅਧਿਕਾਰੀ
 ਸੁਭਾ਷ ਰੋਡ, ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਾਖਾ
 ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ ਅੰਚਲ

ਡਾਕੂ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਹਥੀ

ਅਪਨੋਂ ਮੌਂ ਬੇਗਾਨੀ

ਬਾਤ ਸ਼ਾਯਦ ਵਰ्ष 1984 ਕੇ ਅੰਤ ਯਾ 1985 ਕੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀ ਹੈ। ਮਦ੍ਰਾਸ (ਅਬ ਚੇਨੈਨਈ) ਮੈਂ ਇੱਕ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮੇਲਨ ਹੁਆ। ਉਨ ਦਿਨਾਂ ਦਕਖਿਣ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ। ਐਸੇ ਮੌਂ ਵਹਾਂ ਸਮੇਲਨ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਇੱਕ ਚੁਨੌਤੀ ਥੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਓਰ ਸੇ ਉਸਮੇਂ ਭਾਗ ਲੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਡਾਕੂ. ਮਲਿਕ ਔਰ ਡਾਕੂ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੋ ਅਨੁਮਤਿ ਦੀ। ਤਤਕਾਲੀਨ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧ ਕੁਝ ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਜਾ ਰਹੇ ਥੇ ਲੇਕਿਨ ਅੰਤਿਮ ਸਮਾਂ ਮੌਂ ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਕੋਈ ਆਵਥਕ ਕਾਮ ਆ ਗਿਆ ਤੋ ਉਨਕੇ ਸਥਾਨ ਪਰ ਮੁੜੇ ਜਾਨੇ ਕੀ ਅਨੁਮਤਿ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਹਮ ਤੀਨਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਫਲਾਇਟ ਸੇ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਮਦ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛੇ। ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਮੈਂ ਫਲਾਇਟ ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਨੇ ਬਤਾਯਾ ਕਿ ਵਹਾਂ ਕਾ ਮਾਹੌਲ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਵਿਪਰੀਤ ਚਲ ਰਹਾ ਹੈ, ਸਤਰਕ ਰਹੇ। ਏਥਰਪੋਰਟ ਸੇ ਜਿਸ ਹੋਟਲ ਮੈਂ ਜਾਨਾ ਥਾ, ਵਹੀਂ ਸਮੇਲਨ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ। ਹਮਨੇ ਟੈਕਸੀ ਲੀ, ਟੈਕਸੀ ਡ੍ਰਾਇਵਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਮੈਂ ਬਤਾਯਾ ਕਿ ਮਦ੍ਰਾਸ ਕੀ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਇਤਨੀ ਹਿੰਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਪਰ ਰਾਜਨੇਤਾ ਅਪਨੇ ਵੋਟਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਹਮੈਂ ਆਖਰੀ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਟੈਕਸੀ ਡ੍ਰਾਇਵਰ ਸ਼ੁਦਧ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਬੋਲ ਰਹਾ ਥਾ। ਮੈਨੇ ਉਸਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਕਿ ਤੁਸ੍ਹੇਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਅੱਚੀ ਆਤੀ ਹੈ। ਵੋ ਬੋਲਾ ਸਾਹਿਬ! ਧੰਧੇ ਕਾ ਭਾਸ਼ਾ ਸੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਦਿ ਮੁੜੇ ਧੰਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੋ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰੁਗਾ।

ਸਮੇਲਨ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਹਮ ਲੋਗ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਏ ਤੋ ਹਮੈਂ ਆਖਰੀ ਹੁਆ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਸਮੱਸ਼ ਰਹੇ ਥੇ ਔਰ ਟੂਟੀ-ਪੂਟੀ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ। ਹਮੈਂ ਐਸਾ ਲਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੇ ਕਿਸੀ ਕੋ ਆਪਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਰਾਜਨੇਤਾ ਅਪਨਾ ਰਸੂਖ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਮੁੜੇ ਧੰਧੇ ਆਇਆ ਕਿ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਕੇ ਬਾਦ ਜਬ ਭਾਰਤ ਕੀ "ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ" ਤ੍ਯਾਂ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜੋ ਸਮਿਤਿ ਗਠਿਤ ਕੀ ਗਿਆ ਥੀ

ਉਸਮੈਂ 5 ਸਦਸ਼ਾਂ ਥੇ, ਤੀਨ ਦਕਖਿਣ ਭਾਰਤੀਯ ਔਰ ਦੋ ਅਨ੍ਯ। ਇਸ ਸਮਿਤਿ ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਨਕਾਰ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਹਿੰਦੀ ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕੀ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਭਵਿ਷ਾਂ ਤ੍ਯਾਂ ਕਰਨੇ ਔਰ "ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ" ਗਠਨ ਕੇ ਲਿਏ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਆਯੋਗ ਬਨਾਯਾ ਜੋ ਅੰਤਤ: 1963 ਸੇ ਅਵਸ਼ਿਕਤਾ ਮੈਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਆਯੋਗ ਕਾ ਕਾਰ੍ਯਕਾਲ 5 ਸਾਲ ਕਾ ਥਾ ਲੇਕਿਨ 1968 ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਿ਷ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਨੇ ਪਰ ਇਸਕੇ ਕਾਰ੍ਯਕਾਲ ਕੋ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਆਜ ਤਕ ਯੇ ਆਯੋਗ ਅਵਸ਼ਿਕਤਾ ਮੈਂ ਤੋਂ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਪਾਇਆ।

ਜਬ ਡਾਕੂ. ਸ਼ਾਂਕਰਦਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਰਾ਷ਟ੍ਰਪਤਿ ਬਨੇ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਕੋ ਆਸਾ ਜਗੀ ਕਿ ਅਬ ਸ਼ਾਯਦ ਹਿੰਦੀ ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਬਨ ਜਾਏਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਡਾਕੂ. ਸ਼ਰਮਾ, ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਸਮਰਥਕ ਥੇ। ਸਾਂਧੋਗ ਦੇਖਿਏ ਰਾ਷ਟ੍ਰਪਤਿ ਨੇ ਭੋਪਾਲ ਕੇ ਵਰਿ਷਼ਟ ਆਈ.ਏ.ਏ.ਸ. ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਏ.ਸ. ਸ਼ਰਮਾ ਕੋ ਦੇਸ਼ ਕਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਚਿਵ ਬਨਾਇਆ। ਸਚਿਵ ਮਹੋਦਾਯ ਭੋਪਾਲ ਮੈਂ ਰੋਜ ਸੁਫ਼ਰ ਸੈਰ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਮੈਂ ਭੀ ਉਸੀ ਸਡਕ ਪਰ ਸੁਫ਼ਰ ਕੀ ਸੈਰ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਏਕ ਦਿਨ ਮੈਨੇ ਅਭਿਵਾਦਨ ਕੇ ਬਾਦ ਉਨਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਕਿ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਮੈਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਚਿਵ ਬਨੇ ਹੈ, ਕਿਆ ਹਮ ਯੇ ਆਸਾ ਰਖੋਂ ਕਿ ਰਾ਷ਟ੍ਰਪਤਿ ਔਰ ਆਪ ਮਿਲਕਰ ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਬਨਾ ਦੇਂਗੇ, ਵੇ ਮੁੱਕਾਰਾਨੇ ਲਗੇ। ਏਕ ਸਪ਼ਤਾਹ ਬਾਦ ਹਿੰਦੀ ਭਵਨ ਮੈਂ ਉਨਕੋ ਵਿਦਾਈ ਦੀ ਗਿਆ। ਸਾਂਧੋਗ ਵਿਦਾਈ ਸਮਾਰੋਹ ਕਾ ਸੰਚਾਲਨ ਮੈਂ ਕਰ ਰਹਾ

ਥਾ। ਮੈਨੇ ਉਨਸੇ ਮੰਚ ਸੇ ਕਹਾ ਕਿ ਰਾ਷ਟ੍ਰਪਤਿ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਸਮਰਥਕ ਹੈਂ ਔਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਚਿਵ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਏਸ. ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ੀ ਹੈਂ, ਅਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ "ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ" ਜ਼ਰੂਰ ਬਨ ਜਾਯੇਗੀ।

ਤੀਨ—ਚਾਰ ਮਹੀਨੋਂ ਬਾਦ ਕੇ.ਏਸ. ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਅਵਕਾਸ ਪਰ ਭੋਪਾਲ ਆਏ। ਕੁਛ ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਨਸੇ ਮਿਲਨੇ ਗਏ। ਜਥੇ ਉਨਸੇ ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਬਾਤ ਪੂਛੀ ਤੋਂ ਵੋ ਬੋਲੇ ਮੈਨੇ ਦੋ ਬਾਰ ਫਾਇਲ ਚਲਾਈ ਲੇਕਿਨ ਕੇਂਦ੍ਰੀਧ ਸਚਿਵਾਲਾਲ ਕਾ ਸਟਾਫ ਹਿੰਦੀ ਸਮਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸਲਿਏ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਮ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਕਿਸੀ ਰਾ਷ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਬਨ ਪਾਏਗੀ। ਦੂਜਾ ਪਛ ਹਮ ਭਾਰਤਵਾਸਿਯਾਂ ਕਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਕਿਤਨਾ ਪਾਰ ਕਰਤੇ ਹੋਏ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਕਾਰਾਲਿਯਾਂ, ਵਿਦਾਲਿਯਾਂ ਮੈਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਪੱਸਦ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ, ਹਮਾਰੇ ਘਰਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਪਰ ਭੀ ਹਮ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਸਮਰਥਨ ਕਹਾਂ ਕਰਤੇ ਹੋਏ। ਹਮ ਹਸਤਾਕ਼ਰ ਭੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਕਰਤੇ ਹੋਏ। ਹਮਾਰੇ ਘਰ ਦੀ ਨਾਮ ਪਦ੍ਧ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਬੋਰਡ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਹੋਤੇ ਹੋਏ। ਗੱਲ ਮੈਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕਮ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਮੱਸ਼ੀ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਵਹਾਂ ਭੀ ਬ੍ਯੂਰੀ ਪਾਰਲਰ, ਕਟਿੰਗ ਸੈਲੂਨ ਦੀ ਬੋਰਡ ਰਾਂਗ ਮਿਲ ਜਾਏਂਗੇ। ਬਤਾਓ ਵਹਾਂ ਪਾਰਲਰ ਅਤੇ ਸੈਲੂਨ ਦੀ ਅਰਥ ਕੌਨ ਜਾਨਤ ਹੈ। ਹਮ ਯਦਿ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਯਾ ਸੌਂਦਰਧ ਸ਼ਿਲਾ ਭੀ ਲਿਖ ਦੇਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿਆ ਗ੍ਰਾਹਕ ਨਹੀਂ ਆਏਂਗੇ।

ਹਮਾਰੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਨੰਬਰ ਭੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਹੋਤੇ ਹੋਏ, ਮੋਟਰ ਧਾਨ ਅਧਿਨਿਯਮ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ ਕਿ ਨੰਬਰ ਪਲੇਟ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਨ ਹੋ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਮਧਿਧਪ੍ਰਦੇਸ਼ 09 ਸੀਜੇ 9543 ਲਿਖਾ ਹੈ ਤੋਂ ਧੇ ਮਾਨਨੀ ਹੈ। ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਦੀ ਅੰਕ ਨ ਲਿਖੋਂ, ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਅੰਕ ਕਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਧੀ ਸ਼ਵਰੂਪ ਲਿਖੋਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਚਲੇਗਾ। ਕੁਛ ਲੋਗ ਮਿਥਿਆ ਤਰ੍ਕ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਨੇ ਦੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੱਤਾ ਹੈ ਯਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਨੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਲੋਗ ਸਭ ਮਾਨਤੇ ਹੋਏ ਕੇਵਲ ਭਰਮ ਹੈ। ਏਧਰਪੋਰਟ ਪਰ ਭੀ ਆਪ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਬਾਤੇ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਤੋਂ ਆਪਕਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਮਹਤਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਨੇ ਦੀ ਹੈ। ਯੇ ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਨੇ ਅਤੇ ਲਿਖਨੇ ਮੈਂ ਹਮ ਜਿਤਨਾ ਆਨੰਦਿਤ ਹੋਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਯਦ ਕਿਸੀ ਅਨ੍ਯ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਲਿਖਣੇ ਸਮਝ ਵਹ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕੁਛ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਵਾਕਰਣ ਪਰ ਅਚਛੀ ਪਕਢ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਉਨਕੇ ਪਾਸ ਅਚੇ ਸ਼ਬਦ ਹੋਤੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਰਕਥਕ ਸ਼ੈਲੀ ਮੈਂ ਲਿਖਨਾ ਭੀ ਜਾਨਤੇ ਹੋਏ। ਯਦਿ ਆਪਕਾ ਹਿੰਦੀ ਪੱਸਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਆਜੀਵਿਕਾ ਚਾਹਤੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪਕੇ ਪਾਸ ਇਕ ਧਾਰਾ ਦੀ ਬਲਿਕ ਕੱਈ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਜਾਨਿਏ ਕਿਨ ਕ੍ਰੋਂਸਾਂ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਵਸਾਯ ਯਾ ਪੇਸ਼ਾ ਚੁਨ੍ਹਨੇ ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

♦ **ਐਡਿਯਾਂ ਯਾ ਟੀਕੀ ਏਂਕਟ:** ਅਗਰ ਆਪਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਚਛੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਤੋਂ ਆਪ ਪਾਰਥ ਦੀ ਵਰ (ਵੋਇਸ ਓਵਰ) ਕਲਾਕਾਰ ਬਨ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਰੇਡਿਯੋ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਪੱਡਕਾਸਟ, ਵਿਜ਼ਾਪਨ ਆਦਿ ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣੇ ਦੀ ਕਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਇਨਕੇ ਅਲਾਵਾ ਭੀ ਕੱਈ ਵਿਕਲਪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਏਨਿਮੇਸ਼ਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਿਅਨ

ਹੈ ਇੰਲੰਗ ਦੀ ਵੀਡਿਓਾਂ ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣਾ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਮੈਂ ਵੀਡਿਓਾਂ ਆਧਾਰਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕਰਨੇ ਦੀ ਚਲਨ ਕਾਫੀ ਬਢਾ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਮਾਂਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

♦ **ਵਿ਷ਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਜ਼ਠ:** ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਜ਼ਠ ਭੀ ਬਨ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਕੱਈ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ, ਸ਼ੈਕਾਨਿਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਵਿਦਾਰਥੀਆਂ ਹੋਏ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਦੇਸ਼—ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਕਾਨਿਕ ਵੀਡਿਓਾਂ ਦੀ ਲਿਏ ਕੋਰਸ ਦੀ ਸੰਬੰਧਤ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਤੈਤੀਅਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਮੀਡਿਆ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਿੰਟ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਯਾ ਡਿਜਿਟਲ ਪੱਤਰਕਾਰਿਤਾ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰਵੀਣ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਜਗਹ ਸਦਾ ਆਰਕਿਅਤ ਰਹਦੀ ਹੈ।

♦ **ਸਹਕਾਰੀ ਨੌਕਰਿਆਂ:** ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚੁਨ੍ਹਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੈਂ ਸੁਕਾਮ ਬਨਾ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ—ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਏ ਸ਼ਨਾਤਕ ਹੋਨਾ ਆਵਸ਼ਿਕ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਬੀਏ ਹਿੰਦੀ ਏਕ ਅਚਛਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਯੂਪੀਅਸਸੀ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵੈਕਲਿਪਕ ਯਾ ਮੁਖਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਚੁਨ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਕੇਂਦ੍ਰੀਧ ਅਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਅਲਾਵਾ ਏਸ਼ੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪੀਏਸਯੂ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਏ ਭੀ ਆਵੇਦਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਆਪ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਕੂਤ ਬੈਂਕਿਂਗ ਸੰਖਾਨਾਂ ਮੈਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਕਾਰਘ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨਿਯੰਤਰਕ ਕਾਰਾਲਿਯਾਂ ਮੈਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਯੇ ਜਨਸਾਮਾਨਿਕ ਸੁਵਿਧਾ ਦੀ ਲਿਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਅਨੁਵਾਦ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮਝ ਹੋਨਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

♦ **ਅਨੁਵਾਦਕ ਔਦ ਕਲਾਕਾਰ:** ਅਲਗ—ਅਲਗ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ ਯਾ ਡੱਕਕੂਮੈਂਟ੍ਰੀ ਯਾ ਕਾਰਟੂਨ ਪੂਰੀ ਦੁਨਿਆ ਮੈਂ ਦੇਖੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਦੁਨਿਆ ਦੀ ਵੈਖੀਕਰਣ ਹੋਨੇ ਦੀ ਕਾਰਣ ਅਨੁਵਾਦ ਯਾ ਡਬਿੰਗ ਦੀ ਵਾਧਾ ਭੀ ਬਢਾ ਹੈ। ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਏਸੇ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਆਵਸ਼ਿਕਤਾ ਰਹਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਅਚਛਾ ਹੋ ਆਂ ਸਾਫ ਸ਼ਬਦਾਂ ਮੈਂ ਬੋਲਨਾ ਭੀ ਜਾਨਤੇ ਹੋਏ। ਯਦਿ ਆਪਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਚਛੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ ਭੀ ਸਾਫ ਹੈ ਤਾਂ ਡਬਿੰਗ ਦੀ ਸੁਕਾਮ ਬਨਾ ਸਕਦੇ ਹੋਏ। ਯਦਿ ਕੋਈ ਤੀਸਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਨਤੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਮੀਡਿਆ ਮੈਂ ਸੁਕਾਮ ਬਨਾ ਸਕਦੇ ਹੋਏ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੀ ਅਲਾਵਾ ਯਦਿ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵਿਕਲਪਕ ਵਿਕਾਸਾਕਾਰ ਕਾ ਦਰਜਾ ਦਿਲਵਾਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹਮ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੇਕ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਬੰਦ ਹੋਨਾ ਪੱਧੇਗਾ। ਹਮਕਾਂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਬਦਲਨੀ ਪੱਧੇਗੀ। ਹਮੋਂ ਦਿਲ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਅਪਨਾਨਾ ਹੋਗਾ। ਹਮੋਂ ਨੇਪਾਲ, ਮਾਲਦੀਵ ਦੀ ਤਰਹ ਸੰਕਲਪ ਲੇਨਾ ਹੋਗਾ, ਤਥੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਉਸਕਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮੁਲ ਪਾਏਗਾ।

—ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

ਡੀਨਾ ਆਰ੍ਹ

ਮਹਿਲਾ ਸਥਾਤਕਰਣ ਔਰਟ ਸਾਡੇ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ

ਖੱਲ੍ਹ ਸੁਧਾਰਾਂ ਮੈਂ ਮਹਿਲਾ ਸਥਾਤਕਰਣ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ — ਸਬਲਤਾ, ਸੁਧਾਰਾਂ, ਆਤਮਨਿਰਭਰਤਾ ਔਰਟ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਇੰਡੀਆ (1930) ਮੈਂ ਕਹਾ ਥਾ “ਹਮਾਰੇ ਗੱਵਾਂ ਮੈਂ ਲਾਖਾਂ ਮਹਿਲਾਏਂ ਜਾਨਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਕਾ ਕਿਥਾ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਰਥਿਕ ਗਤਿਵਿਧੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋਂ ਤਥੀ ਉਨਕੇ ਪਾਸ ਵੋ ਸ਼ਕਤਿ ਔਰਟ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਗਾ ਜੋ ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਅਬ ਤਕ ਅਜਨਬੀ ਰਹੇ ਹਨ।” ਵਰਤਮਾਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੈਂ ਸ਼ਾਹੀ ਕੋ ਸਥਾਤਕ ਕਰਨੇ ਪਰ ਪੂਰ੍ਣ ਵੁਫ਼ਤਾ ਸੇ ਕਾਰਧ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਹਮੈਂ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਕੋ ਸਥਾਤਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਨਾਨਾ, ਉਸਕੀ ਆਧੀ ਆਬਾਦੀ ਕੋ ਸਥਾਤਕ ਬਨਾਏ ਬਿਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਭੀ ਕਹਤੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਤਰਕੀ ਕੇ ਲਿਏ ਪਹਲੇ ਹਮੈਂ ਭਾਰਤ ਕੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਸਾਡੇ ਸਮੱਸਿਆ ਔਰਟ ਸਥਾਤਕ ਬਨਾਨਾ ਹੋਗਾ। ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਮਹਿਲਾ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੇ ਭਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਅਪਨੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਬੇਹਤਰ ਜੀਵਨ ਕੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਤੀ ਹੈ ਔਰਟ ਸਮਾਜ ਕੋ ਬੇਹਤਰ ਬਨਾਤੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਕੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਹੋਨੇ ਕਾ ਸ਼ਖ਼ਜ਼ ਦੇਖਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨੇ ਕੋ ਅਭੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨਾ ਪੜਦਾ ਹੈ। ਪੁਰੁ਷ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਹੋਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਆਜ ਭੀ ਸ਼ਾਹੀ ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਪੁਰੁ਷ਾਂ ਪਰ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਆਜ ਭੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਵਤਤ੍ਰਤਾ ਕੇ ਸ਼ਵਜ਼ ਕੋ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਧੋਗਦਾਨ ਦੇਨਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੋ ਆਵਾਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ। ਐਸੇ ਮੈਂ ਮਹਿਲਾ ਧੀ ਕਿਸੀ ਤਦ੍ਦੇਸ਼ ਯਾ ਵਿਵਸਾਇ ਕੋ ਅਪਨੀ ਆਰਥਿਕ ਆਜਾਦੀ ਕਾ ਜ਼ਰੀਏ ਬਨਾਨਾ ਚਾਹੇ ਤੋ ਪੂਰ੍ਣ ਧੋਗਤਾ ਔਰਟ ਪਾਤ੍ਰਤਾ ਹੋਨੇ ਕੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਤ ਕੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸਬਸੇ ਬਢੀ ਚੁਨੌਤੀ ਬਨ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਧੋਗਦਾਨ ਗੱਵ ਔਰਟ ਪਿਛੇ ਇਲਾਕਾਂ ਮੈਂ ਔਰਟ ਭੀ ਅਧਿਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤੀ ਹੈ ਜਹਾਂ ਸਿੱਤ੍ਰਿਆਂ ਨ ਤੋ ਅਧਿਕ ਪਢੀ ਲਿਖੀ ਹੈਂ ਔਰਟ ਨ ਹੀ ਅਪਨੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਔਰਟ ਸਰਕਾਰੀ ਧੋਗਦਾਨਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਹੈਂ। ਐਸੇ ਮੈਂ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ (Self-Help Group) ਕੀ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਇਨ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਮਦਦ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਸ਼ਕਤਮ ਨਜ਼ਰ ਆਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤਦ੍ਦੇਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ਕੀ ਇਚ਼ਾ ਰਖਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਵਿਤੀਯ ਕਮੀ ਯਾ ਸਾਂਸਾਧਨਾਂ ਕੀ ਕਮੀ

ਕੇ ਚਲਾਂਦੀ ਮਨ ਮਾਰਕਰ ਰਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਸਤੁਤ: ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ 10 ਸੇ 20 ਮਹਿਲਾਓਂ ਕਾ ਏਕ ਛੋਟਾ ਸਮੂਹ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਛੋਟੀ ਬਚਤ ਏਕਤ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਾਸ਼ੀ ਕੋ ਸਮੂਹ ਕੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਨਿਰੀਤ ਨਿਯਮਾਂ ਕੇ ਤਹਤ ਬਿਜ਼ਾਬਾਦ ਪਰ ਸਮੂਹ ਕੇ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੋ ਬਿਨਾ ਕਿਸੀ ਧਰੋਹਰ ਯਾ ਬੰਧਕ ਕੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਤ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਸਮੂਹ ਦ੍ਰਾਵਾ ਕਿਸੀ ਤਦ੍ਦੇਸ਼ ਕੋ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ, ਚਲਾਂਦੀ ਔਰਟ ਸਥਾਤਕ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਭੀ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਅਪਨੇ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੋ ਸਿਰਫ ਵਿਤੀਯ ਸਥਾਨਿਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਂਦਾ ਵਰਨਾ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਬੀਚ ਏਕਜੁਟਟਾ ਕੋ ਭੀ ਬਢਾਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਸਾਂਸਾਧਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਣ ਔਰਟ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਮਾਨ੍ਧਤ: ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਪਾਸ ਗਿਰਵੀ ਰਖਨੇ ਕੋ ਕੋਈ ਭੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਚਲ—ਅਚਲ ਸੰਪਤਿ ਅਕਸਰ ਪੁਰੁ਷ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੇ ਨਾਮ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲੇ ਗਹਨੇ ਗਿਰਵੀ ਰਖਨੇ ਕੀ ਅਨੁਸਤਿ ਭੀ ਉਨਕੇ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ। ਐਸੇ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਗਿਰਵੀ ਰਖੇ ਤ੍ਰਣ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਸੇ ਇਨ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸਮਸਥਾ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਵਾਂ, ਪੋ਷ਣ, ਲੈਂਗਿਕ ਸਮਾਜਨਤਾ ਔਰਟ ਲੈਂਗਿਕ ਨਿਧੀਆਂ ਕੇ ਮੁਦ੍ਰਾਂ ਪਰ ਜਾਗਰੂਕ ਭੀ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਮਹਿਲਾ ਤਦ੍ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਉਨਕੇ ਵਿਵਸਾਇ ਕੋ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੂਕਖ ਤ੍ਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਥ ਹੀ ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਅਧਿਕ ਅਵਸਰ ਔਰਟ

ਨਿਰਣਿਆ ਲੇਨੇ ਕੇ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਏਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਭੀ ਬਨਾਤੇ ਹਨ।

ਵੈਖਿਕ ਸਤਰ ਪਰ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਕਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਬਾਂਗਲਾਦੇਸ਼ ਸੇ ਮਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਬਾਂਗਲਾਦੇਸ਼ ਕੇ ਚਟਗੱਡ ਵਿਸ਼ਵਿਦਿਆਲਾਯ ਕੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਕੇ ਪ੍ਰੋਫੇਸਰ ਮੋਹਮਦ ਯੁਨੂਸ ਕੋ ਇਸਕਾ ਸ੍ਰਜਨਕਤਾ ਮਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਵਰ਷ 1976 ਮੌਕੇ 'ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਬੈਂਕ' ਨਾਮ ਕੀ ਕਾਰ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰਨ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀ ਥੀ ਜਿਸਮੋਂ ਗ੍ਰਾਮੀਣਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀ-ਛੋਟੀ ਬਚਤਾਂ ਸੇ ਨਿਧਿ ਏਕਤ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਜਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਕੋ ਋ਣ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਥਾ। ਵਰ਷ 1983 ਮੌਕੇ ਇਸ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਕੋ ਏਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕੇ ਕੇਂਦ੍ਰੀਕ ਬੈਂਕ, ਬਾਂਗਲਾਦੇਸ਼ ਬੈਂਕ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਮੌਕੇ ਸਮਿਲਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਯਹ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਬੈਂਕ ਭੂਮਿਹੀਨ, ਗਰੀਬ, ਮੁਖਾਤ: ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਋ਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਭਾਰੀ ਪਰਿਦ੃ਸ਼ਾ ਮੌਕੇ ਦੇਖਾ ਜਾਏ ਤੋ ਅਹਮਦਾਬਾਦ ਸੇ ਸੇਵਾ (ਸੇਲਫ ਐਸ਼ਲਾਇਜ ਵੁਮੇਨ ਏਸੋਸਿਏਸ਼ਨ) ਕੇ ਸੰਥਾਪਕ ਸਦਸ਼ੀ ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਵੇਨ ਭਾਟ ਨੇ ਸੰਵਰਪਥਮ ਮਾਝਕੋ ਫਾਇਨੈਂਸ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਮੌਕੇ ਅੱਨਪੂਰਾ ਮਹਿਲਾ ਮੰਡਲ ਔਰ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਕਾਰ੍ਯਸੀਲ ਮਹਿਲਾ ਮੰਚ ਔਰ ਨਾਬਾਡ (ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਕ ਕ੃ਧਿ ਔਰ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਵਿਕਾਸ ਬੈਂਕ) ਦੀਆਂ ਪਦ-ਚਿਹ੍ਨਾਂ ਪਰ ਚਲਨਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਿਯਾ। ਸੇਵਾ, ਨਿਰਧਨ ਸ਼ਵਰੋਜਗਾਰ ਮਹਿਲਾ ਕਾਰਮਿਕਾਂ ਕੀ ਟ੍ਰੇਡ ਯੂਨੀਯਨ ਹੈਂ ਜੋ ਸਹਾਯਤਾ ਧਨਰਾਸ਼ੀ

ਸੇਵਾ

ਸੇ ਏਕ ਨਿਧਿ ਤੈਤਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਧਿ ਕੀ ਉਪਯੋਗ ਜਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਕੋ ਋ਣ ਦੇਨੇ ਮੌਕੇ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਯਹ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਆਮ ਜਨਤਾ ਤਕ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਮਾਮਲੇ ਮੌਕੇ ਵਿਖਾ ਕਾ ਸਬਸੇ ਬੜਾ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਮਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕ੍ਰਮ ਮੌਕੇ ਭਾਰੀ ਰਿਜਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਭੀ ਸਮਸਤ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਕ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਕੇ ਬਚਤ ਖਾਤਾਂ ਕੀ ਖੋਲਨੇ ਕੀ ਅਨੁਮਤਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦੀ। ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਇਸ ਆਂਦੋਲਨ ਕੀ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਉਪਲਥਿ ਮਾਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਜ ਨਾਬਾਡ, ਬੈਂਕ ਑ਫ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟ੍ਰ, ਭਾਰੀ ਸ਼ਟੇਟ ਬੈਂਕ, ਸਹਕਾਰੀ ਬੈਂਕ, ਕ੍ਰੋਨੀਅ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਬੈਂਕ, ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮਹਾਮੰਡਲ (MAVIM), ਜਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਸੰਥਾਏ (DRDA), ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਜੈਸੀ ਸੰਸਥਾਏ ਔਰ 3024 ਸੇ ਅਧਿਕ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਏ, ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਕੇ ਇਸ ਆਂਦੋਲਨ ਕੀ ਬਢਾਵਾ ਦੇਨੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਯਾਸਰਤ ਹੈਂ।

ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਨਿਮਾਣ ਮੌਕੇ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ: ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ, ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਸ਼ਕਿਕਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਆਵਾਸ਼ਕ ਜ਼ਾਨ, ਵਿਤ, ਸ਼ਕਤਿ ਔਰ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ, ਇਲਾ ਭਵਾ ਦੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਸੇਵਾ (ਸਵਨਿਯੋਜਿਤ ਮਹਿਲਾ ਸੰਘ), ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਮੁਦਾਯ ਕੀ ਮੁਖਰ ਸਦਸ਼ੀ ਬਨਨੇ ਵੱਹੁ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਬਨਾਨੇ ਮੌਕੇ ਕਿਏ ਜਾ ਰਹੇ ਪ੍ਰਾਤਿਸ਼ਾਂ ਕੀ ਅਨੇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ। ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਬੇਸਹਾਰਾ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸ਼ਵਯਾਂ ਅਪਨਾ ਸਹਾਰਾ ਬਨਨੇ ਕੀ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਕੀ ਸਦਦ ਸੇ ਛੋਟੀ-ਛੋਟੀ ਬਚਤ ਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਬਡੇ ਲਾਭ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਤਦ੍ਯਾਂ ਕੀ ਰੂਪ ਲੇਕਰ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਗੈਰਵਾਨਿਤ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਕੀ ਮਹਿਲਾ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਸ਼ਕਿਕਰਣ ਕੀ ਸਬਸੇ ਤੁਲਾਖਨੀਅ ਉਦਾਹਰਣ ਹਮੇਂ ਲਿਜ਼ਜ਼ਤ ਪਾਪਡ ਕਾਂਪਨੀ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੇ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਮਾਤਰ ₹80 ਕੀ ਋ਣ ਸੇ 7 ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਏਕ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਨੇ ਮਿਲਕਰ ਪਾਪਡ ਬਨਾਨੇ ਕੀ ਵਿਵਸਾਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਯਾ ਥਾ ਜਿਸਕਾ ਆਜ ਕੀ ਤਾਰੀਖ ਮੌਕੇ ਟਾਂਕੇ ਅਤੇ ਰੁਪਾਂ ਕੀ ₹1600/- ਕਰੋੜ ਹੈ। ਆਜ ਤੋ ਸਰਕਾਰ ਔਰ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਸਹਭਾਗਿਤਾ ਸੇ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਕੀ ਲਿਏ ਅਨੇਕ ਯੋਜਨਾਏ ਬਨਾਈ ਔਰ ਕਾਰਾਨਿਤ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈਂ ਯਥਾ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਕੀ ਋ਣ ₹50000/- ਤਕ ਦੇਨੇ ਕੀ ਲਿਏ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰਤਿਮੂਤਿ ਮਾਨਦੰਡ ਯਾ ਮਾਰਜਿਨ ਰਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ। ਆਸਾਨੀ ਸੇ ਮਿਲਨੇ ਵਾਲੇ ਋ਣ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਲਿਏ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਋ਣ ਕੀ ਅੰਤਗਤ ਆਤੇ ਹੈਂ ਅਰਥਾਤ ਸਮੂਹ ਕੀ ਬੇਹਦ ਆਸਾਨੀ ਸੇ ਯੇ ਋ਣ ਉਪਲਥਿ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਵਰਤਮਾਨ ਮੌਕੇ ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਕੀ ਸਾਂਦਰਭ ਮੌਕੇ ਕੇਂਦ੍ਰ ਸਰਕਾਰ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਰਾਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੁਛ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਯੋਜਨਾਏ ਹੈਂ:

- ◆ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਮਾਤ੍ਰ-ਵੰਦਨਾ ਯੋਜਨਾ
- ◆ ਸਕਖਮ ਯੋਜਨਾ

- ◆ ਮਹਿਲਾ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਸ਼ਿਵਿਰ
- ◆ ਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ਕਤਿ ਅਭਿਆਨ
- ◆ ਉਜ਼ਜ਼ਵਲਾ ਗ੍ਰਹ ਯੋਜਨਾ
- ◆ ਸ਼ਵਾਵਲੰਬਨ ਯੋਜਨਾ
- ◆ ਮਹਤਾਰੀ ਜਤਨ ਯੋਜਨਾ
- ◆ ਛੱਤੀਸਗढ़ ਮੁਖਾਂਤੀ ਕਨਿਆ ਵਿਵਾਹ ਯੋਜਨਾ

ਇਨ ਯੋਜਨਾਓਂ ਕੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਕੋ ਵਿਤੀਧ ਸਹਾਯਤਾ ਔਰ ਪੂਰ੍ਣ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਔਰ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਮੌਗ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾਵ ਨੇ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਉਚਚ ਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਮ ਮੌਗ ਜਾਨੇ ਪਰ ਅਧਿਕ ਧਾਰਨ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਸੇ ਜੁਡੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਏਕ ਪਹਲ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸਕਾ ਇਸਕਾ ਉਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਵਰ਷ ਨ੍ਯੂਨਤਮ ₹1 ਲਾਖ ਕਮਾਨੇ ਮੌਗ ਸ਼ਕਤਮ ਬਨਾਨਾ ਹੈ। ਲਖਪਤਿ ਬਨਨੇ ਕਾ ਸ਼ਵਾਂ ਔਰ ਏਕ ਲਾਖ ਰੂਪਧੀ ਕਾ ਯਹ ਆਂਕਡਾ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਏਸਏਚਜੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਆਕਾਂਕਸ਼ੀ ਔਰ ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਤਾਕ ਦੋਨੋਂ ਹੈ।

ਰਾਖੀਂ ਆਜੀਵਿਕਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਕੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਆਂਗਨਬਾਡੀ ਕੇਂਦ੍ਰਾਂ ਮੌਗ ਪੁ਷ਟਾਹਾਰ ਵਿਤਰਣ, ਸੋਲਰ ਪੈਨਲ ਬਨਾਨੇ, ਨਰਸੀ, ਪਸ਼ੁਪਾਲਨ, ਸਿਲਾਈ, ਮਾਂਸ ਔਰ ਸੈਨਿਟਾਇਜਰ ਉਤਪਾਦਨ ਡੇਵਰੀ ਉਦਯੋਗ ਸਹਿਤ ਅਨ੍ਯ ਕਾਰ੍ਯਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਆਰਥਿਕ ਸਹਹਾਤਾ ਦੇਕਰ ਸ਼ਵਰੋਜਗਾਰ ਸੇ ਜੋੜਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਸਥਾਨਾਂ ਪਰ ਵਿਗਤ ਵਰ਷ ਮੌਗ 1.47 ਲਾਖ ਸਮੂਹ ਗਠਿਤ ਕਰ ਕਰੀਬ 16 ਲਾਖ ਸੇ ਅਧਿਕ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼ਵਰੋਜਗਾਰ ਸੇ ਜੋੜਾ ਗਿਆ। ਅਥ ਤਕ 5.92 ਲਾਖ ਸਮੂਹਾਂ ਕਾ ਗਠਨ ਕਰ ਕਰੀਬ ਸਾਤ ਲਾਖ ਸੇ ਅਧਿਕ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਸ਼ਵਰੋਜਗਾਰ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਮੂਹ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮਹਿਲਾ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾਹ 6 ਸੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਕੀ ਆਮਦਨੀ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਸਿਥਤੀ ਮੌਗ ਸੁਧਾਰ ਹੋਨੇ, ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਮੁਖਾਂ ਆਰਥਿਕ ਸਹਹਾਤਾ ਬਨ ਜਾਨੇ ਪਰ ਅਥ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸਿਥਤੀ ਮੌਗ ਸੁਧਾਰ ਹੁਆ ਹੈ। ਕਈ ਮਾਮਲਾਂ ਮੌਗ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਮੁਖਿਆ ਭੀ ਹੈ ਔਰ ਅਥ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਨਿਰਣਾਂ ਮੌਗ ਉਨਕੀ ਰਾਨ ਕੋ ਮਹਤਵ ਮਿਲਨੇ ਲਗਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਉਨਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਔਰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸਤਰ ਮੌਗ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਮੌਗ ਸੇ ਮਹਿਲਾਏ ਅਪਨੇ ਊਪਰ ਔਰ ਅਪਨੇ ਆਸਪਾਸ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ ਉਠਾ ਪਾਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀਂ ਕੀ ਭਾਨ ਹੈ। ਸਾਮਾਜਿਕ ਸੁਦੂਰੀ ਪਰ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨੇ ਮੌਗ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਤਲਲੇਖਨੀਅ ਕਾਰ੍ਯ ਕਿਏ ਹੈ। ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਸਾਤ੍ਰ, ਨਰਜਾਤ ਸ਼ਿਸ਼ੁ ਔਰ ਸ਼ਿਸ਼ੁ ਸ਼ਵਾਵਲੰਬਨ ਦੇਖਭਾਲ ਕੇ ਵਿ਷ਯ ਮੌਗ ਸ਼ਿਕਸ਼ਿਤ ਕਰਤੇ ਹੈ।

ਅਸਿਮਿਤਾ ਯੋਜਨਾ (ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਕੀ ਸਦਦ ਸੇ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਕੀ ਨ੍ਯੂਨਤਮ ਮੂਲਾਂ ਪਰ ਗੱਵ ਕੀ ਕਿਸ਼ੋਰਿਆਂ ਔਰ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਉਪਲਬਧ

ਮਾਝਾ ਗੌਰਵ, ਮਾਝਾ ਹੁਕਕ

ਕਰਾਨੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾ) ਜੈਸੀ ਯੋਜਨਾਓਂ ਕੀ ਕਾਰਾਨਿਵਿਤ ਹੋਨੇ ਸੇ ਗੱਵ ਕੀ ਮਹਿਲਾ ਔਰ ਕਿਸ਼ੋਰਿਆਂ ਮੌਗ ਮਾਸਿਕ-ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਵਚਚਤਾ ਆਦਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਯੇ ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਵਾਵਲੰਬਨ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮੌਗ ਏਕ ਬੇਹਤਰੀਨ ਪ੍ਰਯਾਸ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਔਰ ਬਿਹਾਰ ਮੌਗ ਕਿਯੇ ਗਿਆ ਏਕ ਅਧਿਧਨ ਕੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੇ ਮਧਿ ਨਰਜਾਤ ਸ਼ਿਸ਼ੁ ਦੇਖਭਾਲ ਮੌਗ 24 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਔਰ ਅਨੱਚ ਰੂਪ ਸੇ ਸਤਨਪਾਨ ਕਰਾਨੇ ਕੀ ਮਾਮਲਾਂ ਮੌਗ 14 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕੀ ਵ੃ਦਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੋਥਣ ਸਖੀ ਯੋਜਨਾ ਕੀ ਦਾਰਾ ਸਮੂਹ ਕੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਗੱਵ ਕੀ ਸ਼ਿਸ਼ੁਆਂ ਔਰ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਪੋਥਣ ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਰਖਨੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਗ੍ਰਾਮੀਣ-ਸ਼ਵਾਵਲੰਬਨ ਕੀ ਸਤਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰ ਰਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਨਿਧਿ, ਸੰਸਾਧਨ ਔਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕੇ ਵਿਤਰਣ ਕੀ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਸਾਮੁਦਾਇਕ ਵਿਕਾਸ ਕੋ ਭੀ ਬੜਾਵਾ ਦੇਤੇ ਹੈ। ਯੇ ਉਨ ਪਿਛੇ ਗੱਵਾਂ ਕੀ ਕਾਧਾਕਲਾਵ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈ ਜਿਨਮੌਗ ਸਿਥਤ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਮੌਗ ਕੁਪੋਥਣ ਔਰ ਗਰੀਬੀ ਕੀ ਸਮਸਥਾ ਵਿਦਾਮਾਨ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਧਾਨ (ਪ੍ਰੋਫੇਸ਼ਨਲ ਅਸਿਸਟੇਂਟ ਫੌਰ ਡੇਵਲਪਮੈਂਟ ਏਕਸ਼ਨ) ਔਰ ਫੋਰਡ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦਾਰਾ ਸਮਰਪਿਤ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਝਾਰਖੰਡ ਕੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਅੰਚਲ ਮੌਗ ਸਿਥਤ ਤੇਲਿਆ ਗੱਵ ਕੀ ਕਾਧਾਕਲਾਵ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਮੌਗ ਲਗਭਗ 46 ਮਿਲਿਅਨ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਗਰੀਬ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਸਾਂਗਠਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਜਿਨ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੀ ਬੈਂਕ ਮੌਗ ਖਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਯੇ ਸਮੂਹ ਵਿਤੀਧ ਮਧਿਰਥਤਾ ਸਮਾਧਾਨ ਭੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਵਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਵਚਚਤਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸ਼ਵਚਚਤਾ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮੌਗ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈ।

ਅਰਥਿਕ ਔਰਤ ਸਮਾਜਿਕ ਸ्तਰ ਸੁਧਰਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਮਹਿਲਾਓਂ ਮੈਂ ਰਾਜਨੀਤਿ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਮੈਂ ਭੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇਖਨੇ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਨ ਸਿਰਫ ਮਤਦਾਨ ਕਰਤੀ ਹੋਣੀ ਵਿੱਚ ਬਲਕਿ ਸ਼ਵਯਾਂ ਮੈਂ ਆਧੇ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਚੁਨਾਵ ਲੱਭਨੇ ਜੈਂਸੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਲੇਤੇ ਹੋਏ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਯਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਜਗਹਾਂ ਪਰ ਸਮੂਹ ਦੀ ਮਹਿਲਾਏਂ ਮਤਦਾਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮਤਦਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਦੂਰ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲਾਏਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਬਾਜ਼ਾਰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਥੇ, ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਵੇਖਾਂ ਆਂ ਆਜ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਅਧੇਰੇ ਅਪਨੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਫਿਲਪਕਾਰਟ ਅਤੇ ਅਮੇਜ਼ਨ ਜੈਂਸੇ ਵੈਖਿਕ ਪਟਲਾਂ ਪਰ ਬੇਚਨੇ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਂਧਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਨੇ ਜਗਨਾਥ ਮਹਿਲਾ ਮਾਰਟ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਨੂਰ ਜਿਲੇ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਰਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਸਹੇਲੀ ਜੈਂਸੇ ਮਦਦ ਮਿਲਨੇ ਦੇ ਅਥਵਾ ਸਮੂਹ ਦੀ ਮਹਿਲਾਏਂ ਅਪਨੇ ਹੁਨਰ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਜਾਰੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਆਸਾਨੀ ਦੇ ਪਛੁੰਚਾ ਪਾਂਤੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਨ ਸਿਰਫ ਸਦਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨਕੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤਿਬੰਦ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਥਵਾ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ (ਬਚਤ ਗੁਰੂ) ਦੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੇ ਬਚ੍ਚਿਆਂ ਦੇ ਈ-ਲੰਨਿੰਗ ਏਪ ਦੇ ਜਾਰੀ ਮੁਫਤ ਮੈਂ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਰਾਜ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਜੀਵਨੋਨੰਤਰੀ ਅਭਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਇਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬੀਚ ਸਾਮੰਜਸ਼ ਕਰਾਰ ਹੁਆ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਅਨੰਤਰਾਂ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਦੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੇ ਬਚ੍ਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦਜੁਸ਼ ਕਾਂਪਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਮਿਯਮ ਦਰਜ ਦੇ ਇੰ-ਲੰਨਿੰਗ ਏਪ ਮੁਫਤ ਮੈਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਾਖਾਂ ਬਚ੍ਚਿਆਂ ਦੇ ਪਢਾਈ ਦੇ ਲਿਏ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ। ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਾਨਾ ਰਾਜ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਜੀਵਨੋਨੰਤਰੀ ਅਭਿਆਨ ਦਾ ਲਕਾਨੀ ਹੈ। ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੀ ਆਧੀ ਬਢਾਨੇ ਦੇ ਸਾਥ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ਤਰ ਊਂਚਾ ਕਰਨਾ ਭੀ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਕਹਾਵਤ ਹੈ “ਸੰਗਠਨ ਮੈਂ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ।” ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਇਸੇ ਪੂਰ੍ਣਤਾ ਸਤਿ ਸਿੱਖ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਆਂ ਦੇ ਸੰਵਾਗੀਣ ਸ਼ਕਤਿਕਰਣ ਮੈਂ ਮਹੱਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੋ

ਦੇਖਣੇ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਰੂਪ ਦੇ ਇਨਕਾ ਸਹਹਾਤੇ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਤਿਬੰਦ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਕੁਨਮਾਂ ਦੀ ਵਜ਼ਹ ਦੇ ਆਜ ਅਵਧੀਕ ਬਾਲਿਕਾਏਂ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਪਾਨੇ ਮੈਂ ਸ਼ਕਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਕਡੀ ਮੈਂ, ਜਾਨ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਦੇ ਅਭਾਵ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਵ ਦੇ ਸਮਾਂ ਹੋਣੇ ਵਾਲੀ ਮਹਿਲਾਓਂ ਦੀ ਸੂਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਅਮੀਂ ਤਕ ਕਾਫੀ ਸੰਖਾ ਮੈਂ ਹੋਂਦੇ ਥੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਰਿਣਾਮ ਹੈ ਕਿ ਅਥਵਾ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕੇਂਦਰਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਬਾਲਿਕਾਓਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉਪਰਾਲਾਲ ਨੇਹੌਲ ਨੇ ਕਹਾ ਥਾ “ਕਿਸੀ ਭੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੰਦਾਜਾ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਦੇ ਦੇਖਕਰ ਲਗਾਵਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆਂ ਅਪਨੇ ਸਹੀ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਮਾਧਿਅਤ ਦੇ ਭਾਜਾਰ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੱਡਿਆ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਤਥਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਸ਼ਵਯਾਂ ਸਹਾਯਤਾ ਸਮੂਹ ਅਪਨੀ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਤਥਾਂ ਸਮਰਣੀਅਤ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਨਿਰਵਹਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

—ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਅਤ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰੌਦਿਕੀਅਕੀ ਵਿਭਾਗ, ਨਿਈ ਦਿੱਲੀ

ਕਾਟੂਨ ਕੋਨਾ

ਪੰਜਾਬ ਚੰਡਨਾਨੀ

ਅਮਿਤ ਮੋਹਨ ਅਦਿਆਨ

ਕਾਰਥਾਲ ਪਰ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਵ ਨਿਰਾਸਾ ਕਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਹम ਸब ਕੇ ਬੀਚ ਕੋਈ ਭੀ ਕਮੀ ਭੀ ਸਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਨਿਰਾਸਾ ਮਹਸੂਸ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਕਈ ਕਾਰਣ ਹੋਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਹਨ— ਸਹਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਥਾਲ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ। ਹੇਲਥ ਐਸੋਯਾਰਡ (Health assured) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਭਗ 86% ਕਮੀ ਆਪਨੀ ਨਿਰਾਸਾ, ਸਹਕਾਰੀਆਂ ਪਰ ਨਿਕਾਲਤੇ ਹਨ। ਯਹਾਂ, ਸਹਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਅਰਥ ਵਰਿ਷ਟ, ਕਨਿ਷ਟ ਵ ਸਮਾਨ ਸਤਰ ਦੀ ਸਮੱਝ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਯਹ ਭੀ ਬਤਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 79% ਕਾਰਮਿਕ ਨਿਰਾਸਾ ਵ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮੌਜੂਦ ਅਸਹਜ ਰਹਕਰ ਕਾਰਥ ਨਿ਷ਾਦਿਤ ਕਰਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨਕੇ ਕਾਰਥ ਦੀ ਗੁਣਵਤਾ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਥਾਲ ਪਰ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਵ ਨਿਰਾਸਾ ਦੀ ਕੁਝ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਕਾਰਣ ਵ ਉਨਕਾ ਕਾਰਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਨਿਮ੍ਨਲਿਖਿਤ ਹੈ:

- ◆ ਅਗ੍ਰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (74%)
- ◆ ਅਤ੍ਯਧਿਕ ਕਾਰਥ ਦਵਾਬ (60%)
- ◆ ਨਿ਷ਗ੍ਰਾਵੀ ਸੰਚਾਰ / ਸੰਪ੍ਰੇ਷ਣ (57%)
- ◆ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਭਾਵ (37%)

ਕੋਈ ਮਜ਼ੂਦੀ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਵ ਨਿਰਾਸਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮੌਜੂਦ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਸਮਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਾਰਥ ਨਿ਷ਾਦਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ। ਅਤੇ: ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਕੋ ਤਤਕਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਨਿਰਾਕਰਣ ਦੀ ਲਿਏ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦੀ ਜਾਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੱਤੁ਷ਟ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਿਸੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਖਰਾਬ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰਟ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਦੁ਷ਟਿਕਾਣ ਰਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ ਲਕਖਾਂ ਦੀ ਅਨ੍ਯ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਨੇ ਦੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵੱਖੋਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਨਿਚੱਲੀ ਰੇਖਾ ਦੀ ਸੰਕ੍ਰਮਿਤ ਕਰਨਾ।

ਪੈਟਰਿਕ ਲੇਬਿਸ਼ਯੋਨੀ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਪਰ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਦੀ ਤੀਜਾ ਲਕਖਾਂ ਹੈ:

◆ ਗੁਮਨਾਮੀ: ਇਨ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਅਕਸਰ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪੇਕ਼ਾ

ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

- ◆ **ਅਗ੍ਰਾਸ਼ਾਂਗਿਕਤਾ:** ਅਸਾਂਤੋ਷ ਦੀ ਏਕ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਲੂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਪਨੇ ਕਾਰਥ ਦੀ ਅਗ੍ਰਾਸ਼ਾਂਗਿਕਤਾ ਮਾਨਦਾ ਹੈ।
- ◆ **ਤੁਲਨਾ:** ਅਪਨੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਹਰਦਸ਼ ਮਾਪਨਾ।

ਕੁਝ ਉਪਯੋਗੀ ਬਾਤਾਂ

- ◆ **ਬਾਤ ਕਿਉਂ:** ਅਪਨੀ ਭਾਵਨਾਓਂ ਵ ਸਮਸਥਾ ਦੀ ਅਪਨੇ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯ ਵਰਿ਷ਟ / ਸਹਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਤਾਏਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਵਾਂ ਭੀ ਸਮਾਧਾਨ ਖੋਜਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰੋ।
- ◆ **ਅਗ੍ਰਣੀ ਬਣੋ:** ਬਿਨਾ ਕਿਸੀ ਦੁਰਾਵ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਕਾਰਣਾਂ ਵ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਸੀਧਾ ਸੰਵਾਦ ਭੀ ਅਚਾਨਕ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ◆ **ਕਾਰਥ ਵ ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦ ਸਾਂਤੁਲਨ ਬਣਾਏ:** ਸਾਡੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਭਿੜਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਦੀ ਕਾਰਥ ਦੀ ਸਾਂਤੁਲਨ ਤਨਾਵ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੈ।
- ◆ **ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਅਨੁਸਾਰਣ ਕਿਉਂ:** ਅਗਰ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਤ: ਨਾਸ਼ਤਾ ਦੀ ਅਪਰਾਹਨ ਦੀ ਭੋਜਨ ਛੋਡ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕਮ

ਸਮਝ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੀ ਉਤਪਾਦਕ ਕਾਰ੍ਯ ਕੇ ਕਾਰਧਾਲਿਆ ਮੈਂ ਦੇਰ ਤਕ ਬੈਠਤੇ ਹਨ ਤੋ ਆਪਕੇ ਦਿਨਚਰਿਆ ਕੇ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕੀ ਆਵਖਾਕਤਾ ਹੈ ਅਨੱਥਾ ਯਹ ਤਨਾਵ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਵ ਨਿਰਾਸਾ ਕਾ ਕਾਰਣ ਬਨ ਸਕਤੇ ਹਨ।

❖ **ਧੋਗ ਅਪਨਾਂ:** ਯਹ ਸੰਵਿਦਿਤ ਹੈ ਕਿ ਧੋਗ ਕੀ ਕੁਛ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਕੁੱਜਿਆ ਨਿਰਾਸਾ ਔਰ ਤਨਾਵ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮੈਂ ਬੇਹਦ ਕਾਰਗਰ ਹਨ।

❖ **ਕਾਰਧਾਲਿਆ ਪਰ ਬਹਲਾਵ ਵ ਮਨੋਅੰਜਨ ਕੇ ਲਿਏ ਛੋਟਾ ਸਥਾਨ:** ਜਹਾਂ ਸਹਕਰੀ ਜਨਮਦਿਵਸ ਵ ਅਪਨੀ ਉਪਲਭਿਆਂ (ਪਾਰਿਵਾਰਿਕ / ਵਕਤਿਗਤ / ਆਧਿਕਾਰਿਕ) ਕੋ ਸਾਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕੇਂ ਵ ਰੁਚੀ / ਸਹਗਲ (Hobby) ਕੋ ਕੁਛ ਪਲ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਪਾਏਂ।

❖ **ਖਵਾਸਥ ਸਾਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ:** ਅਪਨੇ ਕਾਰ੍ਯ, ਪਰਿਵੇਸ਼ ਵ ਸਿਥਤੀ ਕੀ ਸਮੀਕਾ ਅਪਨੇ ਵਾਰਿ਷ਟ / ਕਨਿ਷਼ਟ / ਸਹਕਰੀ ਕੋ ਸਾਥ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਤੇ ਰਹੇਂ।

ਨਿਰਾਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਾ ਘਰ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਆਪਕਾ ਤਬ ਅਵਲੋਕਨ ਕਰਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰੋਂ ਜਿਥੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆਪ ਪਰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੋ। ਯਕੀਨ ਮਾਨਿਏ ਤਸ ਏਕ ਕਣ ਮੈਂ ਆਪ ਕ੍ਰੋਧ ਪਰ ਵਿਜਿਤ ਹੋਣੁ ਸਮਸਤ ਆਧੂਧੋਂ ਸੇ ਸੁਸਾਜ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਏਂਗੇ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਵਾਵਹਾਰਿਕ ਬਿੰਦੂ ਨਿੰਜਵਤ ਹਨ:

1. ਉਸ ਵਿ਷ਯ ਕੋ ਪਹਚਾਨੋ ਜਿਸਦੇ ਆਪਕੋ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।
2. ਜੋ ਵਕਤਿ ਉਸ ਵਿ਷ਯ ਕਾ ਜਾਨਕਾਰ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮਾਰਗਦਾਰਨ ਲੋਂ।
3. ਸਵਾਂ ਸੇ ਬਾਤ ਕਰੋਂ (ਚਾਹੇ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਮੈਂ ਜੋਰ—ਜੋਰ ਦੇ ਹੋਏ)
4. ਅਪਨੀ ਭਾਵਨਾਓਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਲਿਖੋ ਵ ਪੁਨ: ਪਢੋ — ਯਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਸਹਾਯਕ ਹੋਗਾ।
5. ਉਨ ਵਿ਷ਯਾਂ / ਵਕਿਤਿਆਂ ਕੋ ਪਹਚਾਨੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪ ਸਮਨਵਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤੇ।
6. ਸਾਬਦੇ ਪਹਲੇ — ਸਵਾਂ ਮੈਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰੋਂ।
7. ਸਵਾਂ ਕੋ ਸਮਝ ਦੋ।
8. ਕੁਛ ਕਣ ਰੁਕੋ (Give a break to yourself)
9. ਨਿਰਾਸਾ ਕੇ ਕਾਰਣਾਂ ਕੀ ਕਾਰ੍ਯ—ਪਦਤਿ ਕੋ ਜਾਨੋ ਵ ਸਮਝੋ।
10. ਪਰਿਵੇਸ਼ ਮੈਂ ਸਾਰਥਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਜਾਰੀ ਰਖੋ।
11. ਪਹਚਾਨੇ ਕਿ ਕਹੁੰ—ਕਹੁੰ ਆਪ ਸਾਰਥਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।
12. ਆਜ ਦੇ ਏਕ ਸਾਲ ਬਾਦ ਅਪਨੇ ਲਕ਷ਿਆਂ ਵ ਜੀਵਨ ਕੀ ਕਲਾਨਾ ਕਰੋਂ।
13. ਆਪਕਾ ਜੀਵਨ ਆਪਕੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਮੈਂ ਹੈ, ਐਸਾ ਫੁੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖੋ।

ਯਹ ਸਮਝਨਾ ਸਮੀਕਾ ਕੇ ਲਿਏ ਆਤਿ ਆਵਖਾਕ ਹੈ ਕਿ ਏਕ ਨਿਯੋਕਾ ਯਦਿ ਆਪਕੇ ਪਰਧਾਤ ਸਲਾਹ, ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਣ ਔਰ ਸੰਸਾਧਨ ਕਾਮ ਪਰ ਉਪਲਭਿ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ ਤੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਆਪ ਮੂਲਿਆਨ ਹਨ ਔਰ ਵੋ ਚਾਹਤੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਆਗੇ ਬਢੋ। ਏਕ ਉਦਾਸੀਨ ਕਂਪਨੀ ਆਪਕੇ ਕੌਸ਼ਲ ਯਾ ਉਪਕਰਣ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਯਦਿ ਵੇ ਆਪਕਾ ਪੋਥਣ ਕਰਨੇ ਕਾ ਇਹਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰਖਤੇ ਹਨ।

ਕਾਰਧਾਲਿਆ ਪ੍ਰਮੁਖ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕੁੱਜੀ:

- ◆ ਏਕਲ ਕਾਰ੍ਯ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰੋਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਕਖਿਆਂ ਕੋ ਏਕ—ਏਕ ਕਰਕੇ ਪਕਡੋਂ ਤਾਕਿ ਕੌਈ ਉਲੜਾਨ ਨ ਰਹੇ।
- ◆ ਜਾਨੇ ਕਿ ਆਪਕਾ ਸਮੂਹ ਕਿਨ ਵਿ਷ਯਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਉਨਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰੋਂ।
- ◆ ਉਚਿਤ ਸੰਸਾਧਨ ਉਪਲਭਿ ਕਰਾਏ।
- ◆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰੋਂ, ਵੂਸਰਾਂ ਕੀ ਉਪਲਭਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋਂ।
- ◆ ਉਦੇਸ਼ਧੂਰੀ ਕਾਰ੍ਯ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕਰੋਂ।
- ◆ ਨਾਏ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਵਸਰ ਉਪਲਭਿ ਕਰਾਏ।
- ◆ ਸਕ੍ਰਿਧ ਕਾਰ੍ਯ—ਨਿ਷ਾਦਨ ਪਰ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਰਹੋਂ, ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਾਸੀਲ ਨ ਬਨੋ।
- ◆ ਸਮੂਹ ਕੀ ਸਾਥ ਚਲੋ, ਸਮਝ ਪਰ ਹੀ ਦਿਸ਼ਾ—ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਨ ਕਰੋਂ।

ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਨਿਵਾਰਣ

ਅਸਾਂਤੁ਷ਟ ਗ੍ਰਾਹਕ ਅਪਨੇ ਵਾਵਹਾਰ ਦੇ ਆਪਕੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅਸਾਂਤੁ਷ਟ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਸਥਤੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦੇ ਸੁਲਝਾਵਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਤੇ:

- ◆ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਕਾ ਇੱਤਜਾਰ ਨ ਕਰੋਂ ਵਰਨ ਸਕ੍ਰਿਧ ਹੋਕਰ ਪਰਿਸਥਤੀ ਕੀ ਨਿਸ਼ਤਾਰਣ ਕੀ ਆਂਦੋਲਨ ਕਰੋਂ।
- ◆ ਮਾਨੋ ਕਿ ਪਰਿਸਥਤੀ ਮੈਂ ਆਪਕਾ ਭੀ ਉਤਤਰਦਾਇਤਵ ਹੈ।
- ◆ ਈਸਾਨਦਾਰ ਰਹੋ, ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੀ ਸਚ ਬਤਾਏ, ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਰਹੋ।
- ◆ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਹੋ, ਸਭੀ ਲਕਖਿਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਏਕ ਚਮਕਾਰ ਜੈਸਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਿਫਲਤਾ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋਂ।

ਹਮ ਸਭੀ ਮਨੁ਷ਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਦ੍ਰਵਾ ਮਹਸੂਸ ਦੇ ਜਾਨੇ ਵਾਲੀ ਨਿਰਾਸਾ ਵ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਗੁਜਰਨਾ ਅਸਵਾਭਾਵਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਕਿਜਿਏ ਜਿਥੇ ਯਹ ਚਿੰਤਾ, ਅਨਿਦ੍ਰਾ, ਅਵਸਾਦ ਵ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਉਤਪਨਨ ਕਰਨੇ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮਝ ਦੇ ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਮਹਸੂਸ ਹੋ ਕਿ ਕੁਛ ਭੀ ਆਪਕੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਰਧਾਲਿਆ ਪਰ ਯੇ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦੀ ਘਟਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਜੁਝਾਰੂ ਪ੍ਰਵੱਤਿ ਕੀ ਪੀਂਠੇ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵਨਾਓਂ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਦੇ ਤਾਰਿਕਿ ਚਿੰਤਨ ਛੂਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਮਝ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰੋਂ ਕਿ ਸਵਾਂ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਰਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਤਕਨੀਕੀ)
ਸਟਾਫ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੌਲੇਜ ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ

ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਮੁਹੱਲਾ

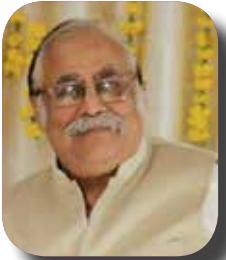
ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਉਪਸਮਿਤੀ ਨੇ 17 ਜਨਵਰੀ, 2023 ਕੇ ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਾਇ ਭੋਪਾਲ ਦੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾਈ ਨਿਰੀਕਾਸ਼ਣ ਕਿਯਾ। ਦੇਵੀ ਸਿੰਹ ਠਾਕੁਰ, ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਭੋਪਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਅਵਧੇਸ਼ ਨਰਾਯਨ ਸਿੰਹ, ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਾਇ ਭੋਪਾਲ ਮੈਂ ਪਦਖ਼ਤ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਨੈਸੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਕਾਰਾਲਾਇ ਮੈਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਿ ਪਰ ਅਪੇਕਸ਼ਾਕ੃ਤ ਬੇਹਤਰ ਪਰਿਣਾਮਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਦੀ ਮਾਰਗਦਾਰੀ ਕਿਯਾ ਔਰਾਂ ਯਥੋਚਿਤ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ ਦਿਇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਨੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਪਤਰਿਕਾ ਦੀ ਸਾਜ਼-ਸਜ਼ਾ ਵਾਲੀ ਆਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਵਿਖਾਈ ਕੀ।

ਤੀਜੀ ਤੱਤੀ ਉਪਸਮਿਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੁਹੱਲ ਦਿਨ ਦਾ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮ

ਨਿਰੀਕਣ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਓਗ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੁਹੱਲ ਦਿਨ ਦਾ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਏਂਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਖੇਪ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੁਹੱਲ ਦਿਨ ਦਾ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਏਂਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਖੇਪ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੁਹੱਲ ਦਿਨ ਦਾ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮ ਹੈ।

ਵੀ. ਏਸ. ਮਿਸ਼ਾ

ਕੌਨ ਥਾ ਵਹ?

ਵਹ ਕਿਸੀ ਭੀ ਪ੍ਰਤ੍ਯਕਸ਼ ਹੋ ਜਾਤਾ। ਮੈਂ ਸੋ ਰਹਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਗ ਰਹਾ ਹੁੰਦਾ ਬੈਠੇ—ਬੈਠੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਉਸੇ ਕੋਈ ਫਕ਼ ਨਹੀਂ ਪਢ़ਤਾ ਥਾ। ਬਸ ਸਾਮਨੇ ਆਕਰ ਬੈਠ ਜਾਤਾ ਥਾ। ਮੁੜੇ ਭੀ ਵਹ ਬਹੁਤ ਅਚਛਾ ਲਗਤਾ। ਉਸਕੀ ਬਿੰਦਾਸ ਬਾਤੋਂ, ਬੇਲੌਸ ਹਾਸ਼ਿਆ, ਉਸਕਾ ਰੁਠ ਜਾਨਾ ਔਰ ਮੁੜਾਂਦੇ ਮਨੁਹਾਰ ਕੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਸਥਾਨ ਅਚਛਾ ਲਗਤਾ ਥਾ। ਜਬ ਭੀ ਆਤਾ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਥਕਾਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤੀ ਥੀ। ਜੈਂਸੇ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਤਾ, ਲਗਤਾ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਛੂਟ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਘੱਟਾਂ ਉਸੀ ਕੇ ਚਿੰਤਨ ਮੈਂ ਲਗਾ ਰਹਤਾ। ਕਲ ਹਾਥ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਕੋਟ ਕਾ ਨਿਆ ਬਲਲਾ ਲੇਕਰ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੋਲਾ 'ਖੇਲੋਗੇ', ਮੈਂ ਚਾਹਤਾ ਤੋ ਥਾ ਕਿ ਖੇਲਨੇ ਚਲ੍ਹੁੰ ਪਰ ਦੋਨੋਂ ਪੈਰ ਸ਼ਿਥਿਲ ਹੋ ਰਹੇ ਥੇ। ਹਰਾਰਤ ਸੀ ਥੀ। ਫਿਰ ਚਿਕਿਤਸਕ ਕੀ ਸਲਾਹ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਛਲ—ਕੂਦ ਹਵਦਾਰ ਕੇ ਲਿਯੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਮਨ ਮਸੋਸ ਕਰ ਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੜਾ। ਦੂਰ ਸੇ ਉਸੇ ਖੇਲਤਾ ਦੇਖ ਰਹਾ ਥਾ। ਬਿਨਾ ਬਾਤ ਉਸਕੀ ਦੌੜ—ਭਾਗ ਔਰ ਤੇਜ਼ੀ ਸੇ ਬਲਲੇ ਕੋ ਘੁਮਾ ਕਰ ਚੌਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਮੇਰੀ ਓਰ ਦੇਖਕਰ ਖਿਲਖਿਲਾਤਾ। ਮੁੜੇ ਮਜ਼ਾ ਆ ਰਹਾ ਥਾ। ਠੀਕ ਐਸਾ ਹੀ ਬਲਲਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੀ ਥਾ। ਗਣਿਤ ਮੈਂ ਸ਼ਤਕ ਲਗਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਪਿਤਾਜੀ ਨੇ ਵਹ ਤੋਹਫਾ ਦਿਯਾ ਥਾ।

ਅਵਕਾਸ ਗ੍ਰਹਣ ਕੇ ਉਪਰਾਂਤ ਅਪਨੇ ਪੈਤੂਕ ਸਥਾਨ ਸੇ ਦੂਰ ਇਸ ਸ਼ਹਰ ਮੈਂ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦ ਕਰ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹਤੇ ਹੁਏ ਏਕ ਅਨੁਭਵ ਯਹੀ ਥਾ ਕਿ ਬੈਠੇ—ਬੈਠੇ ਇਤਨੀ ਸਾਰੀ ਯਾਦੋਂ ਦਿਮਾਗ ਪਰ ਦਸਤਕ ਦੇਤੀ ਰਹਤੀ ਥੀ। ਲਗਤਾ ਥਾ ਕਿ ਮੌਤਿਕ ਦੂਰੀ ਕੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਤੀਤ ਔਰ ਉਸਦੇ ਜੁੜੀ ਘਟਨਾਏਂ, ਜੁੜੇ ਲੋਗ ਕਿਤਨੇ ਸਮੀਪ ਹੋ ਗਿਆਂ ਹਨ। ਦ੍ਰਿੱਖਿਆਂ ਅਧਨਾਂ ਕੋ ਨਜ਼ਦੀਕ ਲੇ ਆਂਤੀ ਹਨ ਜਿਥਕਿ ਸਾਮੀਅਤ ਕੀ ਰਿਖਤਿ ਮੈਂ ਭੀ ਏਕ—ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਦੂਰੀ ਬਢ਼ਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਾ ਤਕਾਜਾ ਥਾ ਕਿ ਅਧਿਕ ਸੇ ਅਧਿਕ ਆਰਾਮ ਕਿਯਾ ਜਾਏ ਪਰ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਆਰਾਮ ਕੇ ਲਿਯੇ ਜੋ ਉਪਕ੍ਰਮ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਵਹ ਮਾਨਸਿਕ ਬੇਚੌਨੀ ਬੜਾ ਦੇਤਾ।

ਮਨ ਖਿੜਨ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ। ਚਿਕਿਤਸਕਾਂ ਕੀ ਕੋਣਿਕਸ਼ ਤੋ ਹੋ ਰਹੀ ਥੀ ਪਰ ਸ਼ਰੀਰ ਕਾ ਅਪਨਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਥਾ। ਕਿਸੀ ਭੋਜਨ ਸੇ ਅਰੁਚਿ ਤੋ ਕਿਸੀ ਥਕਾਨ। ਤਭੀ ਵਹ ਆ ਗਿਆ। ਹਾਥ ਮੈਂ ਏਕ ਕਾਗਜ ਕਾ ਟੁਕੜਾ ਔਰ ਉਸਦੇ ਪਕੌਡੇ ਥੇ। ਇਤੀਨਾਨ ਸੇ ਖਾਤੇ ਹੁਏ ਆਯਾ। 'ਲੋਖਾ ਲੋ',

ਏਕ ਦਿਨ ਤਦ੍ਰਿਗਨ ਹੋਕਰ ਤਥਕਾ ਪਤਾ ਲਗਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਆਸ—ਪਾਸ ਔਦ ਫਿਰ ਕੁਛ ਦੂਦ ਤਕ ਜਾਕਟ ਲੌਟ ਆਯਾ। ਯਹ ਕਿਆ? ਮੈਂ ਰਾਮਦੇ ਪਰ ਵਹ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਥੋੜਾ ਮਲਿਨ ਥਾ। 'ਕਿਧੋਂ, ਕਿਆ ਹੁਆ, ਆਜ ਗੇਂਦ ਨਹੀਂ ਲਾਏ?' ਤਥਕਾ ਕਹਾ 'ਤੁਮ ਬਹੁਤ ਜੋਏ ਸੇ ਮਾਰਤੇ ਹੋ, ਅਚਾ ਖੇਲਤੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਹਾਰ ਜਾਊਂਗਾ।'

ਮੈਂਨੇ ਸੁਰੂ ਕਰ ਮਨਾ ਕਰ ਦਿਯਾ। 'ਕੈਂਸੇ ਹੋ?', 'ਚਲੋ, ਮੈਂ ਸਾਥ ਦੌੜ ਲਗਾਓ।' ਤਥਕਾ ਆਗ੍ਰਹ ਇਤਨਾ ਮੋਹਕ ਥਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਠ ਕਰ ਤਥਕੇ ਸਾਥ ਮੈਦਾਨ ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ। 'ਚਲੋ, ਤਥਕ ਪੇਡ ਕੋ ਛੂਕਰ ਜੋ ਪਹਲੇ ਵਾਪਸ ਆਏਗਾ, ਜੀਤੇਗਾ।' ਮੈਂਨੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤਿ ਲਗਾਈ, ਵਹ ਭਾਗ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ, ਭਾਗ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ ਔਰ ਮੈਂ ਤਥਕੇ ਪੀਛੇ। ਅਚਾਨਕ ਵਹ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦਿਖਨਾ ਭੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਔਰ ਮੇਰੀ ਚੇਤਨਾ ਭੀ ਜਾਤੀ ਰਹੀ। ਹੋਸ਼ ਆਯਾ ਤੋ ਘਰ ਵਾਲੋਂ ਨੇ ਘੇਰ ਰਖਾ ਥਾ। ਸਥ ਕੋਥੇ ਮੈਂ ਥੇ। 'ਧਹ ਕਿਆ, ਆਪਕੇ ਲਿਯੇ ਦੋ ਕਦਮ ਚਲਨਾ ਸੁਖਿਕਲ ਹੈ ਔਰ ਆਪ ਦੌੜ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੋਣੇ।' ਉਨਕੀ ਬਾਤਾਂ ਕੋ ਅਨਸੁਨਾ ਕਰ ਮੈਂ ਤਥਕੀ ਓਰ ਦੇਖ ਰਹਾ ਥਾ। ਕਹੀਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੋਗਾ। ਜੈਂਸੇ ਦੌੜ ਰਹਾ ਥਾ, ਕਹੀਂ ਕੋਈ ਅਨਹੋਨੀ ਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋ। ਯਹ ਸੋਚਤੇ ਹੁਏ ਅਚਾਨਕ ਚਿਕਾਰੋਂ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਬਦਲ ਗੇਇ। ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਕਕਾ ਸੇ ਲੇਕਰ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਨੇ ਤਕ ਮੁੜੇ ਕਿਤਨੀ ਬਾਰ ਅਪੇਕਸ਼ਾ ਸੇ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਮਿਲੀ, ਕਿਤਨੀ ਬਾਰ ਨਿਰਾਸ ਭੀ ਹੁਆ। ਦੋਸਤੀ—ਧਾਰੀ ਮੈਂ ਧੋਖਾ ਭੀ ਮਿਲਾ, ਪਰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਮੈਂ ਸੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਬੁਲਾਂਦ ਰਹਤਾ ਥਾ। ਖਾਨੇ—ਪੀਨੇ ਮੈਂ ਸਸਤ, ਖੇਲਨੇ, ਪਢਨੇ ਮੈਂ ਮਨੋਧੋਗ ਔਰ ਕਾਲਾਂਤਰ ਮੈਂ ਕਾਰਾਲਿਅਤ ਮੈਂ ਭੀ ਮੇਹਨਤ ਕਰਨਾ ਸੇਰਾ ਸ਼ਬਦ ਬਨ ਗਿਆ ਥਾ ਪਰ ਜੈਂਸੇ—ਜੈਂਸੇ ਉਸ ਕਾ ਸਾਥ ਛੂਟ ਰਹਾ ਥਾ, ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੇ ਉਗਰਤਾ ਕਾ ਰੂਪ ਲੇ ਲਿਆ ਥਾ ਔਰ ਸਸਤੀ ਨੇ ਆਲਸ਼ਾ ਕਾ। ਬਸ ਪਿਛੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਕੇ

ਖ਼ਣਿਆਂ ਕੋ ਜੀਵਿਤ ਕਰਨਾ, ਉਨਕੇ ਸਾਥ ਜੀਨਾ ਹੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਥੇ ਲੇਕਿਨ ਜਬਦੇ ਉਸਨੇ ਆਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਯਾ ਔਰ ਅਪਨੀ ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੈਂ ਉਸਕੀ ਨਕਲ ਕਰਨੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਬਲਵਤੀ ਹੋਨੇ ਲਗੀ, ਮੁੜ੍ਹੇ ਲਗਤਾ ਥਾ ਕਿ ਵਹ ਮੇਰੀ ਅਥਾਂਤ ਜਿੰਦਗੀ ਮੈਂ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਉਸੇ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੇਜਾ ਹੈ। ਵਹ ਮੁੜ੍ਹੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਰ਷ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਮੀਦਾਂ ਔਰ ਹੌਸਲੇ ਦੀ ਸੌਗਤ ਭੀ ਦੇ ਰਹਾ ਥਾ। ਆਜ ਵਹ ਇੱਕ ਗੇਂਦ ਲੇਕਰ ਆਯਾ ਥਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਤਨੀ ਤਾਕਤ ਆ ਗਈ। ਮੈਂਨੇ ਗੇਂਦ ਕੋ ਉਠਾ ਕਰ ਜੋਰ ਦੇ ਕਿਕ ਕਿਯਾ। ਕਾਫੀ ਊੱਚਾ ਜਾਕਰ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਤਾ ਗੇਂਦ ਬਾਰਾਮਦੇ ਮੈਂ ਰਖੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਨੀ ਤਖੀਰ ਦੇ ਟਕਰਾਇਆ, ਤਖੀਰ ਦਾ ਕਾਂਚ ਟੂਟ ਗਿਆ। ਤਖੀਰ ਮੈਰੀ ਹੀ ਥੀ ਪਰ ਵਹ ਡਰ ਗਿਆ। ਮੈਂਨੇ ਮੁਝਕੁਝਾ ਕਰ ਦੇਖਾ, 'ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ, ਤੁਸ੍ਹੇਂ ਲਗੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ' ਯਹ ਕਹਤੇ—ਕਹਤੇ ਅਤੀਤ ਮੈਂ ਖੋ ਗਿਆ। ਬਰਸਾਂ ਪਹਲੇ ਕਿਸੀ ਰਿਖ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਯਹੁੰਹਾਂ ਸ਼ਾਦੀ ਮੈਂ ਮੌਂ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਭਾਈ—ਬਹਨ ਪਹਲੇ ਚਲੇ ਗਿਆ ਥੇ। ਪਿਤਾਜੀ ਨੇ ਮੁੜ੍ਹੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਥਾ। ਉਨਕੀ ਛੁਟਿਆਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਦ ਦੇ ਸੀਵੀਕ੃ਤ ਥੀਂ। ਇਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਮੈਂ ਮੁੜ੍ਹੇ ਕਿਸੀ ਕੀ ਧਾਰ ਨ ਆਏ ਯਾ ਉਦਾਸੀ ਨ ਹੋ ਤੋ ਵਹ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਯਹੁੰਹਾਂ ਤਕ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨਕੇ ਕਾਰਾਲਿਅਤ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਰਖਿਆਵਾਰ ਦਿਨ ਥਾ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਦੇ ਬਾਦ ਪਿਤਾਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗੇਂਦ ਕੋ ਉਠਾ ਕਰ ਜੋਰ ਦੇ ਕਿਕ ਕਿਯਾ। ਉਸੀ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਪਿਤਾਜੀ ਦੀ ਪੁਰਾਨੀ ਤਖੀਰ ਗੋਦ ਮੈਂ ਰਖਕਰ ਬਾਰਾਮਦੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਗੇਂਦ ਉਛਲਕਰ ਉਸੀ ਤਖੀਰ ਪਰ ਗਿਰੀ ਔਰ ਕਾਂਚ ਟੂਟ ਗਿਆ। ਸ਼ਵਾਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਡਰ ਦੇ ਲਗਾ ਪਰ ਯਹ ਸਮਝਾਤੇ ਹੀ ਕਿ ਪਿਤਾਜੀ ਦੀ ਕਿਕ ਦੇ ਟੂਟਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਿਚਨਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਥ ਹੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜੀਵਿਤ ਮੈਂਨੇ ਬਣਾ ਰਖੀ ਥੀ, ਵਹ ਭੀ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਆਜ ਪਤਾ ਚਲਾ ਕਿ ਰਾਜਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਯੋਗ ਮੁੜ੍ਹੇ ਆਕਰ ਦੇਖਾ ਕਹੀਂ ਲਗੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ।

ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਵਹ ਸਹਮਾ ਸਾ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਉਸਨੇ ਇਤਨੇ ਉਤਸਾਹ ਮੈਂ ਮੁੜ੍ਹੇ ਪਹਲੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਥਾ। ਮੈਂਨੇ ਜੋਰ ਦਾ ਠਹਾਕਾ ਲਗਾਇਆ, 'ਬਚ੍ਚੂ, ਰੋਜ—ਰੋਜ ਆਕਰ ਤਮਾਸਾ ਕਰਤੇ ਹੋ, ਦੇਖਾ ਮੇਰਾ ਖੇਲ!' ਅਥ ਮੈਂ ਜਿਆਦਾ ਚੈਤਨ੍ਯ ਹੋਨੇ ਲਗਾ ਥਾ। ਚਿਕਿਤਸਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਬੇਹਤਰ ਹੋਨੇ ਕੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਦੀ। ਅਥ ਉਸਨੇ ਆਨਾ ਕਮ ਕਰ ਦਿਯਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਦਿੱਗਨ ਹੋਕਰ ਉਸਕਾ ਪਤਾ ਲਗਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਆਸ—ਪਾਸ ਔਰ ਫਿਰ ਕੁਛ ਦੂਰ ਤਕ ਜਾਕਰ ਲੌਟ ਆਇਆ। ਯਹ ਕਿਥਾ? ਮੇਰੇ ਬਾਰਾਮਦੇ ਪਰ ਵਹ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਲਿਨ ਥਾ। 'ਕਿਥੋਂ, ਕਿਥਾ ਹੁਆ, ਆਜ ਗੇਂਦ ਨਹੀਂ ਲਾਏ।' ਉਸਨੇ ਕਹਾ 'ਤੁਸ੍ਹ ਬਹੁਤ ਜੋਰ ਦੇ ਮਾਰਤੇ ਹੋ, ਅਚਾਹ ਖੇਲਤੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਹਾਰ ਜਾਊਂਗਾ।' ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਓਰ ਅਜੀਬ ਵ੃ਢਿ ਦੇ ਦੇਖਾ। 'ਧਾਰ ਹੈ! ਕਿਤਨਾ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦਾ ਥੇ ਕਿ ਬਡਾ ਹੋਨਾ ਹੈ, ਬਡਾ ਹੋਕਰ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰੁੰਗਾ, ਹੋ ਗਿਆ ਬੜੇ, ਕਰ ਲੀ ਮਨਮਾਨੀ ਔਰ ਇਕਛਾ ਕਿਆ ਹੁਆ, ਬੀਮਾਰੀ, ਇੱਕ ਨਿਰਾਸ ਜੀਵਨ, ਅਪਨੇ ਕਮੀਂ ਦਾ ਬੋਝ, ਘਰ ਮੈਂ ਇੱਕ ਕੋਨਾ। ਜਬ ਮੇਰੀ ਤੁਸ੍ਹ ਕੇ ਥੇ, ਘਰ ਮੈਂ ਟਿਕਤੇ ਨਹੀਂ ਥੇ। ਆਸਮਾਨ ਦੇ ਬਾਤਾਂ ਕਰਤੇ। ਖੇਲਨਾ, ਕੂਦਨਾ, ਪਢਨਾ ਔਰ ਮਸਤੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਬੀਮਾਰੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੋਚ। ਰਾਤ ਹੋਤੇ ਹੀ ਮੌਂ ਧਾ ਪਿਤਾਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਸਟ ਕਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਬਦੇ ਸੁਰਕਿਤ ਬੰਕਰ ਮੈਂ ਸੋ ਜਾਨਾ। ਅਥ ਦੇਖੋ, ਨੰਦ ਆਤੀ ਹੈ ਤੋ ਡਰ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਜਾਗਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੋ ਭੀ ਡਰ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਲੇਕਿਨ ਮਨ ਮਸੋਸਤੇ ਹੋ ਤੋ ਕਿਸੀ ਇੰਧਾ ਦੇ ਜਲਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੁੜ੍ਹੇ ਦੇਖੋ, ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਜਿਸੇ ਤੁਸ੍ਹ ਸੰਪਤੀ ਸਮਝਾਤੇ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਾਬਦੇ ਦੌਲਤਮੰਦ ਹੁੰਦੀ ਕਿਥੋਕਿ ਫਿਕਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸ਼ਾਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ।'

ਮੈਂ ਸੁਨਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ ਔਰ ਖੋਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ। ਤਾਂ ਸਾਬ ਕੁਛ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਹ ਜਾ ਚੁਕਾ ਥਾ। ਕੌਨ ਥਾ ਵਹ, ਕਿਥੋਂ ਆਤਾ ਥਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ। ਤਾਂ ਮੁੜ੍ਹੇ ਧਾਰ ਆਇਆ ਉਸਕਾ ਨਿਕਰ, ਉਸਕੀ ਕਮੀਜ। ਅਥੇ, ਐਸਾ ਤੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਥਾ। ਪਿਤਾਜੀ ਨੇ ਸਾਤਵੀਂ ਸਾਲਗਿਰਹ ਪਰ ਦੀ ਥੀ। ਇਸਕੇ ਪਾਸ ਵਹੀ ਕੈਂਸੇ। ਮੇਰਾ ਬਲਲਾ ਥੀ, ਮੇਰੀ ਗੇਂਦ ਥੀ ਔਰ ਸਾਬਦੇ ਬੜੀ ਚਪਲਤਾ ਥੀ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਗੁਣ ਯਾ ਅਵਗੁਣ ਹੋਗਿਆ ਥਾ। ਅਚਾਹ ਤੋਂ ਯਹ ਮੇਰਾ ਹੀ ਬਚਪਨ ਥਾ ਜੋ ਮੇਰੀ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲ ਕਰ ਸੂਰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ। ਵਹ ਫਿਰ ਆਏ ਨਾ ਆਏ ਪਰ ਉਸਨੇ ਜੀਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਮੰਤ ਤੋਂ ਦੇ ਹੀ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਬਾਹਰ ਰਿਮਝਿਮ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਥੀ। ਮੈਂਨੇ ਚਪ੍ਪਲ ਨਿਕਾਲ ਕਰ ਫੌਂਕਾ ਔਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਮਜਾ ਆ ਰਹਾ ਥਾ। ਨਾ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਡਰ, ਨਾ ਫਿਸਲਨੇ ਕਾ। ਬਸ ਭੀਗਤੇ ਰਹੋ। ਦੂਰ ਦੇ ਵਹ ਮੇਰੀ ਓਰ ਹਾਥ ਹਿਲਾ ਕਰ ਹੱਸ ਰਹਾ ਥਾ। ਘਰ ਦੇ ਲੋਗ ਮੇਰੀ ਓਰ ਕੌਤੂਹਲ ਦੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਥੇ ਲੇਕਿਨ ਅਪਨੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਯਾਦਾਂ ਮੈਂ ਮੀਗਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਾ ਮਜਾ ਇਸੀਲਿਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੋਡਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਕਿ ਜੀਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਉਦਾਸ ਸਾਂਸ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ।

ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਵਰਿ਷਼ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

ਹਿੰਦੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਰਯਸ਼ਾਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਬਠਿੰਡਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਜਾਲੰਧਰ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਦੇਹਰਾਦੂਨ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਨੋਏਡਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਫਰੀਦਕੋਟ

ਹਿੰਦੀ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਔਰ ਆਖਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਧਾਸਤ ਹੈ। – ਮਾਖਨਲਾਲ ਚਨੁਰੰਗੀ

ਹਿੰਦੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਰਧਾਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਦਿੱਲੀ-1

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਪੰਚਕੂਲਾ

ਏਸਟੀਸੀ – ਰੋਹਣੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਬਰੇਲੀ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਪਟਿਆਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਅਮੁਤਸਰ

ਜੈਂਸੇ ਜ਼ਬਾਬਦੀ ਜਗਦੰਬਾ ਕਾ ਰਖ਼ਰਾਫ਼ ਹੈ ਵੈਂਸੇ ਛੀ ਮਾਤ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਅੀ ਜਗਦੰਬਾ ਕਾ ਰਖ਼ਰਾਫ਼ ਹੈ।

– ਗੋਵਿੰਦ ਸ਼ਾਲ੍ਹੀ ਦੁਗਵੇਕਾਰ

ਰੂਪ ਕੁਮਾਰ

ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਏਂਵਾਂ ਸਾਂਗੀਤ

ਸਮਸ਼ਟ ਲਲਿਤ ਕਲਾਓਂ ਮੋਂ ਸਾਂਗੀਤ ਕਾ ਅਤ੍ਯਾਂ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਧਿਆਨ ਔਰ ਅਭਿਆਸ ਸੋ ਮਨੁ਷ ਲੌਕਿਕ ਤਥਾ ਅਲੌਕਿਕ ਦੋਨੋਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਮਨੁ਷ ਜਾਨਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ ਇਸੀਲਿਏ ਉਸੇ ਸਾਂਗੀਤ ਸੇ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਆਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਪਥੁ ਪਕਿਯੋਂ ਕੋ ਭੀ ਸਾਂਗੀਤ ਸੇ ਆਨਾਂ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਕਿਨ੍ਤੁ ਮਨੁ਷ ਕਾ ਸਾਂਗੀਤ ਆਨਾਂ ਸਰੋਵਰੀ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਸੇ ਹੀ ਸਾਂਗੀਤ ਸੇ ਅਨੁਪ੍ਰਾਣਿਤ ਹੋਤਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਯਹ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਫੁੰਦਾਤਮਕ ਭਾਵਾਂ, ਜੈਸੇ— ਉਤਸ਼ਾਨ—ਪਤਨ, ਹਰਾਂ—ਵਿ਷ਾਦ, ਰਾਗ—ਫੇਝ ਸੇ ਭਰਾ ਪਢਾ ਹੈ। ਜਾਹਾਂ ਏਕ ਓਰ ਜੀਵਨ ਕੀ ਜਟਿਲਤਾਏਂ, ਸਮਸ਼ਾਏਂ ਮਨੁ਷ ਕੋ ਚਿੱਤਿਤ ਕਰਤੀ ਰਹਤੀ ਹੈ, ਵਹੀਂ ਦੂਜੀ ਓਰ ਸਾਂਗੀਤ ਮਨੁ਷ ਕੀ ਸਮਸ਼ਾ ਚਿੱਤਾਓਂ ਕੀ ਨਿਰਾਕਾਰਣ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਮੋਂ ਸਾਂਗੀਤ ਏਕ ਉਪਯੋਗੀ ਤਤਵ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੇ ਦੇਵਤਾਓਂ, ਋ਥਾਇਆਂ ਔਰ ਮੁਨਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਸਾਂਗੀਤ ਕੋ ਅਪਨਾਕਰ ਆਲੌਕਿਕ ਰਸ ਕਾ ਆਸ਼ਵਾਦਨ ਕਿਯਾ ਹੈ ਔਰ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਿਯਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀਯ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਾਂਗੀਤ ਕੋ ਛੁਦਾਗਤ ਭਾਵਾਂ ਕੇ ਉਦਘਾਟਨ ਕਾ ਸਬਲ ਸਾਧਨ ਮਾਨਾ ਹੈ। ਸਾਂਗੀਤ ਕਾ ਆਧਾਰ ਨਾਦ ਹੈ। ਨਾਦ ਅਤ੍ਯਾਂ ਸੂਕ਼ਮ ਏਂਵਾਂ ਵਧਾਕ ਹੈ। ਯਹ ਇਤਨਾ ਸੂਕ਼ਮ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕੇ ਕਣ—ਕਣ ਮੋਂ ਸਸਾਧਾ ਹੁਆ ਹੈ ਇਸੀਲਿਏ ਸਾਂਗੀਤ ਭੀ ਅਤ੍ਯਾਂ ਸੂਕ਼ਮ ਏਂਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੋਤਪਾਦਕ ਹੈ। ਸਾਂਗੀਤਜ਼ ਕੇ ਅਨੰਤ:ਕਰਣ ਮੋਂ ਸਾਂਗੀਤ ਕਾ ਰੂਪ ਸੂਕ਼ਮ ਰੂਪ ਮੋਂ ਵਿਦਿਆਨ ਰਹਤਾ ਹੈ ਔਰ ਜਬ ਵਹ ਕੱਠ ਯਾ ਵਾਦ ਕੇ ਦ੍ਰਾਸਾ ਵਕਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੋ ਵਹ ਸ਼੍ਵੰਲ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਸੂਕ਼ਮਤਾ ਔਰ ਸ਼੍ਵੰਲਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਮਾਨਵ ਮਨ ਪਰ ਸਾਂਗੀਤ ਕਾ ਸਹਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਢਤਾ ਹੈ। ਪਾਥਾਣ ਛੁਦਾਗ ਭੀ ਸਾਂਗੀਤ ਸੇ ਵਿਮੁਖ ਹੋਨੇ ਕਾ ਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ, ਕਿਵੇਂ ਕਹਾਵਤ ਹੈ— ਗਾਨਾ ਔਰ ਰੋਨਾ ਸਭੀ ਕੋ ਆਤਾ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਔਰ ਤਪਸ਼ਾ ਕੇ ਬਲ ਸੇ ਲਿ, ਤਾਲ ਔਰ ਸ਼ਵਰ ਪਰ ਅਪਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਰ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਬੜੇ—ਬੜੇ ਗਾਧਕਾਂ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਸਾਂਗੀਤ ਸੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਿਕ ਸਾਂਗੀਤ ਕਲਾ ਕੀ ਸਾਧਨਾ ਔਰ ਤਪਸ਼ਾ ਸੇ ਸੰਵਰਥਾ ਵਿਚਿਤ ਲੋਗਾਂ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਭੀ ਸਾਂਗੀਤ ਸੇ ਪ੍ਰਚੁਰ ਮਾਤਰਾ ਮੋਂ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਗਾਂਵ ਮੋਂ ਪਾਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸਕਾ ਪ੍ਰਤ੍ਯਕਿਸ਼ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈਂ। ਸਾਵਨ ਕੇ ਮਹੀਨੇ ਮੋਂ ਲਹਲਹਾਤੇ ਹੋਰੇ—ਭਰੇ ਖੇਤੋਂ ਕੋ ਦੇਖਕਰ ਕੁ਷ਕ ਆਨਾਂ ਵਿਭੋਰ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਵਹ ਅਨਾਯਾਸ

ਹੀ ਆਲਾਪ ਤਡਾਤਾ ਕਿਸੀ ਪਰਿਚਿਤ ਮਲਹਾਰ ਕੇ ਬੋਲ। ਯਹੀ ਵਹ ਸਮਯ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਬ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕੇ ਕਣ—ਕਣ ਮੋਂ ਸਾਂਗੀਤ ਕਾ ਭਾਸ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਨ ਚੇਤਨਾਮਾਵ ਘਡਿਆਂ ਮੋਂ ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਜੀਵਧਾਰੀ ਪਰ ਸਾਂਗੀਤ ਕੀ ਮਾਦਕਤਾ ਕਾ ਵਧਾਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਢਤਾ ਹੈ। ਕਾਲਰੂਪ ਵਿ਷ਧਰ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨਾਂ ਬੀਨ ਕੀ ਸ਼ਵਰ ਲਹਹਿਆਂ ਮੋਂ ਖੋਕਰ ਸਪੇਰੋਂ ਕੀ ਪਿਟਾਰੀ ਮੋਂ ਬੰਦੀ ਬਨ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।

ਹਿਰਿਆਲੀ ਤੀਜ਼ਾਂ ਕਾ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਤ੍ਵਾਹਾਰ ਭੀ ਇਸੀ ਋ਤੁ ਮੋਂ ਸਮਧਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਗੱਂਵ—ਗੱਂਵ ਔਰ ਗਲੀ—ਗਲੀ ਮੋਂ ਝੂਲੇ ਕੇ ਗੀਤ, ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਭਾਸਾ ਮੋਂ ਮਲਹਾਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ, ਗੁੰਜਿਤ ਹੋਤੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ। ਜੀਵਨ ਪਥ ਕੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਮੋਡ ਪਰ ਰੁਕਕਰ ਦੇਖੋਂ ਹਮੇਂ ਵਹੀ ਸਾਂਗੀਤ ਮਿਲੇਗਾ। ਜੀਵਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਅਵਸਥਾ ਸੇ ਯੇਨ—ਕੇਨ ਪ੍ਰਕਾਰੇਣ ਸਾਂਗੀਤ ਕੀ ਕਡੀ ਅਵਸਥ ਜੁੜੀ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਯੁਦਧ ਕੇ ਮੋਰੇ ਪਰ ਸੈਨਿਕਾਂ ਮੋਂ ਉਤਸਾਹ ਵ੃ਦਿ ਕੇ ਲਿਏ ਸਾਂਗੀਤ ਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਉਨਕੇ ਸਥਿਤਿਕ ਕਾ ਸੰਤੁਲਨ ਠੀਕ ਰਖਨੇ ਏਂਵਾਂ ਯੁਦਧ ਮੋਂ ਕਰਤਵ ਕੀ ਕਸ਼ਟੀ ਪਰ ਖਰੇ ਉਤਸਾਹ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਾਂਗੀਤ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਚੇਤਨ ਸੇ ਲੇਕਰ ਜਡ—ਪਦਾਰਥਾਂ ਤਕ ਕੋ ਸੁਧ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਕੇਵਲ ਸਾਂਗੀਤ ਮੋਂ ਹੀ ਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਸਾਂਗੀਤ

ਕੇਵਲ ਜਡ—ਚੇਤਨ ਕੋ ਅਪਨੀ ਜਾਦੂਈ ਸ਼ਕਤਿ ਮੈਂ ਬਾਂਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੇਤਾ ਵਰਨ ਸੰਗੀਤ ਨੇ ਐਸੇ—ਐਸੇ ਕਠਿਨ ਕਾਰਧ ਆਸਾਨ ਕਰ ਦਿਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹੇ ਦੇਖਕਰ ਯਹ ਕਹਨੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਰਹ ਜਾਤਾ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਮੈਂ ਵਿਲਕਣ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ।

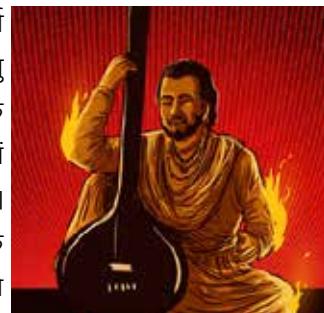
ਭਾਰੀਤੀ ਸੰਗੀਤ—ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਮੈਂ ਤਾਨਸੇਨ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਈ ਚਮਤਕਾਰਿਕ ਕਿਵਦੰਤਿਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਪਕ ਰਾਗ ਦ੍ਰਾਰਾ ਦੀਪਕ ਜਲਾ ਦੇਨਾ, ਮੌਘ ਰਾਗ ਦ੍ਰਾਰਾ ਵਰਧਾ ਕਰਾ ਦੇਨਾ ਔਰ ਸ਼ਵਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਹਿਰਨ ਆਦਿ ਪਸ਼ੁਆਂ ਕੋ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲੇਨਾ ਮੁਖਾਂ ਰੂਪ ਸੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਆਚਾਰਧ ਪਣਿਤ ਔਂਕਾਰਨਾਥ ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਲਖਨਤ ਕੇ ਚਿੱਡਿਆਘਰ ਮੈਂ ਏਕ ਬਾਰ ਏਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਸ਼ੇਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਜਾਨੇ ਪਰ ਉਸਕਾ ਹਿੱਸਕ ਭਾਵ ਸਪ਷ਟ ਪਰਿਲਕਿਤ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ, ਕਿਨ੍ਤੁ ਕੋਮਲ ਗਾਂਧਾਰ ਕੇ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦ੍ਰਾਰਾ ਉਸਕੀ ਆਂਖਾਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਪਰਿਰਵਰਤਨ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝੇ ਕੀ ਤਰਹ ਵਹ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਾਚੀ ਹਿੱਲਾਨੇ ਲਗਾ ਤਥਾ ਉਸਕੀ ਆਂਖਾਂ ਸੇ ਵਾਤਸਲਾਈ ਪ੍ਰਕਟ ਹੋਨੇ ਲਗਾ।

ਸਮਾਜ ਕੋ ਸੁਵਧਾਰਿਤ ਏਂ ਸੰਗਠਿਤ ਬਨਾਨੇ ਤਥਾ ਮਾਨਵ ਵੱਡਾ ਏਂ ਬੁਦ਼ਿ ਕੋ ਸਾਂਤੁਲਿਤ ਰਖਨੇ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਯਕ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਪਾਸ਼ਵਿਕ ਵ੃ਤਿਆਂ ਕੋ ਰੋਕਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਵਕਤਿ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਸੇ ਪੂਰ੍ਣਤ: ਵਚਿਤ ਹੋਤੇ ਹਨ, ਵੇ ਇਸ ਜਗਤ ਮੈਂ ਭਾਰ ਸ਼ਵਰੂਪ ਹਨ। ਵੇ ਮਾਨਵ ਨਹੀਂ ਅਪਿਤੁ ਪਥੁ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਕੇ ਕਿਸੀ ਵਿਦਾਨ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਕੇ ਮਹਤਵ ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਲਤੇ ਹੁਏ ਠੀਕ ਹੀ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ—

**ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਵਿਦੀਨ:
ਸਾਕਾਨ ਪਥੁ ਪੁਚਲ ਵਿ਷ਾਣਹੀਨ।**

ਸੰਗੀਤ ਮਾਨਵ ਕੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਕੋ ਭੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਦ੍ਰਾਰਾ ਧਨ ਤਥਾ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਬਡੇ—ਬਡੇ ਸੰਗੀਤਜ਼ ਸੰਗੀਤ ਸਮੇਲਨਾਂ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਕਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੂਪਏ ਅਰਜਿਤ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਕਕ ਭੀ ਹਨ ਜੋ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਕਕ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਅਪਨੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਨ ਉਪਾਰਜਨ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਸੇ ਸਮਾਜ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਰਥ ਜੀਵਨ ਕੋ ਚਲਾਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਗੀਤ ਭੀ ਜੀਵਨ ਕੋ ਅਨੁਪ੍ਰਾਣਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੋ ਭੀ ਏਕ ਉਤਸ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਜਥੇ ਕੋਈ ਵਕਤਿ ਅਸ਼ੀਤਕ ਕਾਰਧ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਕਾ ਤਨ—ਮਨ ਥਕ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋ ਵਹ ਥਕਾਨ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੰਗੀਤ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲੇਤਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਸੁਨਕਰ ਉਸਕੇ ਮਨ ਕੋ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਆਨਨਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁ਷ਕਰ ਕਾਰਧ ਭੀ ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਰੁਚਿਕਰ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਫਿਲਮੀ ਗੀਤਾਂ ਕੋ ਸੁਨਕਰ ਵਕਤਿ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕੋ ਹਲਕਾ ਮਹਸੂਸ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਯਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ—ਸੰਗੀਤ ਇਤਨਾ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਮੈਂ ਗੀਤ ਏਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋਤੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤਿ ਛਾ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੇ ਸਾਧਨਾਂ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਕਾ ਅਪਨਾ ਏਕ ਅਲਗ ਹੀ ਸਥਾਨ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਕੇਵਲ ਮਨੋਰੰਜਨ ਏਂ ਅਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਾ ਹੀ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਪਿਤੁ ਧਰਮ ਸੇ ਭੀ ਇਸਕਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਮੈਂ ਰਾਜਸੂਰ੍ਯ ਜੈਸੇ ਯਜ਼ੋਂ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਥਾ। ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਕਾ ਉਚਵਾਰਣ ਸੰਗੀਤਾਤਮਕ ਹੋਤਾ ਥਾ। ਅਪਨੀ ਵ ਦੂਸਰਾਂ ਕੀ ਆਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਰਖਨਾ ਮਾਨਵ ਕਾ

ਸਬਸੇ ਬੜਾ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦ੍ਰਾਰਾ ਯਹ ਸੰਭਵ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਕਾ ਚਰਮ ਲਕਘ 'ਆਤਮ ਲਾਭ' ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਆਤਮਾਨਾਂਦ ਕਾ ਮਾਧਿਮ ਹੈ। ਸ਼ਵਰਾਂ ਕਾ ਆਕਾਰਣ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਕਤਿ ਸ਼ਵਾਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਅਲੌਕਿਕ ਆਨਨਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਯਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੀ ਤਰਹ ਸੰਗੀਤ ਕੋ ਭੀ ਸੰਵਰਾਤਿਸਮਾਨ ਮਾਨਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੇ ਮਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਵਰ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਆਤਮਾ ਸੇ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸੰਗੀਤ ਔਰ ਆਤਮਾ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਭੀ ਸੁਦੂਰ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਕੀ ਅਭਿਵਧਤਿ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਮੈਂ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਕਾ ਸਾਕਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਵੀਰ, ਰੌਦ੍ਰ, ਕਰੂਣ, ਸ਼੍ਰੁਂਗਾਰ, ਭਯਾਨਕ, ਅਦ੍ਭੁਤ ਹਾਸ਼ਾ ਏਂ ਸ਼ਾਂਤ ਆਦਿ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਰਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਕੀ ਅਭਿਵਧਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੇ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਮਾਨਵ—ਜੀਵਨ ਹਰਘ ਔਰ ਵਿ਷ਾਦ ਕਾ ਉਦਗਮ ਸਥਲ ਹੈ ਅਤੇ ਯਹ ਦੋਨੋਂ ਭਾਗ ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਅਭਿਵਧਤ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਏਕ ਐਸੀ ਕਲਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਉਪਰਾਂ ਆਨਨਦ ਕੇ ਸਮੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਸਭੀ ਆਨਨਦ ਫੀਕੇ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹਨ। ਯਹ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਬ੍ਰਹਮਾਨਾਂਦ ਕੀ ਅਨੁਮੂਤਿ ਕਰਾਨੇ ਮੈਂ ਸੰਵਰਥਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਚਰਮ ਤੁਕਰੇ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਮੈਂ ਸਮਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਮੈਂ ਪਹੁੰਚਕਰ ਉਸਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸ਼ਵਰਾਂ ਕਾ ਅਸ਼ਿਤਵ ਅਨੁਮਾਵ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੈਂ 'ਸ਼ਬਦ' ਔਰ 'ਅਰਥ' ਬਦਲਤੇ ਹਨ ਪਰ 'ਸ਼ਵਰ' ਅਪਨਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਬਦਲਤੇ। ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਦ੍ਰਾਰਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਕਾ ਬੋਧ ਨ ਹੋਣੇ ਪਰ ਭੀ ਭਾਵ ਰਸ ਕੀ ਅਨੁਮੂਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਵਰ ਜੀਵਨ ਕੋ ਸੁਨਦਰ ਔਰ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਬਨਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਹ ਸ੍ਰਾਵਿਤ ਕਾ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਕਾ ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਅਸੀਂਮਿਤ ਹੈ। ਵਹ ਪ੍ਰਤੇਕ ਵਾਣੀ ਮੈਂ ਉਸੀ ਤਰਹ ਵਧਾਤ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸ਼ਰੀਰ ਮੈਂ ਆਤਮਾ। ਆਤਮਾ ਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਕਲਾ ਸੀਢੀ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।

ਲੇਡਿਨ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ— 'ਸੰਗੀਤ ਤੋ ਵਿਸ਼ਵ—ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਵਾਣੀ ਮੂਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਵਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਫੂਟ ਪਡਤਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਹਮਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੀ ਨੈਸੰਗਿਕ ਅਭਿਵਧਤਿ ਕਾ ਮਾਧਿਮ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਮੈਂ ਜਿਸਕੀ ਪ੍ਰਖਰਤਾ ਔਰ ਗਹਰਾਈ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਹਮਾਰੀ ਐਸੀ ਇਛਾ ਕੋ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਵਰ ਕਾ ਰੂਪ ਦੇਤਾ ਹੈ।'

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ
ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਲਾਈ ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਕਾਵਿ-ਮੰਜੂਸ਼ਾ

ਬਾਤ ਕਹੋਂ ਸੇ

ਬਾਤ ਕਹੋਂ ਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁਈ,
ਔਰ ਕਹੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।
ਮਨ ਮੌਂ ਕੌਂਧਤੀ ਵਿਚਾਰੋਂ ਕੀ ਲਹਰ,
ਉਠਤੀ ਗਿਰਤੀ, ਗਿਰਤੀ ਉਠਤੀ, ਤਹ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਥਕ ਸਾ ਗਿਆ ਹੁੱਂ ਕੁਛ ਰੁਕ ਸਾ ਗਿਆ ਹੁੱਂ
ਜੀਵਨ ਸਾਰਾਬੋਰ ਸਾ ਹੈ ਕੁਛ ਦੁਖਿਚੰਤਾਓ ਸੇ,
ਵਕਤ ਤੋ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾਓ ਸੇ, ਆਸਾਓਂ ਸੇ ਭੀ ਬਡਾ ਹੈ,
ਔਰ ਸਾਮਨੇ ਸਵਾਲਾਂ ਕਾ ਏਕ ਪੁਲਿੰਦਾ ਸਾ ਖੜਾ ਹੈ।
ਬਾਤ ਕਹੋਂ ਸੇ.....

ਧਾਰੀ ਹਰ ਕਦਮ ਪਰ ਕੁਛ ਕੁਸ਼ ਹੈ, ਕੁਛ ਕਾਂਟੇ ਹੈ,
ਪਰ ਮੈਨੇ ਤੋ ਸੁਖ ਕੇ ਸਭੀ ਕਾਣ ਅਪਨੇ ਅਪਨਾਂ ਮੈਂ ਬਾਂਟੇ ਹੈਂ,
ਸੰਘਰ੍਷ਾਂ ਕਾ ਸੁਖ ਸਿਰਹਾਨੇ ਰਖ ਕਰ ਸੋਧਾ ਹੁੱਂ ਮੈਂ,
ਖ਼ਾਬੋਂ ਮੈਂ ਭੀ ਮੈਨੇ ਪਰਮਾਰਥ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟੇ ਛਾਂਟੇ ਹੈਂ।
ਬਾਤ ਕਹੋਂ ਸੇ.....

ਮਨ ਮੌਂ ਵਿਚਾਰੋਂ ਕਾ ਅਨਤਰਦੰਦ ਹੈ,
ਅਂਧੇਰ ਸਾ ਹੈ ਛਾਯਾ ਔਰ ਝਰੋਖਾ ਬੰਦ ਹੈ,
ਕੁਛ ਹਵਾ ਤੋ ਆਨੇ ਦੋ, ਕੁਛ ਤਮਸ ਤੋ ਛਟਨੇ ਦੋ ,
ਧਾਰੀ ਮੈਂ ਔਰ ਮੇਰੇ ਖ਼ਾਬ, ਦੋਨਾਂ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹੈਂ।
ਬਾਤ ਕਹੋਂ ਸੇ.....

ਸ਼ੁਦਧ ਵਿਚਾਰੋਂ ਸੇ ਹੀ ਤੋ ਸ਼ਕਤਿ ਸ੍ਰਜਨ ਹੋਗਾ,
ਊਰਜਾ ਸੰਚਾਰ ਔਰ ਆਸਾਓਂ ਸੇ ਭਰਪੂਰ ਹੋਗਾ,
ਅਂਧੇਰਾ ਛੱਟੇਗਾ, ਧੁੰਧ ਫਟੇਗਾ, ਪਸਰਾ ਸਨਾਟਾ ਹਟੇਗਾ।
ਉਠੋ ਜਾਗੋ, ਦੇਖੋ, ਕਲ ਖ਼ਾਬ ਤੁਮਹਾਰਾ ਜਰੂਰ ਪੂਰਾ ਹੋਗਾ।
ਬਾਤ ਕਹੋਂ ਸੇ.....

ਵਿਪਿਨ ਕੁਮਾਰ
ਅਧਿਕਾਰੀ,
ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਯ
ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਚਿਵਾਲਿਯ (ਮਾ.ਸ.ਵ.ਬ) ਵਿਭਾਗ

ਬਚਪਨ ਔਰ ਗੱਵ

ਧਾਰੀ ਆਤਾ ਹੈ ਵੋ ਬਚਪਨ ਔਰ ਗੱਵ
ਵੋ ਗੱਵ ਕੀ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗਲਿਯਾਂ ਆਜ ਭੀ ਵਹੀਂ ਕੀ ਵਹੀਂ ਹੈਂ
ਨੁਕਕੜ ਪਰ ਲਗਾ ਵੋ ਜਾਮੁਨ ਕਾ ਪੇਡ ਥੋੜਾ ਸੂਖ ਸਾ ਗਿਆ ਹੈ
ਜਿਸ ਪਰ ਕੂ ਕੂ ਕਰਤੀ ਕੋਧਲ ਔਰ ਗਿਲਹਿਰਿਯਾਂ ਮੰਡਰਾਤੀ ਥੀਂ।

ਗੌਰੈਯਾ ਰੋਜ ਸਬੇਰੇ ਛਤ ਪਰ ਆਤੀ ਥੀ ਮੌਂ ਤੁਥੇ ਦਾਨਾ ਜੋ ਢਾਲਤੀ ਥੀ
ਵੋ ਕਚੇ ਆੱਗਨ ਮੈਂ ਗਿਰਤੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਕੀ ਬੁੰਦੇ
ਮਨ ਕੀ ਭਾਤੀ ਥੀ ਮਿਟੀ ਕੀ ਸੋਂਧੀ ਸੀ ਗਂਧ
ਵੋ ਧੂਮਿਲ ਪੱਤੋਂ ਪਰ ਬੁੰਦੋਂ ਕਾ ਬਰਸਨਾ
ਪਤੇ ਜੋ ਧੂਪ ਮੈਂ ਚਮਕ ਉਠਤੇ ਥੇ
ਸਰਸਰਾਤੀ ਹੁੰਡੀ ਹਵਾ ਮੈਂ ਪੇਡੋਂ ਕਾ ਝੂਸਨਾ
ਆਨਾਂਦ ਆਤਾ ਥਾ ਇਨ ਸਥਕਾਂ ਦੇਖਕਰ।

ਗੈਂਚਾਰੇ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਮੈਂ ਬੂਢਾ ਬਰਗਦ
ਜਿਸਕੀ ਟਹਨਿਯਾਂ ਕੋ ਪਕਡਕਰ ਝੂਲਾ ਥਾ ਮੈਂ ਕਭੀ
ਬਚੇ ਆਜ ਭੀ ਤਸੀ ਹਰਕਤ ਮੈਂ ਹੈਂ
ਦੋਪਹਰ ਕੀ ਕਡੀ ਧੂਪ ਮੈਂ ਵੋ ਬਗੀਚਿਆਂ ਕੀ ਛਾਂਵ
ਵਹੀਂ ਪਾਸ ਮੈਂ ਏਕ ਤਾਲ ਕਾ ਆਨਾਂਦ
ਤਾਲ ਥੋੜਾ ਸੂਖ ਸਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵੋ ਪੇਡੋਂ ਕੀ ਛਾਂਵ ਮੈਂ ਚੌਪਾਲਾਂ ਕਾ ਮਜਾ
ਵੋ ਪਨਘਟ ਪਰ ਗਾਗਰਾਂ ਕਾ ਮਿਲਨ
ਵੋ ਚਰਗਾਹ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਸੇ
ਟਨ ਟਨ ਕੀ ਆਵਾਜ ਕੇ ਸਾਥ ਵਾਪਸ ਆਤੇ ਗਾਧੀਆਂ ਕਾ ਝੁੰਡ
ਦਿਨਭਰ ਕੀ ਥਕਾਵਟ ਬਧਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ
ਧਾਰੀ ਆਤਾ ਹੈ ਵੋ ਬਚਪਨ ਔਰ ਗੱਵ

ਵੈਵੈਵ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਾ
ਰਾਜਮਾਂਡਲ ਅਧਿਕਾਰੀ
ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਯ, ਬਰੇਲੀ

ਕਾਵਿ-ਮੰਜ੍ਞਥਾ

ਖਿੜਕੀਯਾਂ

ਹੋਤੀ ਹੈ ਖਿੜਕੀਯਾਂ ਹਰ ਘਰੋ ਮੇਂ
ਬਾਹਰ ਕੀ ਖਿਲੀ ਧੂਪ
ਹਵਾ ਕੇ ਸਾਥ ਉਡੀ ਧੂਲ
ਸਬਕੋ ਅੰਦਰ ਲੇਨੇ ਕੋ ਬੇਤਾਬ
ਖੁਲੀ ਰਹਤੀ ਹੈ ਖਿੜਕੀਯਾਂ।

ਦੇਖਤੀ ਹੈ ਪਡੋਸ ਕੀ ਨੋਕ—ਯਾਂਕ
ਫੇਰੀ ਵਾਲੀ ਕੀ ਭੀ ਪਹਚਾਨਤੀ ਹੈ
ਬਾਰਿਸ਼ ਕੀ ਨਮੀ ਮੈਂ ਲਕਡੀ ਕੇ ਫੂਲ ਜਾਨੇ ਪਰ
ਬੰਦ ਹੋਨੇ ਸੇ ਝੱਕਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ ਯੇ ਖਿੜਕੀਯਾਂ।

ਨਾਪਸੰਦ ਹੈ ਇਨਕੋ
ਧੁੰਧਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ਼ੀਸੇ
ਪੁਰਾਨੇ ਮੈਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਪਰਦੇ
ਜਗ ਲਗੀ ਲੋਹੇ ਕੀ ਚਿਟਕਨਿਧਾਂ।

ਘਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਬਨੇ ਖਾਨੇ
ਸਿਠਾਈ ਔਰ ਪਕਵਾਨੋਂ ਕੀ ਖੁਸ਼ਬੂਧੇ
ਬਾਹਰ ਵਾਲੋਂ ਕੀ ਖੀੰਚੀ ਚਲੀ ਲਾਤੀ ਹੈਂ ਯੇ
ਖਿੜਕੀਯਾਂ
ਹਵਾ ਕੇ ਸਾਥ ਇਕ ਲਾਈ ਮੈਂ
ਖੜਖਡਾਤੀ ਹੁੰਈ ਸਰਗਮ ਗਾਤੀ ਯੇ ਖਿੜਕੀਯਾਂ।

ਪਕਾਜ ਚੰਦਨਾਨੀ

ਏਕਲ ਖਿੜਕੀ ਪਰਿਚਾਲਕ
ਧਬੋਟੀ ਸ਼ਾਖਾ, ਭੋਪਾਲ ਅੰਚਲ

ਮੂਲ ਜਾਨਾ

ਧਾਦ ਰਖਨੇ ਕੇ ਅਪਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ
ਕਭੀ—ਕਭੀ ਅਚਾਹ ਹੈ ਮੂਲ ਜਾਨਾ
ਕਿਸੀ ਕੋ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹ ਪਾਨੇ ਕਾ ਗਮ
ਕਿਸੀ ਸੇ ਆਖਿਰੀ ਬਾਰ ਨਾ ਮਿਲ ਪਾਨਾ
ਮੂਲ ਜਾਨਾ ਅਚਾਹ ਰਹਤਾ ਹੈ।

ਧਾਦ ਰਖਨੇ ਕੇ ਅਪਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ
ਹਰ ਪਛਤਾਵੇ ਕੇ ਸਾਥ ਜੀਨਾ
ਮੁਲਾਵੇ ਕੇ ਸਾਥ ਜੀਨਾ
ਤਾਮਰ ਭਰ ਕੀ ਮਸ਼ਕਤ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ
ਬਿਨਾ ਸੁਕੂਨ ਕੇ ਬਾਲ ਪਕ ਜਾਨੇ ਕਾ ਗਮ
ਸਬਕੋ ਮੂਲ ਜਾਨਾ ਅਚਾਹ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਮੁਲਾ ਚੁਕੇ ਜੋ ਪੁਰਾਨੇ ਧਾਰ
ਮੁਲਾ ਚੁਕੀ ਜੋ ਗਲੀ ਚੌਰਾਹੇ ਸ਼ਹਰ ਤੁਝੋਂ
ਕਬ ਤਕ ਰਖੋਗੇ ਧਾਦ ਤੁਝੋਂ
ਅਚਾਹ ਰਹਤਾ ਹੈ ਸਬਕੋ ਮੂਲ ਜਾਨਾ।

ਅਪਨੀ ਕਮਿਧਿਆਂ ਕੋ ਕਿਧਿਆਂ ਰਖਨਾ ਧਾਦ
ਮੂਲ ਜਾਨੇ ਕਾ ਮਜਾ ਹੀ ਕੁਛ ਔਰ ਹੈ
ਧਾਦ ਰਖਨੇ ਕੇ ਅਪਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ
ਕਭੀ ਕਭੀ ਅਚਾਹ ਹੈ ਮੂਲ ਜਾਨਾ।

ਸਹਜ

ਵਹ ਪੇਡ ਜੋ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈ,
ਰੋਜ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ਮੁੜੇ,
ਸੁਫਲ ਘਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਤੇ ਹੁਏ,
ਘਰ ਆਤੇ ਹੁਏ,
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤੇ ਹੁਏ,
ਸੁਕ੍ਰਿਧਿਆ ਕਰਤੇ ਹੁਏ,
ਹੱਸਤੇ ਹੁਏ, ਰੋਤੇ ਹੁਏ,

ਸਥ ਪਤਾ ਹੈ ਤੁਸੇ,
ਤੁਸਨੇ ਸਥ ਦੇਖਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ,
ਮੈਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਕਭੀ,
ਤੁਸਕਾ ਠਹਰਾਵ, ਤੁਸਕੀ ਖਾਮੀਓਸੀ,
ਤੁਸਕਾ ਤਪ,
ਵੋ ਬਸ ਸਹਜ ਹੈ,
ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ,

ਬਹੁਤ ਤਾਕਤ ਹੈ ਤੁਸ ਖਾਮੀਓਸੀ ਮੈਂ ਭੀ,
ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕੂਨ ਹੈ ਤੁਸਮੇ,
ਵੋ ਨਿਰਮਲ ਹੈ,
ਤੁਸਕਾ ਭਾਵ ਨਿ:ਸ਼ਵਾਰਥ ਹੈ,
ਆਜ ਸੀਖਾ ਮੈਨੇ ਤੁਸਸੇ,
ਸਹਜ ਰਹਨਾ,
ਔਰ ਯੇ ਸਚ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ...!

ਜਯੋਤਿ ਢਾਬੀ
ਅਧਿਕਾਰੀ
ਸੇਕਟਰ-10,
ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ ਸ਼ਾਖਾ

ਨਗਰਕਾਸ ਤੁਪਲਬਿਧਿਆਂ

ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ (ਬੈਂਕ) ਰੋਹਤਕ ਦੁਆਰਾ ਵਰ਷ 2022 ਵਿੱਚ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕੇ ਅਨੰਤਰਗਤ ਸ਼ਾਖਾ ਮਿਵਾਨੀ ਸਟੈਂਡ ਰੋਹਤਕ ਕੋ ਤ੃ਤੀਅ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਪਰ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਿਤ ਅੰਜਨ ਕੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਗ੍ਰੂ ਮੰਤਰਾਲਾਯ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਹਾਯਕ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ) ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੋਂਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਹਰਾ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ, ਪਣਜੀ (ਗੋਵਾ) ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਤੀ ਵਰ਷ 2022–23 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਕੇ ਉਤਕੁਛਟ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮਾਰੇ ਸ਼ਾਖਾ ਪਣਜੀ (ਗੋਵਾ) ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਨ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ 2022–23 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਛਾਇਚਿਤ੍ਰ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜਰਵ ਬੈਂਕ ਔਰਨ ਨਾਬਾਈ ਦੇ ਉਚਚਾਧਿਕਾਰਿਯਾਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਪਣਜੀ ਸ਼ਾਖਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ।

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਮੌਜੂਦਾ ਉਤਕੁਛਟ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਦੀ ਵਾਰਾਣਸੀ ਸ਼ਾਖਾ ਕੋ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਿਆਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ (ਬੈਂਕ), ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਖਾ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦ੍ਰਿਤੀਅ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਯਹ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਸਹਾਯਕ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ), ਗ੍ਰੂ ਮੰਤਰਾਲਾਯ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਮ ਕੁਮਾਰ ਪਟੇਲ ਕੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

नराकास उपलब्धियां

दिल्ली बैंक नगर राजभाषा कार्यान्वयन समिति द्वारा अपने सदस्य कार्यालयों में पदस्थ राजभाषा अधिकारियों के लिए "ऑनलाइन राजभाषा एवं सामान्य ज्ञान प्रतियोगिता" का आयोजन किया गया था। इस प्रतियोगिता में बैंक के प्रधान कार्यालय को क्रमशः द्वितीय, तृतीय एवं प्रोत्साहन मिलाकर कुल 03 पुरस्कार प्राप्त हुए। छायाचित्र में नरकास की छमाही बैठक में पुरस्कार प्राप्त करते हुए बैंक के प्रतिभागी सदस्य।

ਗੈਏਵ ਕੇ ਪਲ

बैंक ऑफ बड़ौदा द्वारा पावन नगरी अमृतसर (पंजाब) में 06 फरवरी, 2023 को 'डिजिटल ऋण' विषय पर अखिल भारतीय संगोष्ठी का आयोजन किया गया था। संगोष्ठी के लिए भारतीय रिजर्व बैंक, वित्तीय संस्थानों / सार्वजनिक क्षेत्र के बैंकों में पदस्थ कार्मिकों से पूर्व में आलेख आमंत्रित किए गए थे जिनमें से श्रेष्ठ आलेखों के चयन पश्चात संबंधित लेखकों को संगोष्ठी में भाग लेने के लिए आमंत्रित किया जाना था।

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਕੇ ਮੇਜ਼ ਗਏ ਆਲੋਖਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਿਤ ਮੋਹਨ ਅਥਥਾਨਾ (ਸੁਖਿੰਦਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਸਟਾਫ ਪ੍ਰਕਿਸ਼ਣ ਕੱਲੇਜ, ਰੋਹਿੰਣੀ) ਕੇ ਲੇਖ ਕਾ ਉਕਤ ਸੇਮਿਨਾਰ ਵਿੱਚ ਪੀਪੀਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕੇ ਲਿਏ ਤਥਾ ਸ਼੍ਰੀ ਬਿਮਾ਷ ਕੁਮਾਰ (ਪ੍ਰਬੰਧਕ—ਰਾਜਭਾਸਾ, ਸਟਾਫ ਪ੍ਰਕਿਸ਼ਣ ਕੱਲੇਜ, ਰੋਹਿੰਣੀ), ਸੁਵੀ ਸਨੌਹਾ ਜਾਧਿਆਵਾਲ (ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਆਸਿਤ ਵਸੂਲੀ ਸ਼ਾਖਾ ਦਿੱਲੀ) ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਲੀਮੁਹੰਿਮ ਸਿੰਘਕੀ (ਅਧਿਕਾਰੀ, ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਾਖਾ) ਕੇ ਲੇਖ ਕਾ ਸੇਮਿਨਾਰ ਵਿੱਚ ਚੰਚਲ ਕੇ ਲਿਏ ਚਿਨ੍ਹ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਪ੍ਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਰੱਧ

ਜਮਾ-ਪਰੰਚੀ

ਤੁਸ਼ਹਾਰੇ ਖਾਤੇ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੇਰੁਖੀ ਸੇ ਪਾਸ—ਬੁਕ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਕਾਸੀ—ਪਰੰਚੀ ਮਾਧੋ ਕੋ ਵਾਪਸ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਨੇ ਕਹਾ। ਫਿਰ, "ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੈਂਸੇ—ਕੈਂਸੇ ਲੋਗ ਆ ਜਾਤੇ ਹੈਂ..." ਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਮੈਂ ਅਸਥਾਈ—ਸਾ ਕੁਛ ਬੁਦੁਆਧਾ ਔਰ ਕਤਾਰ ਮੈਂ ਪੀਛੇ ਖੜੇ ਹੁਏ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਪਰ ਮਰੀ—ਸੀ ਨਿਗਾਹ ਡਾਲੀ ਕਿ ਅਭੀ ਇਨ ਸਬਕਾ ਭੀ ਕਾਮ ਉਸੀ ਕੋ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ। ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਤਈ ਸਰਾਹਨੀਅ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਮਾਧੋ ਨੇ ਨਿਕਾਸੀ ਪਰੰਚੀ ਹਾਥ ਮੈਂ ਲੀ ਔਰ ਆਖਰੀਂ ਚਿਕਿਤ ਹੋਕਰ ਕਹਾ 'ਬਾਬੂਜੀ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਹੀਨੇ ਤੋ ਆਪ ਹੀ ਕੇ ਪਾਸ ਮੈਨੇ ਬੀਸ ਹਜਾਰ ਰੁਪਧੇ ਜਮਾ ਕਰਵਾਏ ਥੇ।' ਪਾਸ—ਬੁਕ ਕੋ ਵਾਪਸ ਬਢਾਤੇ ਹੁਏ ਮਾਧੋ ਨੇ ਕਹਾ, 'ਬਾਬੂ ਖਾਤੇ ਮੈਂ ਏਂਟ੍ਰੀ ਕਰ ਦੋ... ਪੀਛੇ ਸੇ ਬਾਕੀ ਹੈ।' ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਨੇ ਕਮਾਈ ਪਰ ਦੇਖਾ... ਬੀਸ ਹਜਾਰ ਕੀ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰਵਿ਷ਟ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਾਣੀ, 'ਜਮਾ—ਪਰੰਚੀ ਦਿਖਾਓ' ਔਰ ਫਿਰ ਪਾਸ—ਬੁਕ ਕੋ ਜਧੋ—ਕਾ—ਤਧੋ ਵਾਪਸ ਦੇਤੇ ਹੁਏ ਕਹਾ, 'ਸਮਧ ਪਰ ਕਰਵਾਤੇ ਕਿਧੋ ਨਹੀਂ? ਅਭੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਔਰ ਭੀ ਕਾਮ ਹੈ। ਚਾਰ ਬਜੇ ਕੇ ਬਾਦ ਆਓ।'

ਪੈਸੇ ਜਮਾ ਕਰਤੇ ਵਕਤ ਭੀ ਮਾਧੋ ਨੇ ਪਾਸ—ਬੁਕ ਦੀ ਥੀ ਪਰ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਨੇ ਤਕ ਟਾਲ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਕਹਾ ਥਾ, ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਖ਼ਰਾਬ ਹੈ.. ਬਾਦ ਮੈਂ ਲਾਨਾ। ਪਰ ਯਹ ਸਬ ਬਤਾ ਕਰ ਬੇਵਜ਼ਹ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੋ ਦੋ਷ੀ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸਕਸਦ ਉਸਕਾ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਉਸੇ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਸੇ ਮਤਲਬ ਥਾ। ਉਸਨੇ ਧੈਰੀ ਸੇ ਕਾਮ ਲਿਆ। 'ਮੈਂ ਦੂਰ ਸੇ ਆਤਾ ਹੁੰਦਾ ਬਾਬੂ... ਦੋ ਬਜੇ ਕੇ ਬਾਦ ਗੱਵ ਵਾਪਸ ਜਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕੋਈ ਬਸ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।' ਅਪਨੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕੋ ਵਿਨਮ੍ਰਤਾਪੂਰਕ ਬਤਾਤੇ ਹੁਏ ਮਾਧੋ ਨੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਸੇ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਓਰ ਦੇਖਾ। ਪਰਤੁ ਇਕ ਲਾਚਾਰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੇ ਅਨੁਨਾਤ—ਵਿਨਾਅ ਸੇ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕਾ ਦਿਲ ਤਨਿਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਸੀਜਾ। ਅਪਨੇ ਕਥਨ ਪਰ ਵਹ ਅਡਿਗ ਰਹਾ।

ਮਨ—ਮਸੋਸ ਕਰ ਮਾਧੋ ਵਾਪਸ ਗੱਵ ਖਾਲੀ ਹਾਥ ਲੌਟ ਆਇਆ। ਬੜੀ ਸਡਕ ਪਰ ਜਹਾਂ ਬਸ ਰੁਕਤੀ ਹੈ, ਵਹਾਂ ਬਚ੍ਚੇ ਅਪਨੇ ਬਾਬੂਜੀ ਕਾ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ। ਜਬ ਭੀ ਕਿਸੀ ਮਾਧੋ ਸ਼ਹਰ ਜਾਤਾ ਬਚ੍ਚੇ ਉਨ੍ਹੋਂ ਲੇਨੇ ਬਸ ਕੇ ਰੁਕਨੇ ਕੀ ਜਗਹ ਪਰ ਬਾਟ ਜੋਹਤੇ। ਕਿਧੋ ਨਹੀਂ, ਕਾਪੀ, ਕਲਮ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਉਨਕੀ ਮਾਂਗ ਕੀ ਫੇਰੋਂ ਚੀਜ਼ੋਂ ਜੋ ਹੋਤੀ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਤੋ ਵਹ ਥਾ ਮਾਧੋ ਕਾ ਅਪਨਾ ਸਮਾਨ। ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਸੇ ਬਚ੍ਚੋਂ ਕੋ ਇਸੀ ਸਮਧ ਕਾ ਇੰਤਜਾਰ ਹੋਤਾ। ਇਸ ਬਾਰ ਤੋ ਫੇਹਰਿਸ਼ ਮੈਂ ਦਾਦੀ ਕੀ

ਖਾਂਸੀ ਵਾਲੀ ਦਵਾ, ਦਾਦਾ ਕੇ ਚਪ੍ਪਲ, ਰਾਜੂ ਕੇ ਲਿਏ ਪਿਛ੍ਹੇ ਬੈਗ, ਮੁੱਨੀ ਕੇ ਖਿਲੌਨੇ, ਘਰ—ਗ੍ਰਹਸਥੀ ਕੇ ਸਾਮਾਨ ਸੋ ਅਲਗ.. ਬਸ ਸੇ ਉਤਰਤੇ ਹੀ ਮਾਧੋ ਕੇ ਹਾਥਾਂ ਕੋ ਬਚ੍ਚੋਂ ਨੇ ਲਪਕ ਕਰ ਥਾਮ ਲਿਆ। ਥੈਲੇ ਕੋ ਟਟੋਲਨੇ ਲਗੇ। ਥੈਲਾ ਖਾਲੀ ਥਾ। ਬਚ੍ਚੇ ਰੂਅੱਸੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਿਤਾਜੀ ਕੇ ਉਤਰੇ ਹੁਏ ਚੇਹਰੇ ਸੇ ਭਧਭੀਤ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਛ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ ਬਟੋਰ ਪਾਏ। ਮਨ ਮਸੋਸ ਕਰ ਪੈਰੋਂ ਕੋ ਘਸੀਟੇ ਹੁਏ ਪਿਤਾਜੀ ਕੇ ਪੀਛੇ—ਪੀਛੇ ਹੋ ਲਿਏ।

ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਮਾਧੋ ਨੇ ਘਰ ਕਾ ਹਰੇਕ ਕੋਨਾ ਛਾਨ ਮਾਰਾ ਪਰ ਵਹ ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨੇ ਕਾ ਖਾਮਿਆਜਾ ਬੇਵਜ਼ਹ ਉਸਕੀ ਪਲੀ ਔਰ ਬਚ੍ਚੋਂ ਕੋ ਮੁਗਤਨਾ ਪਢਾ। ਖਾਨਾ ਬਨਾ ਤੀ ਥਾ ਪਰ ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ ਏਕ ਨਿਵਾਲਾ ਤਕ ਨਿਗਲਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਸਬ ਚੁਪਚਾਪ ਥੇ... ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਮੈਂ ਗੁਸ। ਨਾ ਜਾਨੇ ਕੌਨ ਕਿਧੋ ਸੋਚ ਰਹਾ ਥਾ। ਆਖਿਰ ਬੀਸ ਹਜਾਰ ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਰਕਮ ਥੀ... ਜਿਸਸੇ ਜੁੜੀ ਥੀ ਉਨ ਸਬ ਕੀ ਉਮੀਦੋਂ। ਬਚ੍ਚੋਂ ਕੋ ਛੋਡਕਰ ਰਾਤ ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਿੰਦ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿਧੋਕਿ ਅਬੋਧ ਬਚ੍ਚੋਂ ਮੈਂ ਭੌਤਿਕ ਸੁਖ—ਸੁਵਿਧਾ ਕੀ ਲਾਲਸਾ ਕਾਨੀਕ

ਹੋਤੀ ਹੈ। ਦਾਦੀ ਕੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਖਾਂਸੀ ਕੇ ਦਬਾਨੇ ਕੇ ਨਿਰਥਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਮੋਹਰੀ ਹੈ ਜੇਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਾ ਦਾ ਪੁਰਾਨੀ ਚਪ੍ਪਲੋਂ ਅਭੀ ਕੁਛ ਦਿਨ ਔਰ ਸਾਥ ਚਲ ਸਕਤੀ ਥੀ। ਜਵ ਭੀ ਮਾਧੋ ਸ਼ਹਰ ਸੇ ਆਤਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਕਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਥੋੜਾ ਉਤਸਾਹਜਨਕ ਹੋਤਾ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਾਰ ਮਾਜਰਾ ਕੁਛ ਅਲਗ ਥਾ।

ਸੁਫ਼ਰ ਹੋਤੇ ਹੀ ਬਸ ਸੇ ਮਾਧੋ ਬੈਂਕ ਕੇ ਲਿਏ ਨਿਕਲ ਪਡਾ। ਵਹੀ ਬਸ, ਵਹੀ ਡ੍ਰਾਇਵਰ ਔਰ ਵਹੀ ਕੰਡਕਟਰ। ਬੈਂਕ ਪਹੁੰਚਨੇ ਪਰ ਭੀ ਢਾਕ ਕੇ ਵਹੀ ਤੀਨ ਪਾਤ। ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਘੂਰਤੀ ਨਿਗਾਹਾਂ ਸੇ ਉਸੇ ਦੇਖਕਰ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਾਹ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਫਿਰ ਕਿਧੋਂ ਆਏ ਹੋ, ਤੁਸੁੰਹੋਂ ਇਕ ਬਾਰ ਮੋਹਰੀ ਬਾਤ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਧੋ ਭੀ ਇਤਨਾ ਅਨਪਢ ਨਹੀਂ ਥਾ, ਕਮ ਪੈਸੇ ਹੋਤੇ ਤੋ ਸ਼ਾਯਦ ਮਾਧੋ ਭੀ ਮਾਨ ਜਾਤਾ ਲੇਕਿਨ ਮਾਮਲਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਥਾ। ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਬਾਤ ਸੁਨਨੇ ਕੋ ਤੈਤਾਰ ਨਹੀਂ ਥਾ ਔਰ ਜਮਾ ਪਚੀਂ ਦਿਖਾਨੇ ਪਰ ਅੜਾ ਰਹਾ। ਅਤ ਮੋਹਰੀ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੋ ਰਾਹ ਸੂਬੀ, ਮੈਨੇਜਰ ਸੇ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੇਕਰ ਉਸਨੇ ਅਪਨਾ ਪਿਛਾ ਛੁਡਾ ਲਿਆ। ਮੈਨੇਜਰ ਅਨੁਭਵੀ ਥਾ। ਉਸਨੇ ਮਾਧੋ ਸੇ ਪ੍ਰਾਹਤਾਛ ਕਰ ਆਨੁਮਾਨਿਕ ਜਮਾ—ਤਿਥਿ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗਾਯਾ ਔਰ ਮਿਨਟ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਹੋਗਾ, ਕਮਾਈ ਪਰ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨਿਕਾਲੀ। ਉਸੇ ਜਾਂਚ ਕਰ ਦਪਤਰੀ ਸੇ ਕਿਸੀ ਨਿਰਦਿੱਤ ਤਾਰੀਖ ਕੀ ਵਾਤਚਰ ਨਿਕਲਵਾਯਾ। ਉਨਮੋਹਰੀ ਬੀਸ ਹਜਾਰ ਕੀ ਰਾਸ਼ਿ ਕੀ ਵਾਤਚਰ ਢੂਢ ਨਿਕਾਲਾ। ਉਸ ਪਰ ਮਾਧੋ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਥੇ। ਨਾਮ ਔਰ ਖਾਤਾ—ਨੰਬਰ ਮਾਧੋ ਕੀ ਹੀ ਥਾ ਪਰ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਗਲਤੀ ਸੇ ਵਹ ਕਿਸੀ ਔਰ ਖਾਤੇ ਮੋਹਰੀ ਜਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ। ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਮਾਧੋ ਸੇ ਇਕ ਸਪ਼ਤਾਹ ਕੀ ਸਮਝ ਮਾਂਗਾ।

ਪੈਸਾ ਜਿਸ ਵਕਤਿ ਕੀ ਖਾਤੇ ਮੋਹਰੀ ਕੀ ਗਲਤੀ ਸੇ ਜਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ, ਉਸਕੀ ਛਾਨਬੀਨ ਕੀ ਗੱਡੀ ਔਰ ਪਾਧਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੈਸੇ ਜਮਾ ਹੋਨੇ ਕੇ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਦ ਹੀ ਉਸ ਵਕਤਿ ਨੇ ਪੈਸੇ ਨਿਕਾਲ ਲਿਏ। ਉਸ ਵਕਤਿ ਕੀ ਪਤੇ ਪਰ ਬਸ ਇਤਨੀ ਹੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਵਹ ਇਕ ਦਿਹਾਡੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਥਾ ਔਰ ਕਰੀਬ ਬੀਸ—ਪਚੀਸ ਦਿਨ ਹੁਏ, ਅਪਨੇ ਸਾਮਨਾ ਕੀ ਸਾਥ ਵਹ ਕਹੀਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਯਦ ਅਨਾਧਾਸ ਹੀ ਇਤਨੀ ਬੱਡੀ ਰਕਮ ਮਿਲਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦਿਹਾਡੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੀ ਜਾਨਾ ਪਡਾ ਹੋਗਾ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਾ ਹੋਗਾ ਕਿ ਇਤਨੀ ਬੱਡੀ ਰਕਮ ਕਿਸੀ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ ਮਾਧੋ ਕੀ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬੈਂਕ ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਸਮਝਾਤੇ ਹੁਏ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਗ੍ਰਾਹਕ ਅਪਨੇ ਖਾਤੇ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਸੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਤਾ ਹੈ ਤੋ ਉਸਕੇ ਨਿਪਟਾਨ ਮੋਹਰੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਬਰਤਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਆਪਕੀ ਗਲਤਿਆਂ ਕੇ ਨਿਕਾਲਨੇ ਵਾਲਾ ਸਚ੍ਚੇ ਅਰੰਧ ਮੋਹਰੀ ਆਪਕਾ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਵਹ ਆਪਕੀ ਗਲਤਿਆਂ ਕੀ ਸੁਧਾਰਨੇ ਕੀ ਸੌਕਾ ਦੇਤਾ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਏਵਜ ਮੋਹਰੀ ਆਪਸੇ ਕਿਸੀ ਸ਼ੁਲਕ ਕੀ ਮਾਂਗ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ। ਖੈਰ, ਉਨਕੀ ਕਾਰੰਵਾਈ ਅਪਨੀ ਜਗਹ, ਅਪਨੀ ਕਿਸੀ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਕੇ ਅਧੀਨ ਸਂਪਨਨ ਹੁਈ ਹੋਗੀ।

ਏਕ ਬਾਰ ਫਿਰ ਮਾਧੋ ਬਤਾਏ ਗਏ ਦਿਨ ਕੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਪਹੁੰਚਾ। ਚੇਹਰੇ ਕੀ ਭਾਵ—ਭਗਿਮਾ ਔਰ ਪਹਨਾਵਾ ਠੀਕ ਪੈਸੇ ਹੀ ਥਾ ਜੈਸੇ ਪਹਲੇ ਦਿਨ ਵਹ ਅਪਨਾ ਪਾਸ—ਬੁਕ ਲਿਏ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਪਾਸ ਗਿਆ ਥਾ। ਏਕ ਸਪ਼ਤਾਹ ਕੀ ਸਮਝ ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਭਾਰੀ ਰਹਾ। ਬਦਲਾਵ ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੋਹਰੀ ਹੋਵਾ ਥਾ ਜਹਾਂ ਉਸਕੀ ਸਮਝਾ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਜਗਹ ਮੈਨੇਜਰ ਕੀ ਟੇਬਲ ਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਥਾ।

ਮੈਨੇਜਰ ਕੇ ਬਾਦ ਸਮਝਾ ਕੀ ਕਿਆ ਹੋਗਾ, ਮਾਧੋ ਕੀ ਸਮਝ ਸੇ ਪਰੇ ਥਾ। "ਦੇਖੋ ਮਾਧੋ! ਆਪਨੇ ਪੈਸਾ ਜਮਾ ਕਿਯਾ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਕਿਸੀ ਕਾਰਣ ਵਿਵਾਹ ਪੈਸਾ ਆਪਕੇ ਖਾਤੇ ਮੋਹਰੀ ਜਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਅਥ ਤੁਸੇ ਪਾਸ ਬੁਕ ਮੋਹਰੀ ਇਸਕੀ ਏਂਟ੍ਰੀ ਕਰਾ ਸਕਤੇ ਹੋ ਔਰ ਪੈਸਾ ਭੀ ਨਿਕਾਲ ਸਕਤੇ ਹੋ। ਆਗੇ ਯਦਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਕੋਈ ਭੀ ਸਮਝਾ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤੋ ਤੁਸੇ ਸੀਧੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਨਾ।" ਮੈਨੇਜਰ ਕੀ ਬਾਤ ਮਾਧੋ ਕੇ ਲਿਏ ਅਗ੍ਰਤਾਵਾਦ ਥੀ ਕਿਸੋਂਕਿ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਆਧਾਰ ਬਨਾਕਰ ਵਹ ਬ੍ਰਾਂਚ ਕੀ ਬਾਕੀ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੋਹਰੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗ ਚੁਕਾ ਥਾ। ਅਥ, ਮਾਧੋ ਕੀ ਚੇਹਰਾ ਸਾਫ ਬਤਾ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਉਸਕੀ ਕਿਤਨੀ ਬੱਡੀ ਸਮਝਾ ਹਲ ਹੋ ਗੱਡੀ ਹੈ ਔਰ ਵਹ ਮੈਨੇਜਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਤਨਾ ਕੁਤੜਾ ਹੈ। ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਆਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਮਨੇ ਤੁਸ਼ਹਾਰੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਅਪਨੀ ਗਲਤੀ ਸੁਧਾਰੀ ਹੈ। ਯਹ ਪੈਸੇ ਤੁਸ਼ਹਾਰੇ ਹੈਂ ਔਰ ਹਮ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇਸਕੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹੈਂ।

ਮਾਧੋ ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਕੀ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਅਪਨੇ ਖਾਤੇ ਮੋਹਰੀ ਸੇ ਕੁਛ ਪੈਸੇ ਨਿਕਾਲੇ, ਸ਼ੋ਷ ਪੈਸੇ ਬੈਂਕ ਮੋਹਰੀ ਜਮਾ ਰਹਨੇ ਦਿਏ। ਬੈਂਕ ਪਰ ਉਸਕਾ ਜਾਂਚ ਕਰਾਵਾਂ ਕੀ ਵਿਵਾਹ ਤਾਗਮਗਾ ਗਿਆ ਥਾ, ਮੈਨੇਜਰ ਸੇ ਮਿਲਨੇ ਔਰ ਪੈਸੇ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਬਾਦ ਅਥ ਵਹ ਵਿਵਾਹ ਪੁਨ: ਅਪਨੇ ਪੈਸੇ ਜਮਾ ਰਹਾ ਥਾ। ਕੈਸ਼ਿਯਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਔਰ ਮਾਧੋ ਭੀ ਇਸ ਵਿ਷ਯ ਮੋਹਰੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਥਾ। ਮਾਧੋ ਕੀ ਉਸਕੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲ ਗਏ, ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਯਹੀ ਬਹੁਤ ਥਾ। ਜਲਦੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਸੇ ਨਿਕਲਾ ਕਿ ਕਹੀਂ ਦੋ ਬਜੇ ਵਾਲੀ ਯਾ ਧੂੰ ਕਹਿਏ ਬਸ ਨ ਛੂਟ ਜਾਏ।

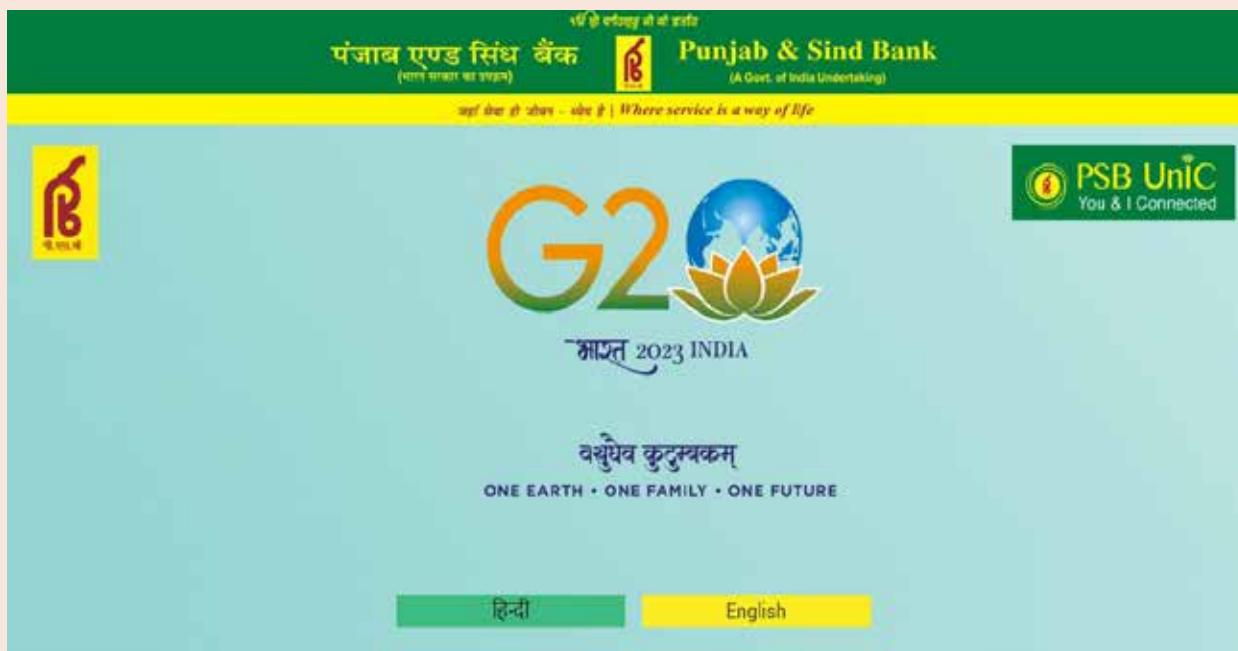
ਬਸ ਕੀ ਗਤਿ ਮਾਧੋ ਕੀ ਧੀਮੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਹੀਂ ਐਸਾ ਤੋ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਸ ਕੀ ਡ੍ਰਾਇਵਰ ਭੀ ਕਿਸੀ ਪੇਰੇਸ਼ਾਨੀਵਾਦ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਾਲੋਂ ਕੀ ਸਾਮਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਛੋਟੋ—ਮੋਟੋ ਸਟੋਪੋਜ ਪਰ ਬਸ ਕੀ ਰੁਕਨੇ, ਸਵਾਰਿਆਂ ਕੀ ਚਢਨੇ ਔਰ ਉਤਰਨੇ ਪਰ ਮਾਧੋ ਬਰਾਬਰ ਨਿਗਾਹ ਬਨਾਏ ਹੁਏ ਥਾ। ਯੇ ਖਾਤਾਵਾਲ ਸਡਕਾਂ ਔਰ ਰਾਹ ਪਰ ਚਲਤੇ ਹੁਏ ਚੌਪਾਏ ਭੀ, ਬਸ ਕੀ ਗਤਿ ਮੋਹਰੀ ਖਲਲ ਡਾਲ ਰਹੇ ਥੇ। ਬਹਰਹਾਲ, ਲੰਬੇ ਇਤਜਾਰ ਕੀ ਬਾਦ ਮਾਧੋ ਕੀ ਗੱਵ ਆ ਚੁਕਾ ਥਾ। ਰਾਜੂ ਔਰ ਸੁਨੀ, ਬਸ—ਸਟੈਂਡ ਪਰ ਅਪਨੇ ਬਾਬੂਜੀ ਕੀ ਇਤਜਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ। ਮਾਧੋ ਕੀ ਬਸ ਸੇ ਉਤਰਨੇ ਹੀ ਬਚ੍ਚੇ ਮੋਹਰੀ ਥੇ। ਮਾਧੋ ਕੀ ਬਚ੍ਚਾਂ ਸੇ ਆਜ ਕੋਈ ਭਰ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਹਾ ਥਾ। ਮਾਧੋ ਕੀ ਉਤਰਨੇ ਕੀ ਬਾਦ ਯਕਾਧਕ ਬਸ ਕੀ ਗਤਿ ਮੋਹਰੀ ਤੇਜਿ ਆ ਗੱਡੀ ਔਰ ਵਹ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰਨੇ ਹੁਏ ਅਪਨੇ ਗੱਤਵਾਈ ਕੀ ਆਂਹੇ ਚਲ ਪਡੀ।

ਅਚਾਨਕ ਮਾਧੋ ਕੀ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਬਸ ਕੰਡਕਟਰ ਸੇ ਖੁਲਲੇ ਪੈਸੇ ਲੇਨਾ ਤੋਂ ਵਹ ਮੂਲ ਹੀ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਚਿੰਤਾ ਕੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਕੇ ਪਾਸ ਬਸ ਕੀ ਟਿਕਟ ਪੱਧੇ ਥੇ ਜਿਸਕੇ ਪੀਛੇ ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਖੁਲਲੇ ਪੈਸੇ ਕੀ ਹਿਸਾਬ ਲਿਖ ਰਖਾ ਥਾ। ਗੱਵ ਸੇ ਏਕ ਹੀ ਬਸ ਸ਼ਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਵਹੀ ਸ਼ਾਮ ਕੀ ਵਾਪਸ ਆਂਹੇ ਹੈ। ਡ੍ਰਾਇਵਰ ਔਰ ਕੰਡਕਟਰ ਉਸੇ ਪਹਚਾਨਤੇ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸਕੇ ਬਾਬੂਜੂਦ ਅਗਲੀ ਬਾਰ ਜਬ ਭੀ ਵਹ ਬਸ ਸੇ ਸ਼ਹਰ ਜਾਏਗਾ ਤੋਂ ਉਸ ਟਿਕਟ ਕੀ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸ ਪਰ ਖੁਲਲੇ ਪੈਸੇ ਕੀ ਹਿਸਾਬ ਲਿਖਾ ਹੈ।

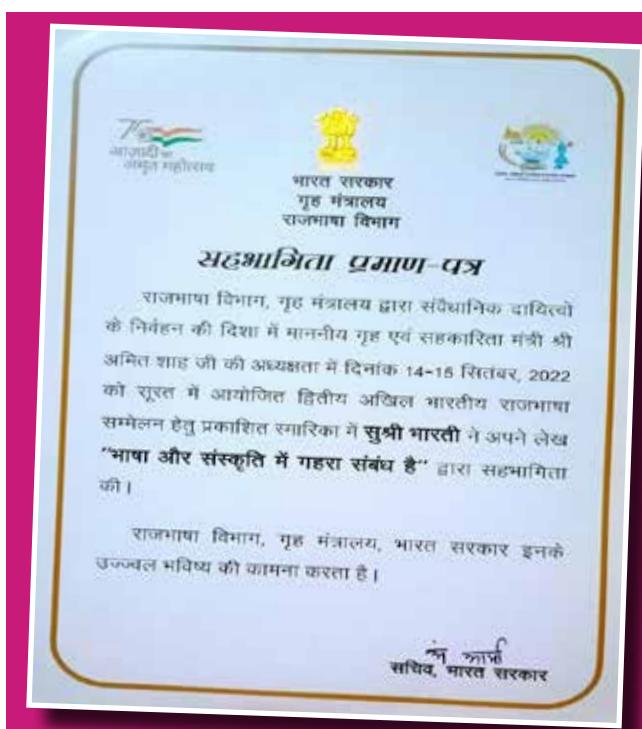
— ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

ਨਵੋਨੰਮੇ਷ੀ ਕਾਰ੍ਯ

ਬੈਂਕ ਵੇਬਸਾਈਟ ਕੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਮੌਹੀ ਹਿੰਦੀ-ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਵਾਦ ਕਾ ਵਿਕਲਪ

ਸੱਸਦੀਅ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ ਕੀ ਤੀਸਰੀ ਉਪਸਮਿਤੀ ਦੀਆ ਦਿੇ ਗਏ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਅਨੁਪਾਲਨ ਮੌਹੀ ਬੈਂਕ ਵੇਬਸਾਈਟ ਕੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਮੌਹੀ ਹਿੰਦੀ-ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਵਾਦ ਕਾ ਵਿਕਲਪ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਵਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤਪਲਿਖਿ

ਸੂਰਤ (ਗੁਜਰਾਤ) ਮੌਹੀ 14-15 ਸਿਤਾਬਹ, 2022 ਕੀ ਆਯੋਜਿਤ ਹਿੰਦੀ ਵਿਵਸਾ ਸਮਾਈ 2022 ਤਥਾ ਦ੍ਰਿੰਤੀਅ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀਅ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮੇਲਨ ਕੇ ਲਿਏ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਤਰਾਲਾਯ ਦੀਆ ਸਮਾਈ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀਅ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮੇਲਨ ਵੇਤ੍ਨੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਸਾਇਕਾ ਨੇ ਸੁਵੀਖੀ ਭਾਰਤੀਅ ਨੇ ਅਪਨੇ ਲੇਖ 'ਭਾਸ਼ਾ ਔਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੌਹੀ ਗਹਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ' ਵਾਲਾ ਸਹਮਾਂਗਿਤ ਕੀ।

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਤਰਾਲਾਯ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਨਾਕੇ ਉਚਚਲ ਮਹਿਤਵ ਕੀ ਯਾਮਨਾ ਕਰਾਵਾ ਹੈ।

ਸੁਵੀਖੀ, ਮੰਤਰੀ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ

हरेश आहुजा

ग्राहक के मुख से

मुझे “पंजाब एण्ड सिंध बैंक” अंचल कार्यालय मुंबई के राजभाषा अधिकारी का पत्र प्राप्त हुआ जिसमें उन्होंने मुझे प्रधान कार्यालय राजभाषा विभाग द्वारा प्रकाशित तिमाही पत्रिका “राजभाषा अंकुर” में अपने अमूल्य विचार प्रकट करने के लिए अनुरोध किया था।

मेरा नाम हरेश आहुजा है। मैं वर्ष 2016 से पंजाब एण्ड सिंध बैंक की शाखा उल्हासनगर से जुड़ा हुआ हूँ। यह मेरा सौभाग्य है कि मैं पंजाब एण्ड सिंध बैंक का ग्राहक हूँ। पंजाब एण्ड सिंध बैंक के सहयोग से हमारी एक फर्म मेसर्स पुष्ट इंडस्ट्री के नाम से वर्तमान में संचालित है जो सन् 2002 में स्थापित की गई थी और आज तक सकुशल कार्यरत है। मुझे आज भी वो दिन याद है जब मुझे अपने व्यवसाय विस्तार के लिए ₹10 लाख की जरूरत थी। तब मैंने उल्हासनगर, मुंबई के शाखा प्रबंधक महोदय को बताया, उन्होंने समस्त दस्तावेजों सहित मुझे एक घंटे के भीतर शाखा में उपस्थित होने को कहा। मैं समस्त दस्तावेजों सहित शाखा में पहुँचा, जहाँ पर शाखा प्रबंधक महोदय ने मेरे समस्त दस्तावेजों की जांच की और अगले कुछ ही दिन मैं मुझे व्यवसाय के लिए बैंक द्वारा ₹10 लाख का ऋण स्वीकृत किया गया। मैं, पंजाब एण्ड सिंध बैंक की त्वरित कार्यवाही से इतना अभिभूत हो गया कि मैंने सोचा कि अब मुझे किसी भी बैंक में जाने की जरूरत ही नहीं है। तब मैंने अपने परिवार और अपने फर्म के कर्मचारियों के परिवार के प्रत्येक सदस्य को बचत खाता के माध्यम से पंजाब एण्ड सिंध बैंक की शाखा उल्हासनगर से जोड़ा। बैंक के सहयोग से कार्य सफल हो रहे हैं। बैंक देश की अर्थव्यवस्था के आधार होते हैं। बैंकिंग व्यवस्था का सुदृढ़ होना एक सफल देश तथा सफल अर्थव्यवस्था का परिचायक है और पंजाब एण्ड सिंध बैंक देश के बैंकिंग प्रणाली में अपनी महत्वपूर्ण भूमिका निभा रहा है।

व्यक्तिगत अनुभव के आधार पर मैं यह कह सकता हूं कि ग्राहक-सेवा की दृष्टि से पंजाब एण्ड सिंध बैंक, देश का अग्रणी बैंक है। बैंक के प्रबंधन व कर्मचारियों द्वारा प्रत्येक ग्राहकों की समस्याओं को गहराई से समझना और उनका निवारण करना बैंक के आदर्श वाक्य “जहाँ सेवा ही जीवन – ध्येय है” को चरितार्थ करता है।

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਕੀ ਤਲਹਾਸਨਗਰ, ਮੁੰਬਈ ਸ਼ਾਖਾ ਕੇ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕਾ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਕੋ ਦੇਖਤੇ ਹੁਏ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦ੍ਰਵਾਰਾ ਅਧਿਕ ਸੇ ਅਧਿਕ ਅਨ੍ਯ ਗ੍ਰਾਹਕ ਭੀ ਪੀਏਸਬੀ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਯੋਜਨਾਓਂ ਔਰ ਬੇਹਤਰ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾ ਕਾ ਲਾਭ ਉਠਾਏ। ਬੈਂਕ, ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਸੱਤੁ਷ਟ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪਰਧਾਤ ਸੁਵਿਧਾਏ ਪ੍ਰਸ਼ਤਾਵਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਯਹ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਕੀ ਤਲਹਾਸਨਗਰ ਸ਼ਾਖਾ ਮੇਰੇ ਔਰ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਦੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਮੱਥ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਏਵਾਂ ਸਮਸਤ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕਾ ਆਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਲੇਖ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਬੈਂਕ ਕਾ ਧਨ੍ਯਵਾਦ ਕਰਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

“जिंदगी की हर दृढ़ती नैय्या को पार लगाएगा,
ਪंजाब एण्ड सिंध बैंक ही जीवन के सपने को साकाह बनाएगा ।”

-हरेश आहुजा
ल्हासनगर, मुंबई

ਚੋਕਿਯ ਮਤਤਤਿਨ ਚੀਰਮਿਕੁ ਚਾਰਮ.

ਮੂਲ ਤਮਿਲ ਲੇਖ

- ਪ ਵਿੰਨ੍ਹਮੁਕਮ

ਚੋਕਿਯ ਮਤਮ ਉਲਕਿਨ ਉਨਨਤਮਾਨ ਮਤਾਂਕਣੀਲ ਛਨਹਾਕੁਮਂ। ਚੋਕਿਯਰ ਏਨ੍ਹ ਚੇਲਲੁਕਕੁ ਕਹਿਵਾਰ ਅਲਲਤੁ ਚੋਟਰ ਏਨ੍ਹ ਪੇਗੁਨਸ। ਕੁਨੁਨਾਨਕਿਨ ਪੋਤਾਨੇਕਾਨ ਚਿਕੀ ਏਨ੍ਹ ਅਵਰੈਪ ਪਿਨਪਾਤਰਿਧਵਰਕਾਨ ਚੋਕਿਯਰਕਾਨ ਏਨ੍ਹ ਅਥੈਕਕਪਪਟਾਨਰ। ਚੋਕਿਯ ਮਤਤਤਿਨ ਕ੍਷ੇਤਰਕਣਟ ਚਿਲ ਮੁਕਕਿਧ ਅਮਚਾਂਕਾਨ।

ਉਨ੍ਹਵਮੱਹਵਰੇ ਕਟਵਾਂ : ਚੋਕਿਯ ਮਤਤਤਿਨਾਨ ਤੇਾਨਾਮੇਯਾਨ ਨੂਲ ਕੁਰੁ ਕਿਰਨਤ ਚਾਹੀਪਪਿਨ ਮੁਤਾਨਾਮੇਯਾਨ ਕਹੁਤਾਨ ਇਤੁਤਾਨ ਮੁਲ ਮਨਤਿਰਮ ਏਨ੍ਹ ਅਥੈਕਕਪਪਟਾਨ ਇਤਾਨ ਉਨ੍ਹਵਮੱਹਵਰੁਮ ਨੀਹਮੱਹਵਰੁਮਾਕ ਉਨ੍ਹਾਮੇਯਾਨ ਨਿਲੈਪਪਾਟਟੈਕ ਕੋਣਟ ਅਨ੍ਹ ਉਨ੍ਹਵਰਤਾਨ ਕਟਵਾਂ (ਉਨ੍ਹਪੋਤਾਮ ਏਤਰਕਾਨਾਂਨ ਵਰੈਧਾਕਪਪਟ ਮੁਦਿਆਤਵਰ) ਏਕਮ ਛੇਮਕਾਰਮ ਚਾਡੀ ਨਾਮਕਰਣਾਂ ਏਨ੍ਹਪਤਿਨ ਪੇਗੁਨਾਕ ਚੋਕਿਯਰਕਾਨ ਕਟਵਾਂ ਏਨ੍ਹਪਵਰੈ ਪਾਲਿਨਮੱਹਵਰਾਕਵਮ, ਏਵਵਿਤ ਪਾਕਪਾਟ ਇਲਲਾਤਵਰਾਕਵਮ ਕਹੁਤਕਿਨ ਕਾਰਣਤਤਿਨਾਲ ਅਵਤਾਰਾਂਕਾਨ ਏਨ੍ਹਕਿਹ ਕੋਟਪਾਟਟੈਟ ਇਹਤੁਕਕੋਨਾਵਤਿਲਲੈ। ਮਾਹਾਕ ਉਨ੍ਹਾਮੇਤਤਾਨਾਮੇ ਕੋਣਟਵਰੇ ਕਟਵਾਂ ਏਨ੍ਹਪਤਾਤਾਤ ਉਨ੍ਹਾਮੇਕਕੁ ਪੁਰਮਾਨਵਰੁਤੇ ਚਨਮਾਰਕਕਤਤਿਰਕਕੁ ਏਤਿਰਾਨ ਤੀਧ ਚਕਤਿਕਾਨ ਏਨ੍ਹਪਤਾਤਾਤ ਮੁਫ਼ਮੈਯਾਕ ਨਮਿਪੁਕਿਹਾਰਕਾਨ।

ਕੁਰੁ ਪਕਤੀ : ਪਕਤੀ ਕਵਿਨੁਰਕਾਨ ਮੱਹਰੁਮ ਕੁਝਪੀ ਤੁਰਵਿਕਣੇਅਪ ਪੋਲਵੇ ਚੋਕਿਯ ਮਤਮੁਮ ਆਨੰਮੀਕ ਕੁਰੁਵੈ ਇਹਤੁਕ ਕੋਣਾਂਧੁਰਪਪਤੈ ਵਲਿਧੁਤਤਕਿਹਤੁ। ਕੁਰੁਵਿਨ ਇਹਤੁਕ ਨਾਮਾਂਕਣੀਕਕ ਕੋਣਟ ਆਨੰਮੀਕ ਸਤਾਪਨਾਂਕਣੇ ਚੋਕਿਯ ਮਤਤਤਿਨ ਮੈਯ ਤੂਣੇ ਏਨ੍ਹ ਅਥੈਕਕਲਾਮ। ਇਹੁਪਪਿਨੁਮ, ਕੁਰੁ ਉਨ੍ਹ ਵਹਿਕਾਟਾਂ, ਕਟਵਾਂ ਅਲਲ ਏਨ੍ਹਪਤਿਲ ਚੋਕਿਯ ਮਤਮ ਤੇਣਿਵਾਕ ਉਨ੍ਹਾਨਾਤੁ। ਕੁਰੁਵਿਨ ਆਲੋਚਨਾਕਣਾ ਮਤਿਤਤੁ ਪਿਨਪਾਤਰ ਵੇਣੁਮੇ ਤਵਿਰ ਅਵਰੈ ਵਣਾਂਕਕਕਟਾਨੁ ਏਨ੍ਹਪਤੁਮ ਚੋਕਿਯ ਮਤਤਤਿਨ ਉਨ੍ਹ ਮਾਰੁਪਪਟ੍ਟ ਕੋਟਪਾਟ੍ਟ।

ਜਨ੍ਹਤੁ “ਕ” ਅਕਥਿਰ ਨਟੈਮੁਰੈਕਾਨ : ਮਾਰੁਪਪਟ੍ਟ ਜੁਮੰਭੇਗੁਨਾਕਣਾ ਉਨ੍ਹਾਟਕਿਯ ਜਨ੍ਹਤੁ “ਕ” ਅਕਥਿਰਮ ਕੋਣਟ ਵਾਰਤਤੈਤਕਾਨ ਛੇਵੇਵਾਗੁ ਚੋਕਿਯਗੁਟੈਧ ਵਾਔਵਿਲੁਮ ਕਟੈਪਿਧਿਕਕਵੇਣਾਂਧਿਧ ਚਿਹਨਤ ਕੋਨਕਕਕਾਨ। ਅਵਵ ਯਾਤਨੀਲ ਕੋਚਸਮ (ਨੀਣਟ ਨੀਕਕਪ ਟਾਤ ਤਲੈ ਮੁਦਿ) ਕਾਪਪ੍ਪ (ਏਕੁ ਕੈਕ ਵਣੇਅ) ਕਾਂਕਾ (ਮਰ ਚੀਪਪ੍ਪ) ਕਿਰਪਾਨ (ਕੁਰੁਕਿਧ ਵਾਨਾਂ) ਮੱਹਰੁਮ ਕਚਚੇਰਾ (ਚਿਪਪਾਧਕਣਿਨ ਕਾਲਚਰਾਧ) ਇਵਵ ਜਨ੍ਹਤੁਮ ਚੋਂਕਿਧਰਕਣੁਕਕੇ ਉਰੀਤਾਨ ਅਰਤਤਮੁਨਾਨ ਨੀਰਨਤਰਮਾਨ ਅਟੈਧਾਨਮਾਕ ਇਨ੍ਹ ਅਥੈਕਕਣਾਵੇਅ ਕਹੁਤਪਪਟ੍ਟ ਵਰੁਕਿਹਤੁ।

ਸਮਤਤੁਵਮ : ਚੋਕਿਯ ਮਤਤਤਿਲ ਪਾਲਿਨ ਪਾਕਪਾਟਟੈਟ ਕਾਣਾਮੁਧਿਆਤੁ ਮੱਹਰੁਮ ਆਨੰਕਣਾਵੇਅ ਪੋਲਵੇ ਬੇਣਕਣੁਕਕੁਮ ਅਵਰਤਮ ਚੇਯਲਕਣੁਕਕਾਨ ਉਰੀਮੈਕਾਨ ਨੀਰਾਕਰਿਕਕਪਪਟਾਨ ਇਨ੍ਹ ਮਤਤਤਿਨ ਪਾਗਪਟਚਮੱਹ ਨਟੈਮੁਰੈਕਣੁਕਕੁ ਲਾਂਕਕਰ (Langar) ((ਚਮਪਨਤੀ ਪੋਗੁਨਾਮ) ਏਨ੍ਹਪਤੁ ਮੱਹਰੁਮੇਗੁ ਮਾਣਨਪੁਮਿਕਕ ਏਤੁਤਤੁਕਕਾਟ੍ਟੁ। ਇਨ੍ਹ

ਪਾਰਮਪਰੀਯਮ 500 ਆਣਨਾਕਾਂਕਾਂ ਮੁੱਲ ਪਲਵੇਰੁ ਏਤਿਰਪਪੁਕਾਂਕਿਟੇਯੋ ਤੇਹਾਟਾਂਕਪਪਟਟਪੋਤੁ , ਪੁਰਾਤਚਿਕਰਮਾਨਤਾਕ ਕਗੁਤਪਪਟਟਤੁ. ਪਲਵੇਰੁ ਜਾਤਿ, ਮਤਤਤੇਤਚ ਚੇਰਨਤਵਰਕਾਂ ਪਾਂਕਤ ਏਂਕਿਹ ਮੁਹੈਹਾਲ ਵਰਿਚੇਚਧਾਕ ਅਮਰਨਤੁ ਓਨਾਕਾਂ ਚਾਪਪਿਉਵਾਰਕਾਂ ਏਂਪਾਤੁ ਪਾਂਨਾਟੇਧ ਕਾਲਾਂਕਾਂਲ ਨੀਨੈਨਾਤਤੁਕਕੂਟ ਪਾਰਕਕ ਮੁਧਿਧਾਤ ਕਾਰੀਧਮ. ਚੇਕਕਿਧਰਕਾਂਲਿਨ ਪੁਨੀਤਤ ਤਲਮਾਨਾ ਅਮਿਰਤਚਰਾਲਿਲ ਉਲਾਂ ਪੇਚਾਰਕੋਵਿਲੁਕਕੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਚੇਕਾਲਿਲੁਮ ਵਾਧਿਲਕਾਂ ਉਲਾਂਨ, ਇਤੁ ਪੇਚਾਤੁਮਕਕਾਂਲਿਨ ਪਾਰਪਟਚਮੱਖ ਵਗੁਕੈਕਕਾਨ ਵਾਧਿਲਕਾਕ ਇਨ੍ਹੁਮ ਵਿਲਾਨਕੁਕਿਨਾਨਤੁ.

ਇਲਲਾਹ ਤਰੰਮਤਤਿਨ ਮੁਕਕਿਧਤਤਵਮ : ਚੇਕਕਿਧ ਮਤਤਤਿਨ ਕੁਹਿਕਕੋਲ ਪੋਕਤਤਿਲੁਮ ਧੋਕ ਚਿਤਤੀ ਪੇਚਾਵਤੁ. ਉਲਕ ਵਾਧਿਕਕੈਕਧਿਲ ਪਾਂਨਹਾਨੁ ਇਗੁਤਤਲ ਵੇਚੇਣਾਨੁਮ. ਇਗੁਪਪਿਨੁਮ ਚੇਕਕਿਧ ਮਤਕ ਕੋਲਾਂਕੈਕਕਾਂ ਇਲਲਾਹਤਤਾਗੁਕਕੁ ਮਾਟੁਮੇ ਏਂਪਾਤੇਧਿਮ ਅਵੈ ਤੁਰਵਹਤਤੇ ਮੇਹਰਕੋਣਾਨਾਵਰਕਾਂਕਾਂ ਪੋਚਾਨਨਤਾਕੁ ਏਂਪਾਤੇਧਿਮ ਤਾਲਾਂ ਚੇਕਕਿਧ ਕੁਹੁ ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਹਨਾਨਾਕ ਅਵਰਕਾਨੁਮ ਵਲਿਧੁਤਤੀ ਉਲਾਂਕਾਰ. ਇਲਲਾਹਾਮ ਏਂਕਿਹ ਨਲਲਾਹਤਤੇ ਤੁਰਨਤਵਰਕਾਂ ਤਾਂਕਾਲਿਨ ਜੀਵਨਾਤਤਿਧਕਾਕ ਇਲਲਾਤਾਰੀਟਮੇ ਧਾਚਕਮ ਪੇਚ ਵੇਚੇਣਾਧਿ ਅਵਚਿਧਮ ਏਨਾਨ? ਏਂਪਾਤੇ ਛੁਰੁ ਕੋਲਾਵਿ ਏਂਕਿਹਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਹਨਾਨਾਕ ਅਵਰਕਾਂ.

ਚਤੁ ਚਙਕਮ : ਆਨਾਂਮੀਕਤਤਿਲ ਤਾਨਾਨਾ ਵਲਾਰਤਤਕ ਕੋਲਾਂਲ ਛੇਤਤ ਏਂਨਾਨਾਮ ਕੋਣਾਨਾਵਰਕਾਨੁਟਾਂ ਪਾਂਨਕੁਵਤੁ ਏਂਪਾਤੁ ਇਤਾਂ ਪੋਚਾਨੁ. ਚੇਕਕਿਧਰਕਾਂ ਚਥੇਪਕਾਲਿਲ ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਹਨਾਨਾਕਿਨ ਪਾਟਲਕਾਲਾਪ ਪਾਟੁਕਿਹਾਰਕਾਂ, ਤਿਧਾਨਾਮ ਚੇਚਕਿਹਾਰਕਾਂ ਮੱਖੁਮ ਮਤਪੋਤਰਕਾਲਿਨ ਪਾਟਕਾਰਕਾਲਾਕ ਕੇਚਕਿਹਾਰਕਾਂ.

ਚੇਵੇ ਮਨਾਪਪਾਨਾਮੇ : ਪਿਹਰ ਨਲਾਨੇ ਤਾਨਾਨਾਲਾਨੇ ਏਂਪਾਤੁਤਾਨੇ ਇਤਾਂ ਪੋਚਾਨੁ. ਕਟਵੁਲ ਨਾਮ ਅਨੇਨਵਗੁਕਕਾਨੁਮ ਇਗੁਕਕਿਹਾਰ ਏਨ੍ਹੁ ਚੇਕਕਿਧ ਮਤਮ ਕੁਹਕਿਹਤੁ, ਏਨਾਵੇ ਮਨੀਤ ਕੁਲਤਤਿਧਕ ਚੇਵੇ ਚੇਚਵਤੁ ਕਟਵੁਕਾਕੁ ਚੇਚੁਧੁਮ ਚੇਵੇਧਾਕੁਮ. ਚੇਕਕਿਧਰਕਾਂ ਪੇਚਾਨੁਮਪਾਲੁਮ ਕੁਹਨਾਨਾਕਾਕਾਂ, ਚਲੁਕ ਮੈਧਾਨਕਾਲਿਲ ਤਾਨਾਨਾਰਵਤ ਤੇਹਾਣਾਨੁ ਚੇਚਤੁ

ਪੋਰੀਟਰਕਾਨੁਕਾਲਿਲ ਨੀਵਾਰਾਨਾਪ ਪਾਣੀਕਾਲਿਲ ਤਾਂਕਾਲਾ ਸਾਟੁਪਾਟੁਤਤੀਕ ਕੋਲਾਂਕਿਨਾਨਰ. ਅਨੇਨਾਤਤੁ ਚੇਕਕਿਧਰਕਾਨੁਕੁਮ ਲੂਨ੍ਹੁਮ ਕਟਟਕਾਲਾਕਾਂ ਉਲਾਂਨਾਨ ਨੇਹਰਮੈਧਾਕ ਵਾਧੁ ਵੇਚੇਣਾਨੁਮ (ਕਿਰਕ) ਏਤੇਧਿਮੇ (ਮੱਖੁਵਰਕਾਨੁਟਾਂ ਪਕਿਰਨਤੁ) ਕੋਲਾਂਲ ਵੇਚੇਣਾਨੁਮ (ਕਦ ਚਕੋ) ਮੱਖੁਮ (ਕਟਵੁਲਿਨ ਪੇਧੇਰ ਤਿਧਾਨਾਮ ਚੇਚੁਧੁ ਵੇਚੇਣਾਨੁਮ. (ਨਾਸ ਜਾਂ) ਏਂਮਮਤਮੁਮ ਚਾਮਮਤਮ ਏਂਕਿਹ ਕੋਲਾਂਕੈਕਧਿਨ ਅਧਿਪਪਾਤੇਧਿਲ ਇਮਮਤਮੁਮ ਏਂਨਹੁਮ ਤਾਗੁਮ ਨਲਲ ਮਤਮ ਏਂਪਾਤੀਲ ਜਧਿਲਲਾਲ. ਤਰੰਮਾਂਕਾਨੁਮ ਅਤੇਤਚ ਚਾਰਨਨ ਮਤਾਂਕਾਨੁਮ ਮਨੀਤ ਨਲਲਿਨਾਕਤਤੇ ਮਾਟੁਮੇ ਪਾਨੇ ਚਾਰਨੁਕਿਨਾਨ ਏਂਪਾਤੇ ਚੇਕਕਿਧ ਮਤਤਤਿਨ ਚੇਰਮਿਕੁ ਚਾਰਮ.

- ਮੁਤੁ ਨਿਲੈ ਮੇਲਾਲਾਰ (ਲੋਧਿਵ) ਅਲੁਵਲ ਮੇਾਧਿਤ ਤੁਰੈ.

ਪੀ ਬਣਮੁਖਮ

ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਾ ਸਾਰ

(ਮੂਲ ਤਮਿਲ ਲੇਖ ਕਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੁਨਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਨਤ ਧਰਮਾਂ ਮੈਂ ਸੇ ਏਕ ਹੈ। ਸਿਖ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਅਰ्थ ਹੈ ਸੀਖਨੇ ਵਾਲਾ ਯਾ ਸ਼ਿਵ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਓਾਂ ਕੋ ਸਿਕੀ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਔਰ ਉਨਕਾ ਅਨੁਸਾਰਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾਂ ਕੋ ਸਿਖ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਥਾ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਕੀ ਕੁਛ ਪ੍ਰਮੁਖ ਮਾਨਿਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਨਿਧਕਾਰ ਈਸ਼ਵਰ: ਯਹੀ ਤਥਾ ਸਿਖ ਧਰਮ ਕੇ ਆਧਾਤਿਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਸਰਵਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ਲੋਕ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਨਿਹਿਤ ਹੈ ਜਿਸੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਇਕ, ਆਂਕਾਰ ਔਰ ਸਾਈ ਨਾਮ ਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸਸੇ ਸਨੌਰੇ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਮੈਂ ਏਕ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ। ਸਨਾਤਨ ਸਤਯ ਤੱਤ ਸਾਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਾ ਮਾਨਨਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਏਕ ਹੈ ਔਰ ਨਿਰਕਾਰ ਹੈ (ਜਿਸੇ ਕਈ ਪਰਿਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ)। ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਲਿੰਗ ਰਹਿਤ, ਅਨੰਤ ਹੈ ਔਰ ਨ ਤੋ ਮਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਔਰ ਨ ਹੀ ਪੁਨਰਜਨਮ ਲੇ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ। ਉਨਕਾ ਯਹੀ ਮਾਨਨਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਸਤਿ ਹੈ ਔਰ ਕੋਈ ਭੀ ਅਸਤਿਧਾਰਣ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਹੈ।

ਗੁਝੁੰ: ਭਕਤਿ ਕਵਿਯਾਂ ਔਰ ਸੂਫੀ ਸਤਿਆਂ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਸਿਖ ਧਰਮ ਭੀ ਏਕ ਆਧਾਤਿਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਹੋਨੇ ਪਰ ਬਲ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਹੀ ਵਿਭਿੰਨ ਗੁਰੂਆਂ ਕੇ ਨਾਮ ਪਰ ਸਥਾਪਿਤ ਸੰਸਥਾਓਂ ਕੋ ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਾ ਕੇਂਦ੍ਰੀਯ ਸਤੰਬ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਖ ਧਰਮ ਇਸੀ ਤਥਾ ਪਰ ਅਟਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਏਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸੇ ਪਰਾਮਰਸ਼ ਲੇਨਾ ਔਰ ਉਨਕਾ ਸਮਾਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਰਿਵਾਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹੋਂ ਪ੍ਰਾਜਾ—ਪਾਠ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ।

ਪੱਚ 'ਕ' ਅਕਥਰ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿਯਾਂ: ਸਭੀ ਸਿਖਾਂ ਸੇ ਆਸਥਾ ਕੀ ਪੱਚ ਵਸਤੂਆਂ ਕੋ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੀ ਉਮੀਦ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ — ਕੇਸ਼ (ਲੰਬੇ ਬਿਨਾ ਕਟੇ ਬਾਲ), ਕਡਾ (ਸਟੀਲ ਕਾ ਕੰਗਨ), ਕਾਂਧਾ (ਲਕਡੀ ਕੀ ਕਾਂਧੀ), ਕ੃ਪਾਣ (ਛੋਟੀ ਤਲਵਾਰ) ਔਰ ਕਚੇਰਾ (ਸੈਨਿਕ ਕੇ ਪਹਨਾਵਾ)। ਧੇ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਏਕ ਸਾਰਥਕ ਏਵਂ ਸਾਮੂਹਿਕ ਪਹਚਾਨ ਹੈ।

ਸਮਤਾ: ਸਿਖ ਧਰਮ ਮੈਂ ਲਿੰਗ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਪਕਖਾਤ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਸਹਿਲਾਏ ਭੀ ਪੁਰੁ਷ ਜਾਂ ਹਰ ਕਾਰ੍ਯਕਲਾਪ ਕੇ ਲਿਏ ਹਕਦਾਰ ਹੈਂ।

ਲੰਗਰ (ਸਾਮੂਹਿਕ ਭੋਜਨ) ਜੈਂਸੇ ਗੈਰ—ਮੈਦਭਾਵਪੂਰਣ ਪ੍ਰਥਾਏਂ ਇਸ ਧਰਮ ਕਾ ਏਕ ਔਰ ਪ੍ਰਮੁਖ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। 500 ਵਰ਷ ਪਹਲੇ ਜਬ ਇਸ ਪਰਿਪਰਾ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁੰਈ ਥੀ ਤੋ ਕਈ ਪ੍ਰਥਾਓਂ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਇਸਨੇ ਕ੍ਰਾਂਤਿਕਾਰੀ ਭਾਵਨਾ ਕੋ ਬਲ ਦਿਯਾ। ਯਹ ਸੋਚਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਤਾ ਥਾ ਕਿ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਜਾਤਿਆਂ ਔਰ ਧਰਮਾਂ ਕੇ ਲੋਗ ਪਾਂਗ ਨਾਮ ਕੀ ਏਕ ਪੱਤਿ ਮੈਂ ਬੈਠਕਰ ਏਕ ਸਾਥ ਭੋਜਨ ਕਰੋਂਗੇ। ਸਿਖਾਂ ਕੇ ਸਬਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਦਿਰ, ਅਮੂਤਸਰ ਕੇ ਸ਼ਵਰ ਮਦਿਰ ਮੈਂ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਚਾਰ ਢਾਰ ਹੈਂ, ਜੋ ਦਰਸ਼ਾਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਯਹ ਤੋ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਖੁਲਾ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਧਰਮ ਕਾ ਮਹੱਤਵ: ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਰਾਜ ਮੈਂ ਜੋਗ—ਅਰਥਾਤ ਸਾਂਸਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਸੇ ਜੁਡਤੇ ਹੋਏ ਭੀ ਆਧਾਤਿਕ ਸਿਦ्धਾਂਤਾਂ ਪਰ ਅਟਲ ਰਹਨਾ। ਕਹਨੇ ਕਾ ਤਾਤਪਰਾ ਯਹ ਹੈ ਸਿਖ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਮਾਤਰ ਕੇ ਲਿਏ ਹੈ ਸਨ੍ਧਾਨੀ ਕੇ ਲਿਏ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਭੀ ਯਹੀ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਏਕ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਕੇ ਜੀਵਨ ਕੋ ਤਵਾਗ ਕਰਕੇ ਸਨ੍ਧਾਨੀ ਬਨਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਕਿਸੀ ਦੂਜਾਰੇ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਕੇ ਦਿਆ ਕੇ ਇੰਤਜਾਰ ਮੈਂ ਰਹਨੇ ਕੀ ਕਿਆ ਆਵਥਕਤਾ ਹੈ?' ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ: ਇਸਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਆਧਾਤਿਕ ਕ੍ਸੋਤ੍ਰ ਮੈਂ ਵਿਕਰਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਮਾਨ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਜੁਡੇ ਰਹਨਾ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਭਜਨ ਕਰਨੇ, ਧਾਨ ਕਰਨੇ ਔਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗਾਯਕਾਂ ਕੋ ਸੁਨਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਾਂਗਤ ਮੈਂ ਇਕਵਾਹੀ ਹੋਨੇ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਰਖਤੇ ਹੈਂ।

ਸੇਵਾ: ਇਸਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਔਰਾਂ ਕੇ ਹਿਤ ਕੇ ਲਿਏ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰਨਾ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਹਮ ਸਭੀ ਕੇ ਭੀਤਰ ਵਿਦਿਮਾਨ ਹੈ ਇਸਲਿਏ ਮਾਨਵ ਸੇਵਾ ਕਾ ਅਰਥ ਹੀ ਹੈ ਭਗਵਤ ਸੇਵਾ। ਸਿਖ ਅਕਸਰ ਗੁਰੂਦ੍ਵਾਰਾਂ, ਸਾਮੂਦਾਇਕ ਕੇਂਦ੍ਰਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਵਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਆਪਦਾਓਂ ਕੇ ਬਾਦ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਯਾਸਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਕਰ ਅਪਨੀ ਅਮੂਲਾ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਸਭੀ ਸਿਖਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਤੀਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈਂ ਕਿਰਤ ਕਰੋ (ਈਸਾਨਦਾਰੀ ਸੇ ਕਾਮ ਕਰੋ) ਵਡ ਛਕੋ (ਦੂਜਾਵਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਜ਼ਾ ਕਰੋ) ਔਰ ਨਾਮ ਜਪੋ (ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ)। ਅਤੇ: ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਾ ਤਾਤਪਰਾ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਔਰ ਇਸੇ ਜੁਡੇ ਧਰਮਵਾਲਾਂ ਮਾਨਵ ਸਦਬਾਵਨਾ ਕੀ ਹੀ ਘੋਣਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਸੇਵਾਨਿਵੁਤ ਵਰਿ਷਼ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰ੍ਯਾਨੱਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ ਕੀ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਤਰੀਲਾਯ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਾਨ ਮੌਜੂਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਿਤ ਨਰਾਕਾਸ ਮੈਂ ਸੋ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤਥਾ ਮੋਗਾ ਕੀ ਅਧਿਕਤਾ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਦ੍ਰਾਗ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਮੈਂ ਨਰਾਕਾਸ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤਥਾ ਨਰਾਕਾਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਕੀ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

ਨਰਾਕਾਸ ਫਰੀਦਕੋਟ

06 ਫਰਵਰੀ, 2023 ਕੀ ਨਰਾਕਾਸ ਫਰੀਦਕੋਟ ਕੀ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ ਕੀ ਅਧਿਕਤਾ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਅੰਚਲ ਪ੍ਰਮੁਖ ਫਰੀਦਕੋਟ ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਤਥਾ ਬੈਠਕ ਮੈਂ ਉਪਸਥਿਤ ਅਨ੍ਯ ਸਦਸ਼ੀ ਕਾਰਾਲਿਅਤ।

ਨਰਾਕਾਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

20 ਜਨਵਰੀ, 2023 ਕੀ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰ੍ਯਾਨੱਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਕੀ ਑ਨਲਾਇਨ ਆਠਵੀਂ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ।

ਕਾਰਗੀ ਵਾਲਾ ਦਰਜਾ ਹੈ ਜਿਲਮੈਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਦੇਖਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। - ਗੇਟੇ

ਬਿਆਨ ਕੁਮਾਰ

ਵਿਤੀਯ ਆਤਂਕਵਾਦ ਕੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੇ ਲਿਏ ਕੇਵਾਈਐਸੀ ਕਿਤਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ?

ਵਰਤਮਾਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਥਾ ਮਾਦਕ ਦ੍ਰਵਧਾਂ ਕੇ ਅਵੈਧ ਵਾਪਰ ਕੇ ਜੈਸੇ ਕ੃ਤਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਸਮਾਯੋਜਿਤ ਹੋਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਆਤਂਕਵਾਦ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਵਿਵਰਥਾ ਕੇ ਸੁਫ਼ੋਂ ਸੇ ਅਧਿਕ ਸ਼ਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਜੈਸੇ ਬਹੁਸੰਖਿਕ, ਬਹੁਮਾਣੀ, ਬਹੁ-ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿਕ, ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਔਰਾਂ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਕ੃ਤਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਧੇਕਾਕੂਤ ਅਤ੍ਯਾਂ ਸੁਭੇਦਾ ਹੈ। ਵਰ਷ 2005 ਮੌਕੇ 'ਸ਼ੁਦਧ ਰਾਫ਼' ਕੇ ਪੈਨਲ ਨੇ ਆਤਂਕਵਾਦ ਕੋ 'ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਭਯਮੀਤ ਕਰਨੇ ਅਥਵਾ ਸਰਕਾਰ ਯਾ ਕਿਸੀ ਅਂਤਰਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਧ ਸੰਗਠਨ ਕੋ ਕੋਈ ਕਾਰਘ ਕਰਨੇ ਅਥਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬਾਧਾ ਕਿਧੇ ਜਾਨੇ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਥਵਾ ਨਿਹਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਮਾਰਨੇ ਅਥਵਾ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਕਾਰਗ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਉਦੇਸ਼ ਸੇ ਕਿਧੇ ਗਏ ਕਿਸੀ ਕਾਰਘ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪਰਿਆਖਿਤ ਕਿਥਾ। ਸ਼ੁਦਧ ਰਾਜਿ ਰਾਖਾ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਆਤਂਕਵਾਦ ਕੋ ਪ੍ਰਾਯ: ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਥਵਾ ਵੈਚਾਰਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੇ ਲਿਯੇ ਸਰਕਾਰ ਅਥਵਾ ਸਮਾਜ ਕੋ ਪੀਡਿਤ ਯਾ ਭਯਮੀਤ ਕਰਨੇ ਹੇਤੁ ਵਕਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਸੱਪਤਿ ਕੇ ਵਿਰੁਦ਼ ਬਲ ਅਥਵਾ ਹਿੱਸਾ ਕਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਵਾ ਧਮਕੀ ਭਰੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪਰਿਆਖਿਤ ਕਿਥਾ।

ਭਾਰਤੀਧ ਸੰਦਰਭ ਮੌਕੇ, ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਔਰਾਂ ਵਿਘਟਨਕਾਰੀ ਕਾਰਘਕਲਾਪ (ਨਿਵਾਰਣ) ਅਧਿਨਿਯਮ, 1987 ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਕਾਰਘ ਕੇ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕੇ ਉਲਲੇਖ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪੋਟਾ ਅਧਿਨਿਯਮ ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਕ੃ਤਾਂ ਕੇ ਪਰਿਆਖਾ ਕਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਕਰਨੇ ਹੋਏ ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਕਾਰਘ ਮੌਕੇ ਆਤਂਕਵਾਦ ਹੇਤੁ ਵਿਤ ਜੁਟਾਨੇ ਅਰਥਾਤ ਆਤਂਕਵਾਦ ਕੇ ਵਿਤੀਧਿਨ ਕੋ ਭੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਨਿਵਾਰਣ ਅਧਿਨਿਯਮ ਮੌਕੇ ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਕੇ ਅਧਾਰ ਕੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਿਆਖਿਤ ਕਿਥਾ ਗਿਆ ਹੈ 'ਜੋ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰਤ੍ਯਕਥਤ: ਅਥਵਾ ਅਗ੍ਰਤ੍ਯਕਥਤ: ਅਧਾਰ ਕੀ ਆਧ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਿਧ ਅਥਵਾ ਕਾਰਘਕਲਾਪ ਮੌਕੇ ਲਿਪਤ ਹੋਨੇ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜਾਨਬੂਜ਼ਕਰ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਯਾ ਜਾਨਬੂਜ਼ਕਰ ਉਸਮੈ ਸਮਿਲਿਤ ਹੈ ਯਾ ਉਸਮੈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਔਰ ਉਸੇ ਨਿ਷ਕਲਾਂਕ ਸੱਪਤਿ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਕੇ ਅਧਾਰ ਕਾ ਦੋ਷ੀ ਹੋਗਾ।'

ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਸਮੂਹ/ਸਮੂਹਾਂ ਕੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਾਂ ਆਤਂਕਵਾਦੀ

ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੇ ਮੁਖਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਮੌਕੇ ਵਿਤੀਧ ਆਤਂਕਵਾਦ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਯਦਿ ਯਹ ਕਹਾ ਜਾਏ ਕੇ ਵਿਤੀਧ ਆਤਂਕਵਾਦ ਹੀ ਆਤਂਕਵਾਦ ਕਾ ਮੁਖਧ ਅਵਧ ਹੈ ਤੋ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ। ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਕਾਰਘਕਲਾਪਾਂ ਕੋ ਪਰਿਆਖਿਤ ਵਿਤੀਧ ਸਹਾਯਤਾ ਕੀ ਅਧੇਕਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਆਤਂਕਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨ ਅਨੇਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਕਾ ਆਸ਼ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਅਪਨੇ ਕਾਰਘਕਲਾਪਾਂ ਕੇ ਵਿਤੀਧ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੈਂਕਿੰਗ ਪਰਿਦ੍ਰਸ਼ਾ ਮੌਕੇ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੋ ਜਾਨਿਏ (ਕੇਵਾਈਐਸੀ) ਕਾ ਮਹੱਤਵ ਸਵਾਲਿਦਿਤ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਂ ਮੌਕੇ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਾਸਾਂਗਿਕਤਾ ਔਰ ਯਥਾਰਥਤਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਪਕ ਔਰ ਵੁਹਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਅਰਥਤਾਂਤ੍ਰ ਸਮਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਪਿਤੁ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਧ ਸੁਰਕਾ, ਸਾਮਰਿਕ ਔਰ ਭੌਗੋਲਿਕ ਪਰਿਦ੍ਰਸ਼ਾ ਭੀ ਇਸਮੈ ਸਮਿਲਿਤ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਕੇ ਆਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਔਰ ਸੁਰਕਾ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਆਵਧ ਹੈ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਮੌਕੇ ਜਮਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਧਨ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਤ ਔਰ ਜਮਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਵਕਤਿਆਂ ਕੇ ਸਮੁਚਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਪਾਸ ਉਪਲਬਧ ਹੋ। ਵੈਖੀਕਰਣ ਕੇ ਇਸ ਦੌਰ ਮੌਕੇ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬਦਲਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਨਵਾਚਾਰੋਂ ਨੇ ਜਹਾਂ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿਵਰਥਾ ਕੋ ਆਸਾਨ ਕਿਥਾ ਹੈ ਤੋ ਵਹੀ ਇਸੇ ਵਾਪਕ ਔਰ ਕਈ ਅਰੰਥਾਂ ਮੌਕੇ ਪੇਂਦੀਦਾ ਭੀ ਬਨਾ ਦਿਏ ਹਨ। ਧਨ ਕਹਾਂ ਸੇ ਆ ਰਹੇ ਹੈ ਔਰ ਇਸਕੇ ਸੰਚਾਲਨ ਮੌਕੇ ਲਗੇ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਅਧੇਕਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ/ਪਹਚਾਨ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਪਾਸ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਸੁਰਕਿਤ ਔਰ ਉਸੇ ਅਵਧਿਤ ਰਖਨਾ ਚੁਨੌਤੀਪੂਰਣ ਕਾਰਘ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ।

केवाईसी नीति के अनुसार ग्राहक- एक व्यक्ति या किसी इकाई के जगह पर संचालन हेतु एक खाताधारक की आवश्यकता होती है। किसी भी व्यक्ति या इकाई जो बैंक से जोड़ा गया है, वित्तीय लेनदेन के समय जोखिम में डाल सकता है। केवाईसी (अपने ग्राहक को जानिए) आज वित्तीय अपराध और धनशोधन के विरुद्ध लड़ाई में एक महत्वपूर्ण तत्व है और ग्राहक की पहचान सबसे महत्वपूर्ण पहलू है क्योंकि यह प्रक्रिया के अन्य चरणों में बेहतर कार्य-निष्पादन के लिए पहला कदम है। वैशिक धन शोधन निवारण (एएमएल) और आतंकवाद के वित्तपोषण का मुकाबला (सीएफटी) परिदृश्य, वित्तीय संस्थानों के लिए अनेक प्रावधान करता है।

बैंक द्वारा अनुपालन की जाने वाली समुचित सावधानी प्रक्रिया में ग्राहक की नवीनतम तस्वीरें प्राप्त करना, आपकी पहचान सत्यापित करना, आपके पते की पुष्टि करना और आपके व्यवसाय या व्यवसाय और लाभार्थी स्वामी सहित धन के स्रोत के बारे में अन्य जानकारी शामिल है जिसके अंतर्गत केवाईसी दस्तावेज (पहचान/पते के प्रमाण के रूप में स्वीकृत दस्तावेज) जैसे पासपोर्ट, मतदाता पहचान-पत्र, ड्राइविंग लाइसेंस, आधार कार्ड, मनरेगा कार्ड, स्थाई खाता संख्या (पैन कार्ड) पहचान के प्रमाण स्वरूप और पते के प्रमाण के लिए कोई एक दस्तावेज (स्थायी अथवा वर्तमान में से) आवश्यक है। इसके साथ ही अवयस्क के लिए यदि अवयस्क की आयु 10 वर्ष से कम है तो खाते का प्रचालन करने वाले व्यक्ति के पहचान का प्रमाण जमा करना होगा। जिन मामलों में अवयस्क स्वयं स्वतंत्र रूप से खाते का प्रचालन करने में सक्षम है तो उस पर भी किसी भी अन्य व्यक्ति पर लागू पहचान/पते के सत्यापन की केवाईसी प्रक्रिया लागू होगी।

अनिवासी भारतीय के लिए केवाईसी: पासपोर्ट और निवासी वीजा की विदेश सेवा अधिकारी, नोटरी पब्लिक, भारतीय दूतावास संपर्की बैंकों के अधिकारी से विधिवत साक्षात्कृत प्रतियाँ, जिनके हस्ताक्षर बैंक की किसी अधिकृत शाखा (विदेशी मुद्रा लेनदेन करने के लिए अधिकृत ए/बी श्रेणी की शाखा) के माध्यम से सत्यापित हों, आवश्यक है।

लघु खातों में केवाईसी: 'लघु खाते' से तात्पर्य किसी बैंकिंग कंपनी में बचत खाते से है जिसमें एक वित्तीय वर्ष के दौरान समग्र जमाराशि (क्रेडिट) एक लाख रुपए से अधिक न हो, किसी महीने में सभी आहरणों और अंतरणों की कुल राशि दस हजार रुपए से अधिक न हो, तथा किसी भी समय खाते में जमा अधिशेष पचास हजार रुपए से अधिक न हो। खाता खोलने के लिए अधिकृत बैंक अधिकारी के सामने स्व-सत्यापित फोटो और हस्ताक्षर अथवा अंगूठे का निशान लगाना होगा, स्थिति के अनुसार यह अधिकारी अपने हस्ताक्षर से प्रमाणित

करेगा कि खाता खोलने वाले व्यक्ति ने अपने हस्ताक्षर अथवा अंगूठे का निशान उसकी उपस्थिति में लगाया है। प्रारंभ में लघु खाता बारह महीने की अवधि के लिए परिचालन में रहेगा और इसके बाद उसे आगे बारह महीनों की अवधि के लिए बढ़ाया जा सकता है, बशर्ते खाताधारक उक्त खाता खोलने के पहले बारह महीनों के दौरान किसी आधिकारिक तौर पर वैध दस्तावेज का आवेदन करने का साक्ष्य प्रस्तुत करता है। इस प्रकार के खाते के संबंध में संपूर्ण छूट प्रावधानों की समीक्षा चौबीस महीनों के बाद की जाएगी। लघु खाता आधिकारिक तौर पर मान्य दस्तावेज माने जाने वाले निम्नलिखित में से किसी एक दस्तावेज के साथ भी खोला जा सकता है:

- ◆ केंद्र/राज्य सरकार के विभागों, सांविधिक/विनियामक प्राधिकरणों, सार्वजनिक क्षेत्र के उपक्रमों, अनुसूचित वाणिज्यिक बैंकों तथा सार्वजनिक वित्तीय संस्थानों द्वारा जारी किया गया आवेदक की फोटो वाला पहचान पत्र
 - ◆ व्यक्ति की साक्षात्कृत फोटो के साथ विधिवत रूप से किसी राजपत्रित अधिकारी द्वारा जारी किया गया पत्र।

पुनः केवाईसी क्या है?

भारतीय रिजर्व बैंक ने निर्धारित किया है कि कम जोखिम वाले ग्राहक के मामले में फोटोग्राफ सहित ग्राहक पहचान डाटा को न्यूनतम दस वर्षों में एक बार अद्यतित किया जाएगा। मध्यम जोखिम वाले ग्राहक के लिए आठ वर्षों में एक बार और उच्च जोखिम वाले ग्राहकों का डाडा दो वर्षों में एक बार सत्यापित किया जाएगा। इस तरह का सत्यापन इस बात पर ध्यान दिए बिना किया जाएगा कि खाता एक शाखा से दूसरी शाखा में स्थानांतरित किया गया है या नहीं। इसका उद्देश्य विशेष रूप से काले धन को वैध बनाने के तरीकों की गतिविधियों से दूर रहना, वित्तीय आतंकवाद से मुकाबला करना और बैंक की छवि व स्थिति को सुदृढ़ करना है।

वित्तीय आतंकवाद की रोकथाम हेतु निम्नलिखित सामानांतर / अन्य विधान देश में प्रचलित हैं:

- ◆ बेसल सिद्धांत 1988
 - ◆ वित्तीय कार्रवाई बल 1989
 - ◆ धनशोधन निवारण अधिनियम 2002
 - ◆ वित्तीय आसूचना इकाई-भारत 2004
 - ◆ धनशोधन निवारण नियम (अभिलेखों का रखरखाव) 2005

उक्त का अनुपालन देश की समस्त वित्तीय संस्थाएं कर रही है। साथ ही समय-समय पर इसमें संशोधन करते हुए इसे वर्तमान

ਪਰਿਸਥਤਿਯਾਂ ਕੇ ਅਨੁਰੂਪ ਤਰਕਸ਼ਾਂਗ ਬਨਾਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਵਿਤੀਧ ਵਰ્਷ 2023–24 ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਮਿਆਨ ਮੌਜੂਦਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਫ਼ਟੀਯ ਭਾਟਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੀਤੀ ਕੀ ਰੂਪਾਖਾ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀ ਹੈ। ਸਟਾਰਟ–ਅਪ ਔਰ ਸ਼ਿਕਾਵਿਦਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵਾਚਾਰ ਔਰ ਅਨੁਸਥਾਨ ਕੋ ਬਢਾਵਾ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਇੱਕ ਰਾਫ਼ਟੀਯ ਭਾਟਾ ਅਨੁਪਾਲਨ ਨੀਤੀ ਲਾਈ ਜਾਏਗੀ। ਯਹ ਅਜ਼ਾਤ ਭਾਟਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੋ ਸਕਿਸ਼ਨ ਕਰੇਗਾ ਔਰ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੋ ਜਾਨਿਏ (ਕੇਵਾਈਸੀ) ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕਾ ਸਰਲੀਕ੃ਤ ਰੂਪ ਹੋਗਾ। ਇਸਦੇ ਸਮੇਂ ਕੇਵਾਈਸੀ ਉਪਯੁਕਤ ਟ੍ਰਾਈਕੋਣ ਕੇ ਬਜਾਅ 'ਜੋਖਿਮ—ਆਧਾਰਿਤ' ਟ੍ਰਾਈਕੋਣ ਅਪਨਾਤੇ ਹੋਏ ਕੇਵਾਈਸੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕੋ ਸਰਲ ਬਨਾਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਵਿਤੀਧ ਕ੍਷ੇਤਰ ਦੇ ਨਿਧਾਮਕਾਂ ਕੋ ਭੀ ਡਿਜਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪੂਰੀ ਤਰਫ ਸੇ ਉਤਰਦਾਵੀ ਕੇਵਾਈਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸਦੇ ਪਹਚਾਨ ਔਰ ਪਤਾ ਅਦਿਤਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਪਰ ਸਮਾਧਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਾ। ਵਿਭਿੰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਐਜੰਸਿਯਾਂ, ਨਿਧਾਮਕਾਂ ਔਰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਸੰਖਾਅਂ ਦੀਆਂ ਬਨਾਏ ਗਏ ਵਕਿਤਿਆਂ ਕੇ ਪਹਚਾਨ ਔਰ ਪਤੇ ਕੇ ਮਿਲਾਨ ਔਰ ਅਦਿਤਨ ਕੇ ਲਿਏ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਪਰ ਸਮਾਧਾਨ ਡਿਜੀਲੋਕਰ ਸੇਵਾ ਔਰ ਆਧਾਰ ਕੋ ਸੂਲਭੂਤ ਪਹਚਾਨ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਉਪਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਵਾਵਸਾਧਿਕ ਪ੍ਰਤਿ਷਼ਠਾਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਇੱਕ ਸਥਾਵੀ ਖਾਤਾ ਸੰਖਾ (ਪੈਨ) ਹੋਨਾ ਆਵਖਕ ਹੈ, ਪੈਨ ਕੋ ਉਪਯੋਗ ਨਿਰਦੰਡ ਸਰਕਾਰੀ ਐਜੰਸਿਯਾਂ ਕੀ ਸਮੀ ਡਿਜਿਟਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸਾਮਾਨਾਂ ਪਹਚਾਨਕਰਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸਦੇ ਵਾਵਸਾਧਿਕ ਪ੍ਰਤਿ਷਼ਠਾਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਆਸਾਨੀ ਹੋਣੀ ਔਰ ਇਸੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਦੇਸ਼ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਸੁਗਮ ਬਨਾਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਏਮਐਸਐਮਐਸ, ਬਡੇ ਵਾਵਸਾਧਿਕ ਦੀਆਂ ਉਪਯੋਗ ਕੇ ਲਿਏ ਇੱਕ ਏਂਟਿਟੀ ਡਿਜਿਲੋਕਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ।

ਭਾਰਤੀਧ ਰਿਜਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਸਮਾਨ—ਸਮਾਨ ਪਰ ਧਨ ਸ਼ੋਧਨ ਨਿਵਾਰਣ ਅਧਿਨਿਯਮ, 2002 (ਪੀਐਮਐਲਏ) ਔਰ ਉਸਦੇ ਤਹਤ ਬਨਾਏ ਗਏ ਨਿਧਾਮਕਾਂ ਕੇ ਤਹਤ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਢਾਂਚੇ ਕੇ ਭੀਤਰ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਬਢਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਉਪਲਬਧ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਕੋ ਧਿਆਨ ਮੈਂ ਰਖਣੇ ਹੋਏ ਕੇਵਾਈਸੀ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੋ ਯੁਕਤਿਸ਼ਾਂਗ ਬਨਾਨੇ ਕੇ ਉਪਾਧ ਕਿਏ ਹੋਣੇ। ਮਈ 2021 ਮੈਂ ਕੇਵਾਈਸੀ (ਪੁਨ: ਕੇਵਾਈਸੀ) ਕੇ ਆਵਖਿਕ ਅਦਿਤਨ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕੋ ਸਰਲ ਬਨਾਯਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਵਰਤਮਾਨ ਦਿਸ਼ਾ—ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਯਦਿ ਕੇਵਾਈਸੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਏਕਲ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੇ ਇਸ ਆਖਾਇ ਕੀ ਏਕ ਸ਼ਵ—ਘੋ਷ਣਾ ਪੁਨ: ਕੇਵਾਈਸੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪਰਾਪਤ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਸੂਚਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਂਏਕਲ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੋ ਇਸ ਤਰਫ ਕੀ ਸ਼ਵ—ਘੋ਷ਣਾ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਭਿੰਨ ਚੈਨਲਾਂ ਦੀਆਂ ਯਥਾ ਪੰਜੀਕ੃ਤ ਈਮੇਲ—ਆਈਡੀ, ਪੰਜੀਕ੃ਤ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ, ਏਟੀਐਮ, ਡਿਜਿਟਲ ਚੈਨਲ (ਜੇਂਸੇ ਑ਨਲਾਈਨ ਬੈਂਕਿੰਗ/ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਮੋਬਾਇਲ ਏਪਲਿਕੇਸ਼ਨ), ਪਤਰ ਆਦਿ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾ ਮੈਂ ਜਾਨੇ ਕੀ ਆਵਖਿਕ ਤਾਕਾ ਕੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ। ਇਸਦੇ ਅਲਾਵਾ, ਯਦਿ ਕੇਵਲ ਪਤੇ ਮੈਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਗ੍ਰਾਹਕ ਇਨਸਾਨ ਕੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਚੈਨਲ ਕੇ

ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ/ਅਦਿਤਨ ਪਤਾ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣੇ ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਬੈਂਕ ਦੀ ਮਹੀਨੇ ਕੇ ਭੀਤਰ ਘੋ਷ਿਤ ਪਤੇ ਕੀ ਸਤਿਾਪਨ ਕਰੇਗਾ। ਚੁੱਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਅਭਿਲੇਖ ਕੀ ਅਦਿਤਨ ਔਰ ਪ੍ਰਾਸਾਂਗਿਕ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਮਾਨ—ਸਮਾਨ ਪਰ ਸਮੀਕਾ ਔਰ ਅਦਿਤਨ ਕਰਨਾ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਮੀਕਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਕੇਵਾਈਸੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ/ਦਸਤਾਵੇਜੀਕਰਣ ਕਰਨਾ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਬੈਂਕ ਅਭਿਲੇਖ ਮੈਂ ਉਪਲਬਧ ਕੇਵਾਈਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਆਧਿਕਾਰਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਵੈਖ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਕੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸੂਚੀ (ਅਰਥਾਤ ਪਾਸਪੋਰਟ, ਡਾਇਵਿੰਗ ਲਾਈਸੈਂਸ, ਆਧਾਰ ਸੰਖਾ ਹੋਣੇ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਮਤਦਾਤਾ ਪਹਚਾਨ ਪਤਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਦੀਆਂ ਜਾਰੀ ਜੱਬ ਕਾਰਡ ਔਰ ਰਾਫ਼ਟੀਯ ਜਨਸੰਖਾ ਰਜਿਸਟਰ ਦੀਆਂ ਜਾਰੀ ਪਤਰ) ਕੇ ਅਨੁਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਜਾਂ ਯਾਂ ਜਾਹਾਂ ਪਹਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਿਏ ਗਏ ਕੇਵਾਈਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਕੀ ਵੈਖਤਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੈਂਸੇ ਸਮੀਕਾਂ ਮੈਂ, ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੇਵਾਈਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ/ਸ਼ਵ—ਘੋ਷ਣਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਿਸ਼—ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਵਖਿਕ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਕੇਵਾਈਸੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾ ਮੈਂ ਜਾਕਰ, ਯਾਂ ਵੀਡਿਓ ਆਧਾਰਿਤ ਗ੍ਰਾਹਕ ਪਹਚਾਨ ਪ੍ਰਕਿਧਾ (ਵੀ—ਸੀਆਈਪੀ) (ਜਾਹਾਂ ਪੀ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸੇ ਸਕਿਸ਼ਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਕੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਾਈਸੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਕੋ ਸਰਲ, ਸੁਗਮ ਔਰ ਸਵਗ੍ਰਾਹੀ ਬਨਾਨੇ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਵਿਤੀਧ ਆਤਕਵਾਦ ਕੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀ ਦਿਸਾ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਪਰਿਣਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ।

ਖਾਤਾ ਖੋਲਨੇ ਔਰ ਲੇਨਦੇਨੋਂ ਕੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਆਵਖਿਕ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਾਈਸੀ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਥਵਾ ਅਨੁਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਪਾਲਨ ਕਡਾਈ ਸੇ ਕਿਯਾ ਜਾਏ ਜਿਸਦੇ "ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਕੀ ਮਾਧਿਮ" (ਮਨੀ ਸ੍ਥੂਲ) ਕੇ ਕਾਰਘਕਲਾਪਾਂ ਕੋ ਕਮ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘੋ਷ਣਾਵਾਂ (ਉਦਾਹਰਣਾਰਥ ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਤਥਾ ਪਹਚਾਨ ਕੀ ਚੋਰੀ) ਦੇ ਹੋਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਆਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਕੇ ਲਿਏ 'ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਕੀ ਮਾਧਿਮ' ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਕਾਰਘ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਕਿਤਿਆਂ ਕੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਦਿ 'ਧਨਸ਼ੋਧਨ ਕੀ ਮਾਧਿਮ' ਦੇ ਖਾਤਾ ਖੋਲਨੇ ਤਥਾ ਖਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪਰਿਚਾਲਨ ਕੋ ਪੂਰਨਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤਿਥੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀਧ ਵਿਧਿ ਆਧੋਗ ਨੇ ਆਤਕਵਾਦ ਕੀ ਨਿਵਾਰਣ ਵਿਧੇਯਕ, 2000 ਪਰ ਅਪਨੀ ਅਨੁਸਾਸਾ ਮੈਂ ਵਿਨਿਰਦਿੱਦ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ ਕਿ ਆਤਕਵਾਦੀ ਕਾਰਘਕਲਾਪਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਨਿਧਿਆਂ ਜੁਟਾਨੇ ਅਥਵਾ ਨਿਧਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਸਹਿਤ ਸਮਰਥਨ ਦੇਨੇ ਕੋ ਆਤਕਵਾਦੀ ਕਾਰਘ ਜਿਤਨਾ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ ਮਾਨਕਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਹੇਤੁ ਕਠੋਰ ਸਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਿਯਾ ਜਾਏ। ਕਿਸੀ ਘਟਨਾ ਕੇ ਘਟਿਤ ਹੋਣੇ ਕੇ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਦੋ਷ਿਆਂ ਕੋ ਸਜਾ ਦੇਨੇ ਦੇ ਅਚਾਹੀ ਹੋਣਾ ਕਿ ਦੂਢਾਂਤ ਕੋ ਰੋਕਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹੀ ਪੂਰ੍ਵ ਮੈਂ ਆਵਖਿਕ ਉਪਾਧ ਕਿਏ ਜਾਏਂ।

— ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)
ਸਟਾਫ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੌਲੇਜ, ਰੋਹਿੰਡੀ, ਨਿੱਜੀ ਦਿਲਲੀ

अंतर्राष्ट्रीय महिला दिवस 2023

बैंक के प्रधान कार्यालय परिसर में अंतर्राष्ट्रीय महिला दिवस 2023 का आयोजन किया गया। श्रीमती दिंदु शर्मा, प्रधानाचार्य, एसटीसी रोहिणी ने अन्य महिला स्टाफ सदस्यों के साथ दीप प्रज्जवलित कर कार्यक्रम का शुभारंभ किया। कार्यक्रम में श्री स्वरूप कुमार साहा, एमडी एवं सीईओ सहित दोनों कार्यकारी निदेशक, महाप्रबंधक और प्रधान कार्यालय के अन्य स्टाफ सदस्य उपस्थित रहे।

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ
(ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਕ੍ਰਮ)

੧੯੪੩ ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

Punjab & Sind Bank
(A Govt. of India Undertaking)

ਜਹਾਂ ਸੇਵਾ ਹੀ ਜੀਵਨ - ਧ੍ਯੇਯ ਹੈ

ਪੀਏਸਬੀ ਅਪਨਾ ਵਾਹਨ

* ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਲਾਗ

8.75%* ਵਾਧੂ
ਵਾਧੂ

ਮਾਸਿਕ ਕਿਰਤ
/ ਲਾਖ
₹1596/-

100%* ਑ਨ ਰੋਡ
ਫਾਰਿਨੋਂਸ

<https://punjabandsindbank.co.in>

ਈ-ਮੈਲ: ho.customerexcellence@psb.co.in
1800 419 8300 (ਟੋਲ ਫ੍ਰੀ)

ਹਮਾਰਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰੋ @PSBIndOfficial

